

UiO • Universitetet i Oslo

«Det føles som at man pusher opp rom»

En kvalitativ studie av hvordan ikke-hvite antirasister
opplever å snakke om rasisme i Norge

Kine Marie Michelet

Masteroppgave i sosiologi

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Mai 2022

© Kine Marie Michelet

2022

«Det føles som at man pusher opp rom». En kvalitativ studie av hvordan ikke-hvite antirasister opplever å snakke om rasisme i Norge

<https://www.duo.uio.no/>

Kine Marie Michelet

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

I denne oppgaven undersøker jeg hvordan ikke-hvite antirasister opplever å snakke om rasisme i Norge. Jeg undersøker dette gjennom tre spørsmål: 1) Hvordan forstår deltagerne egne erfaringer av rasisme? 2) Hvordan opplever deltagerne å snakke om rasisme med den hvite majoritetsbefolkningen? 3) Hvordan kan deltagerens samtaler om rasisme belyse perspektiver på hvithet i Norge? I Norge er det få studier som har belyst disse spørsmålene empirisk, og jeg argumenterer for at de er viktige for å forstå hvordan den offentlige debatten om rasisme kan nyanseres ytterligere.

For å belyse forskningsspørsmålene benytter jeg et teoretisk rammeverk som inkluderer perspektiver på rase, rasisme, fargeblindhet og hvithet. Først vil jeg gi en beskrivelse av hvordan ideen om raser vokste frem historisk, samt diskusjoner knyttet til begrepet i dag. Ettersom jeg har ønsket å undersøke erfaringer med rasisme empirisk og samtidig ivareta en strukturell forståelse, har jeg benyttet meg av Essed sin forståelse av 'hverdagsrasisme' (1991). Tett forbundet med en strukturell forståelse av rasisme, er teorien om fargeblind rasisme som jeg vil redegjøre for med utgangspunkt i Bonilla-Silva sin teori (2018). For å gi en mer dyptgripende forståelse av samtaler om rasisme, inkluderer jeg også teori om hvithet. Med utgangspunkt i Frankenberg sin definisjon er hensikten å belyse betydningen av å være hvit i Norge, og hvordan dette synliggjøres i møte med deltagerne (1993).

Det empiriske datamaterialet består av 18 intervjuer med ikke-hvite antirasister som er bosatt i Oslo og omegn. Jeg ønsket å intervju personer som kan utsettes for rasisme, hvorpå begrepet «ikke-hvit» var nærliggende å benytte som utvalgsriterium. Videre er antirasister forstått bredt, da det omfatter alle personer som aktivt jobber mot rasisme. Som bakgrunnsdata gjennomførte jeg også et mindre feltarbeid samt fem intervjuer med hvite antirasister, i den hensikt å tilegne meg en dypere innsikt i den offentlige diskursen om rasisme.

Jeg undersøker hvordan deltagerne forstår egne erfaringer av rasisme, først med utgangspunkt i en mer deskriptiv tilnærming. En rød tråd her er hvordan fenotypiske trekk, kulturelle trekk og betydningen av nasjon virker sammenvevd i deres fortolkning av egne erfaringer. Mot slutten av kapittelet diskuterer jeg hvordan deltagerens forståelse av rasisme kan belyses med utgangspunkt i Esseds begrep om 'hverdagsrasisme', da gjentagende og repetitive erfaringer var et fellestrekk ved alle historiene. Utover de konkrete erfaringene, gir deltagerne også uttrykk for å ha en bevissthet om å potensielt kunne utsettes for rasisme i møte med majoritetssamfunnet. Vel så mye innebærer deres forståelse hvordan bestemte handle- og

væremåter kan bidra til å unngå å utløse rasisme med andre, og tyder på hvordan rasisme blir forstått som en gjennomgripende og strukturell erfaring.

Når deltagerne snakker om rasisme med den hvite majoritetsbefolkningen opplever de gjennomgående at deres forståelse av rasisme ikke blir anerkjent som den legitime, da samtalerne synes å være bygget på en individualisert fargeblind diskurs. For det første virker følelser til å tillegges overdreven betydning. Enten det innebærer å sette grenser og si fra om rasisme, tematisere eller fortelle om personlige historier, opplever de at dette behandles som for ubehagelig til å kunne snakkes høyt om. Videre synes fravær av kunnskap å begrense deres mulighetsrom til å snakke om rasisme, da samtaleemner som antyder at rasismen kan ha en strukturell karakter fort blir oppfattet som for komplisert til å gå inn i. Når deltagerne heller ikke opplever at rase som sosial konstruksjon anerkjennes i møte med majoritetsbefolkningen, blir også det å snakke om egen virkelighetsoppfattelse vanskelig. Enkelte ganger setter imidlertid en del av deltagerne en grense, og dette gjelder særlig for samtaler som bygger opp under direkte antisvarte og rasistiske diskurser.

Deltagerne synes å stadig begrense seg i samtalerne om rasisme. Paradoksalt nok opplever de imidlertid at hvite personer ofte henvender seg til dem for å snakke om rasisme, men i sosiale kontekster hvor de ikke opplever samtaleemnet som relevant. Samlet gir det en opplevelse av at rasisme ikke i seg er for ubehagelig eller vanskelig til å kunne snakkes om, men behandles som det dersom deltagerne synliggjør dem på måter den hvite majoritetsbefolkningen ikke er mottagelig for. Med dette gir deltagerne uttrykk for at hvite personer både setter premissene får *når* en skal kunne snakke om rasisme og *hvordan* dette skal snakkes om. Førstnevnte ut fra hvordan de gjentatte ganger opplevde at rasisme ble snakket om som et nyoppdaget fenomen, og sistnevnte ved at rasisme ofte ble snakket om som et hyggelig og koselig samtaleemne. Dette har jeg tolket i retning av hvordan hvithet både kan forstås som standpunkt og som strukturelle fordeler. Måter hvite personer synliggjør egen forståelse av rasisme i samtaler, vitner om hvordan hvithet kan forstås som et mer dyptliggende problem knyttet til rasistiske strukturer i samfunnet. Gjennom bestemte handle- og væremåter virker det hvite standpunktet mulig å tre ut av, men dette gir deltagerne uttrykk for at er begrenset til få av dem de snakker med. Sistnevnte poeng forklarer hvorfor samtaler, diskusjoner og debatter om rasisme med den hvite majoritetsbefolkningen til tider kan oppleves som overveldende å ta fatt i.

Forord

Aller først må jeg takke informantene som har bidratt til dette prosjektet, og for tillitten dere har gitt meg. Å få snakke med dere om dette temaet, har føltes som et stort privilegium. Tusen takk for at dere har vært så imøtekommende, delt av deres kunnskap om rasisme og fortalt så åpent om deres liv. Jeg har lært så mye av denne prosessen, og håper dere synes jeg har klart å videreformidle dette på en god måte.

En stor takk må også rettes til mine veiledere, Laura Führer og Sabina Tica, for troen dere har hatt på dette prosjektet hele veien. Laura, du er en fantastisk samtalepartner og veileder! Tusen takk for alle gode diskusjoner vi har hatt, for at du har delt så sjenerøst av din kunnskap og tid, og vært en stor støtte gjennom hele prosessen. Jeg er heldig som har hatt en så dyktig og engasjert hovedveileder. Tusen hjertelig takk Sabina, for grundige tilbakemeldinger, oppmuntrende ord og et veldig skarpt blikk på utkastet mitt i slutfasen. Uten dere som veiledere hadde ikke denne masteroppgaven blitt like givende og spennende å fordype seg i.

Takk til Osloforskning for tildeling av stipend.

Tusen takk til alle som har gjort tiden på Blindern så fin; til kollokviegruppa jeg møtte første året og vennskapet som fulgte deretter, til seminargruppa og studiekamerater. Spesielt takk til Merita og Suhad som heiv seg rundt og hjalp til med korrekturlesning i innspurten. Jeg er også utrolig takknemlig for alle mine gode venner utenfor universitetet, og som har gjort det mulig for meg å tenke på andre ting en rasisme de siste årene. Spesielt takk til Ida Marie for endeløse telefonsamtaler, uvurderlig støtte og oppmuntring. Astrid, så mange fine år vi har hatt på Schultz studenthus! Takk for dette, og for all sangglede i en ellers så hektisk hverdag.

Til slutt vil jeg takke mine foreldre, Unni og Simon, for alltid å være en trygg havn jeg kan vende tilbake til på Torshov.

Alle feil og mangler er selvsagt mine egne.

Oslo, 25. mai 2022.

Kine Marie Michelet.

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjon.....	1
1.1	Problemstilling og oppgavens oppbygning	4
2	Teoretiske perspektiver: Rase, rasisme, fargeblind rasisme og hvithet.....	6
2.1	Rase	7
2.2	Rasisme	10
2.3	Fargeblind rasisme.....	12
2.4	Hvithet	16
2.5	Oppsummering av teoretiske perspektiver.....	18
3	Metodisk tilnærming.....	19
3.1	Bakgrunnsdata.....	19
3.2	Utvalgskriterier	21
3.3	Rekruttering og beskrivelse av informantene	23
3.4	Hvordan intervju om rasisme i en norsk kontekst	26
3.5	Egen posisjon	28
3.5	Analytisk fremgangsmåte.....	30
3.6	Etiske vurderinger og refleksjoner	32
3.7	Kvalitetsvurderinger i kvalitativ forskning	33
4	Deltagernes forståelse av rasisme	36
4.1	Biologisk rasisme	36
4.2	Kulturell rasisme	38
4.3	Hvor er du egentlig fra?.....	42
4.4	Kjennskap til norsk kultur som tilpassingsstrategi.....	44
4.5	Rasisme som en hverdagserfaring.....	46
4.6	Oppsummering	49
5	Opplevelser av å snakke om rasisme med den hvite majoritetsbefolkningen.....	50
5.1	Emosjonelle hinder og andre distraksjoner	50
5.2	Konfliktskyhet - som del av den norske folkesjela?	53
5.3	Om å starte fra bunn hver gang	55
5.5	Når man må bruke seg selv som eksempel.....	57
5.6	Virkelighetsforståelse versus ord og begreper	59
5.7	Samtaler med ikke-hvite.....	62
5.8	N-ordet og andre avsporinger	63

5.9 Oppsummering	65
6 Perspektiver på hvithet.....	66
6.1 Samtaler om rasisme på fest.....	66
6.2 Når rasisme snakkes om som en sensasjon	69
6.3 Kosesamtaler om rasisme	71
6.4 'Honours utlendinger' og avstand fra hvitheten	73
6.5 Å pushe opp rom	77
6.6 Oppsummering	78
7 Konklusjon.....	79
7.1 Kampen om definisjonsmakten.....	79
7.2 Studiens implikasjoner og veien videre	84
Litteraturliste	87
Vedlegg A: Skriv om informert samtykke.....	94
Vedlegg B: Intervjuguide	100
Vedlegg C: Spørreskjema	103

1 Introduksjon

“Eg fortel henne at takksemda hennar betyr fint lite for meg. Og at tårene hennar ikkje hjelper nokon, minst av alt meg. Eg seier at dette kanskje er éin samtale for henne, men at det er godt over den hundrede gongen eg har denne samtalen. Eg seier at eg svelgjer sinnet med spyttet mitt, slik at eg kan ha denne samtalen, igjen, med innerøyst. Ei røyst som ikkje skingrar. Ei røyst utan støy. For hennar skuld. Men at det faen ikkje er jobben min å vere snill og pedagogisk med henne.”¹ (Joof 2018: 46-47)

Eg snakkar om det heile tida er én av flere norske skjønnlitterære bøker som tematiserer rasisme i dagens Norge. Utdraget er hentet fra denne boken, der forfatteren Camara Lundestad Joof beskriver hvordan hun som en ung, norsk-gambisk kvinne opplever å snakke om rasisme med hvite nordmenn. Som uttrykt her, kan selve samtalen vekke sterke følelser og mye frustrasjon. Gjennom boken skildres personlige erfaringer med rasisme og betydningen de har i hverdagen. Men et vel så viktig tema er hvordan hvite folk forstår rasisme, og hvordan denne forståelsen stadig synes å bli førende for samtalene. Hennes blikk på samtalene om rasisme gir grunn til å sette spørsmålstegn ved hvem som får definere rasisme, hvordan erfaringene skal snakkes om, og når dette blir gjort. I likhet med Joof, har flere forfattere den siste tiden satt ord på og ikke minst utfordret dominerende diskurser om rasisme i Norge (eks. Ali 2018; 2021; Knudsen 2022; Shanmugaratnam 2020; Sibeko 2019). Dette har inspirert meg til å utforske tematikken nærmere, med fokus på hvordan det å snakke om rasisme i seg selv kan oppleves.

Det er grunn til å tro at samtaler om rasisme preger flere i hverdagen. Drapet på George Floyd i 2020 og Black Lives Matter protestene som fulgte etter, ble en oppvekker for den norske majoritetsbefolkningen. Flere unge stemmer slapp til i offentlige mediekanaler og fortalte om personlige erfaringer med rasisme; i møte med politiet, skolen, helsevesenet, offentlige rom og blant bekjente, venner og i nær familie (Retriver 2020). Budskapet blant dem som ytret seg var klart og tydelig: Rasisme eksisterer i Norge, og har betydning for dem av oss som rammes. I denne perioden var det imidlertid ikke bare personlige historier som preget det offentlige ordskiftet. Politikere, journalister og privatpersoner hev seg fort inn med mer motstridende betraktninger - og atter en gang startet en offentlig debatt om rasismens betydning i Norge. Hvordan skal rasisme best forstås en norsk kontekst, og hvem skal få

---

¹ Forfatteren skildrer her en episode hvor hun blir kalt n-ordet av en fremmed på en bar, og hvordan det i etterkant oppleves å forklare historikken bak ordet. Fra kapittelet *Mass effect*.

definere dette? Strømmen av debattinnlegg, kronikker og personlige vitnesbyrd tegnet et tydelig bilde på at det eksisterer en diskursiv kamp knyttet til dette spørsmålet.

Den offentlige så vel som den private samtalen om rasisme er derfor interessant å undersøke gjennom et sosiologisk blikk. Det vi vet mindre om er hvordan det oppleves for enkeltpersoner å snakke om rasisme, og hvordan følelser, tanker og refleksjoner spiller inn som del av denne erfaringen. Sannsynligvis er dette vesentlig for hva en velger å uttale seg om, og kan dermed gi et mer nyansert bilde av den offentlige debatten om rasisme. Det hevdes stadig at vi trenger å snakke mer om rasisme i Norge, og ikke minst lytte til dem av oss som rammes. En kvalitativ studie som gir innsikt i hvordan personer som kan utsettes for rasisme og har erfaringer med å ytre seg offentlig om dette, vil derfor kunne gi innsikt i hvordan det potensielt kan være mulig å bedre legge til rette for mer konstruktive samtaler om rasisme i tiden fremover.

I denne masteroppgaven vil jeg undersøke hvordan ikke-hvite antirasister opplever å snakke om rasisme, og hvordan deres erfaringer kan belyse den offentlige debatten om rasisme fra et perspektiv det foreligger mindre empirisk kunnskap om. Jeg vil undersøke hvordan antirasistene forstår egne erfaringer av rasisme, opplever å snakke om rasisme med den hvite majoritetsbefolkningen og hvordan hvithet har betydning for samtaler de har. Dette undersøker jeg gjennom 18 dybdeintervjuer og et teoretisk rammeverk som inkluderer perspektiver om rase, rasisme, fargeblindhet og hvithet.

Rasisme ble ikke bare satt på agendaen gjennom offentlige mediekkanaler. Også innad i forskningsfeltet syntes tematikken å blomstre opp igjen, hvor særlig begrepet 'strukturell rasisme' ble trukket frem til diskusjon. Er begrepet fruktbart å anvende for å forstå forhold i en norsk kontekst? Det foreligger lite empirisk forskning som undersøker erfaringer av rasisme i Norge. Som del av denne debatten, var det derfor flere som etterspurte flere empiriske bidrag om hvordan rasialiserte personer selv fortolker egne erfaringer med rasisme (Orupabo 2021). I denne oppgaven vil jeg anvende en strukturell forståelse av rasisme for å undersøke deltagerens erfaringer. Essed sin konseptualisering av 'hverdagsrasisme' virket fruktbar for dette formålet, da det å ivareta en empirisensitiv tilnærming og samtidig forankre disse på et strukturelt nivå står sentralt i hennes teori (1991).

Det var nærliggende å benytte teorien om *color-blind racism* (heretter: fargeblind rasisme) for å undersøke deltagerens erfaringer med å snakke om rasisme i Norge, ettersom fargeblindhet har blitt forstått som den dominerende formen for hvordan rasistisk ideologi kommer til

uttrykk i dag (Bonilla-Silva 2018). Teorien slik den blir presentert av Bonilla-Silva handler grunnleggende om at rasisme ikke anerkjennes som en strukturell og ulikhetsskapende mekanisme i samfunnet, men reduseres til å være et individuelt anliggende. Sistnevnte forståelse av rasisme, har også blitt identifisert som gjeldende for den norske konteksten (Gullestad 2002; Helland 2019). I Norge forbindes rasisme gjerne til den enkeltes moral, hvor det 'å være rasist' blir ansett som et viktigere spørsmål enn hvordan rasisme preger dem av oss som utsettes for den og samfunnet som helhet. Hvilke konsekvenser har individualisert diskurs om rasisme for personer som utsettes for den? Det foreligger mindre empiriske undersøkelser som belyser dette spørsmålet i Norge. Derfor har jeg i denne oppgaven latt deltagerens opplevelser med å snakke om rasisme stå sentralt, men forsøker samtidig å forstå disse i lys av overordnede samfunnsdiskurser.

Ettersom fargeblind rasisme ofte forstås som den dominerende formen for hvordan hvithet kommer til uttrykk på i dag (eks. Bonilla-Silva 2018; Garner 2014; Alexander 2012), inkluderer jeg teori om hvithet for å gi en mer dyptgripende forståelse av samtalene om rasisme. Hvithetsstudier stammer opprinnelig tilbake til Du Bois og Fanon sine arbeider, og har siden da preget rasismefeltet internasjonalt (Twine & Gallagher 2008). Imidlertid foreligger det mindre empiriske undersøkelser om betydningen av hvithet i en norsk kontekst, og følgelig har flere argumentert for at dette med fordel kan undersøkes ytterligere (eks.: Garner 2014). I denne oppgaven tar jeg utgangspunkt i Frankenberg sin konseptualisering av hvithet ut fra hvordan det forstås som et 'standpunkt' og som 'en strukturell fordel' (1993). Jeg undersøker hvordan samtalene om rasisme synliggjør hvordan hvithet blir forstått som et mer dyptliggende problem knyttet til rasistiske strukturer.

Dette teoretiske rammeverket som inkluderer perspektiver om rasisme, fargeblindhet og hvithet viste seg som fruktbart for å belyse antirasistenes opplevelser med å snakke om rasisme i Norge. Samtidig har jeg også ønsket å vise hvordan det empiriske grunnlaget kan utfordre teorien jeg benytter med en sensitiv tilnærming ovenfor konteksten rasisme studeres i. Spesielt kommer dette av hvordan det i offentlig debatt så vel som i academia har vært en utbredt skepsis mot å ikke overføre nord-amerikansk teori om rasisme for å belyse norske forhold (Eks.: Birkelund 2020; Brekke 2020). Utover å undersøke erfaringer av å snakke om rasisme samt innsikten det kan gi for den offentlige debatten om rasisme, kan dermed masteroppgaven også leses som et bidrag til den teoretiske debatten om hvordan begreper om rase, rasisme, fargeblindhet og hvithet kan være fruktbare å anvende i en norsk akademisk kontekst.

1.1 Problemstilling og oppgavens oppbygning

I denne masteroppgaven skal jeg undersøke hvordan 18 ikke-hvite antirasister, som alle har erfaringer med å ytre seg offentlig, opplever å snakke om rasisme i Norge. Ved å utforske deres erfaringer, forsøker jeg å belyse perspektiver ved rase, rasisme, fargeblindhet og hvithet i Norge. På bakgrunn av det teoretiske rammeverket og intervjuene har jeg utarbeidet tre forskningsspørsmål, som igjen har dannet utgangspunkt for hvert av analysekapitlene.

Spørsmålene er følgende;

1. *Hvordan fortolker deltagerne egne erfaringer med rasisme i Norge?*
2. *Hvordan opplever deltagerne å snakke om rasisme med den hvite majoritetsbefolkningen?*
3. *Hvordan kan deltagerens samtaler om rasisme belyse perspektiver på hvithet i Norge?*

Før jeg besvarer oppgavens forskningsspørsmål, vil jeg i kapittel to redegjøre for det teoretiske rammeverket jeg bruker for å analysere datamaterialet. Her redegjør jeg for hvordan begrepene rase, rasisme, fargeblind rasisme og hvithet blir forstått og anvendt i oppgaven. I det tredje kapitlet redegjør jeg for refleksjoner rundt metodevalg, etiske vurderinger og begrensninger ved prosjektet.

I det første analysekapitlet undersøker jeg hvordan deltagerne fortolker egne erfaringer av rasisme, da dette kunne gi en mer dyptgripende forståelse om hvordan de opplever å snakke om rasisme med den hvite majoritetsbefolkningen. Her undersøker jeg hvordan fenotypiske trekk, kulturelle trekk og nasjon virker sammenvevd i deres fortolkninger. Jeg er opptatt av hvilke erfaringer med rasisme som går igjen i deres hverdag, og hvordan de blir forstått som del av en større og mer kompleks sammenheng.

I analysekapittel fem undersøker jeg hvordan deltagere opplever å snakke om rasisme med den hvite majoritetsbefolkningen. Jeg er interessert i å belyse hvordan deltagerens forståelse av rasisme ikke blir ansett som den legitime, ut fra hvordan en individualisert fargeblind diskurs synes å legge føringer for samtalen. Dette identifiserer jeg tre hovedforklaringer til. For det første opplever de at følelser tillegges overdrevent mye betydning, slik at det å snakke om rasisme fort blir behandlet som for ubehagelig til å dykke dypere inn i. Videre viser det seg at mangel på kunnskap om rasisme også begrenser samtalen, ved at deltagerne gjennomgående opplever å forklare, forenkle og gjenta seg selv når de formidler om rasisme.

Når deltagerne heller ikke opplever at rase som sosial konstruksjon ikke anerkjennes i møte med majoritetsbefolkningen, blir også det å snakke om egen virkelighetsoppfattelse vanskelig.

Det sjette analysekapittelet undersøker hvordan samtalerne deltagerne har om rasisme kan belyse perspektiver ved hvithet i Norge. I det forrige kapittelet ble det tydelig hvordan deltagerne ikke opplever å kunne sette premissene for samtalen når de snakker om rasisme på eget initiativ. Samtidig opplever de at hvite personer ofte henvender seg til dem for å snakke om rasisme, men i sosiale kontekster hvor de ikke opplever samtaleemnet som relevant. En rød tråd gjennom dette kapittelet er dermed å vise hvordan hvite personer stadig utøver definisjonsmakt over *når* og *hvordan* rasisme skal snakkes om. Her vil jeg belyse hvordan samtalerne om rasisme synliggjør hvordan hvithet blir forstått som et mer dyptliggende problem knyttet til rasistiske strukturer.

I det siste kapittelet oppsummerer jeg funnene, og diskuterer dem opp mot implikasjoner det kan ha for videre forskning og for veien videre.

2 Teoretiske perspektiver: Rase, rasisme, fargeblind rasisme og hvithet

I dette kapitlet diskuterer jeg det teoretiske rammeverket jeg trekker på for å undersøke hvordan antirasistene opplever å snakke om rasisme. Først gir jeg en historisk redegjørelse av hvordan konstruksjoner av rase sprang ut fra europeisk kolonialisme, samt diskusjoner forbundet med å snakke om rase i dag. For å belyse deltagerens erfaring med rasisme benytter jeg Essed sin konseptualisering av 'hverdagsrasisme', da denne gir mulighet til å forbinde individuelle erfaringer opp mot et makroperspektiv (1991). Tett forbundet med en strukturell rasismeforståelse er teorien om fargeblind rasisme, hvor Bonilla-Silva sin teori har blitt ansett som en av de mest innflytelsesrike. Hans sentrale poeng er at rasistisk ideologi i dag hovedsakelig viser seg gjennom å fornekte strukturell rasisme, og i stedet blir redusert til å forstås som individuelt (2018). I tråd med sistnevnte poeng, argumenterer jeg for teoriens relevans i en norsk kontekst. Mot slutten redegjør jeg for Frankenberg sin konseptualisering av hvithet (1993), da denne viste seg som fruktbar for å belyse samtaler deltagerne hadde om rasisme, og hva dette mer overordnet kan fortelle oss om hva det vil si å være hvit i Norge.

Innenfor studier av rasisme er det vanskelig å argumentere for at et av de overnevnte teoretiske perspektivene bør vektlegges mer enn et annet. Snarere har flere hevdet hvordan perspektivene må forstås som sammenflettet, hvor kolonialismen utgjør en historisk kontekst for dem (Frankenberg 1993; Golash-Boza 2016; Lentin 2008). Hensikten her har dermed vært å utarbeide et fleksibelt teoretisk rammeverk, da dette samlet kan gi et bilde av deltagerens opplevelser med å snakke om rasisme og hvordan de kan forstås i lys av samfunnsdiskurser. Når jeg benytter teori som er utviklet i en nord-amerikansk kontekst, har jeg samtidig vært åpen for hvordan eksisterende teori ikke nødvendigvis er gjeldende i den norske konteksten. Med det empiriske grunnlaget viser jeg i analysen både styrker ved de teoretiske perspektivene og deres begrensninger.

2.1 Rase

For å forstå hvordan rasisme snakkes om i dag, er det viktig med en historisk kontekstualisering av hvordan konstruksjoner av raser vokste frem (Lentin 2008). Først ble rasekategorier utviklet av de europeiske kolonimaktene som del av det koloniale prosjektet og den transatlantiske slavehandelen. Hensikten var å markere forskjell mellom dem selv og resten av verden, da dette bidro til å legitimere erobring av landområder, utnyttning av ressurser, slaveri og folkemord. Europeerne begynte å referere til seg selv som 'hvite', 'kristne', 'siviliserte' og 'utviklet', mens menneskene i koloniene ble beskrevet som 'svarte', 'hedenske', 'usiviliserte' og 'barbarer' (Golash-Boza 2016: 130-131). Dermed kan man si at kulturelle argumenter om enkelte grupper av mennesker som iboende forskjellige, konstruerte forestillinger om hvite europeere som overlegne resten av verden.

Utover i denne perioden bidro etter hvert vitenskapen til å legitimere europeisk/hvit overlegenhet, hvor biologiske raseforskjeller ble fremhevet som essensielle ved menneskers natur (Bangstad 2017; Doane 2017: 979; Gossett 1997). Derved ble også biologiske argumenter vektlagt for å legitimere synet på enkelte grupper av mennesker som underlegne. Denne perioden varte fra rundt midten av 1800-tallet til rundt 1945, og omtales gjerne som 'klassisk rasisme'. Her kom flere forskere på banen, og begynte med pseudovitenskapelige klassifiseringer av mennesker i ulike biologiske raser. Klassifiseringsskjemaene som ble benyttet baserte seg på fysiologiske trekk som eksempelvis hudfarge, hårfarge, hårtype/tekstur og øyeform, hvor disse egenskapene ble direkte forbundet opp med menneskers kulturelle og moralske egenskaper. Én av disse vitenskapsmennene var den svenske botanikeren Carl-von Linné (1707 – 1778) som kategoriserte mennesker i distinkte biologiske grupper ut fra de fire verdenskontinentene (Golash-Boza 2016: 131):

Americanus: reddish, choleric, and erect, ... obstinate, merry, free; regulated by custom.

Asiaticus: sallow, melancholy, ... black hair, dark eyes, ... haughty, ... ruled by opinion

Africanus: Black, phlegmatic, relaxed; women without shame, ... crafty, indolent, negligent; governed by caprice

Europeanus: White, sanguine, muscular, inventive, governed by laws.

Linné var én av de første anerkjente vitenskapsmennene som direkte koblet fysiologiske egenskaper med kulturelle og moralske trekk. Hans klassifisering ble utviklet i Sverige, men ble senere importert og brukt av slave- og koloniherrer i Nord-Amerika for å legitimere folkemord av urbefolkningen og slaveri av afrikanere. Som beskrivelsene viser ble

eksempelvis den amerikanske urbefolkningen fremstilt som sta, egenrådige og ukontrollerbare i sin natur, og dette bidro til å legitimere ekspropriasjon av landområder og folkemord (Alexander 2012). I dag opererer den engelskspråklige verden fremdeles med rasekategoriene 'Native American', 'Asian', 'African/Black' og 'European', og henviser dermed til hvordan rasekategorier som ble utviklet på den tiden fremdeles har sosial betydning for hvordan verden er strukturert i dag.

Selv om rase har hatt mange ulike betydninger opp gjennom historien, kan det grunnleggende forstås som en sosial konstruksjon som inndeler mennesker i ulike angivelig biologisk distinkte grupper basert på ytre fysiske eller kulturelle trekk (Golash-Boza 2016: 130; Morning 2007). Hensikten har vært å fremstille grupper av mennesker som iboende forskjellig, hvor det ene elementet ikke kan forstås uavhengig fra den andre. En historisk kontekstualisering tydeliggjør også hvordan ideene innebærer at mennesker plasseres i forhold til hverandre ut fra et forestilt hierarki. Hvite europeere plasseres på toppen av dette, mens ikke-hvite/europeere plasseres på motsatt side.

Det finnes mange definisjoner av rase som analytisk kategori i forskningen, og i denne oppgaven velger jeg å ta i bruk Alana Lentin forståelse som en slags arbeidsdefinisjon (2020: 7):

“... ultimately, race is about the delineation not only of whites from non-whites, but of the essence of Europeanness from that of non-Europeanness. Therefore, race is above all else a project of colonial distinction and a system of legitimation to justify oppressive and discriminatory practices”.

Slik jeg tolker definisjonen, handler rase følgelig ikke bare om hvorvidt en regnes som hvit eller ikke-hvit basert på fenotypiske trekk. Konstruksjoner av raser er også tett forbundet med å skille det europeiske fra det ikke-europeiske, ut fra hvordan ideene grunnleggende må forstås som et kolonialt prosjekt. Med dette understreker Lentin hvordan rase ikke gir mening å forstå uavhengig et maktperspektiv, da konstruksjonene er ment for å legitimere og rettferdiggjøre undertrykkende og diskriminerende praksiser. Hennes argumenter er derfor at det er viktig å undersøke kritisk, da det kan avdekke maktrelasjoner og rasistiske praksiser i samfunnet.

I Europa forsvant imidlertid et eksplisitt vokabular om raser gjennom tiårene som fulgte andre verdenskrig, etter at biologisk rasetenkning i denne perioden hadde bidratt til å legitimere folkemord og overgrep ut av historiske dimensjoner i Europa (Lentin 2008: 495). Med unntak

av engelskspråklige land har derfor ikke begreper om rase lenger blitt brukt offentlige diskurser. I stedet har det vært vanlige å snakke om etnisitet og nasjonal tilhørighet. I Norge har det eksempelvis blitt vist hvordan 'etnisitet' og andre begreper forbundet til nasjonal tilhørighet oftest blir brukt i dagligtalen for å markere forskjell mellom personer som regnes og de som ikke regnes som hvite (Führer 2021: 208-209). Et hovedpoeng i studien er dermed hvordan fenotypiske trekk/rase er tabubelagt å snakke høyt om, men likevel er sosialt meningsbærende for hvordan mennesker i Norge leser seg selv og andre.

Utfordringen knyttet til mangel på et presist språk for å snakke om hvem som kan og ikke kan utsettes for rasisme, er imidlertid ikke bare gjeldende i offentlige diskurser. Også innad i forskningsfeltet er det stor uenighet knyttet til hvorvidt begreper om rase er fruktbart å ta i bruk for å studere rasisme (Andersson 2018). For eksempel stiller Andersson seg kritisk til å benytte begreper om raser i akademia. I verste fall kan dette bidra til å legitimere biologisk rasetenkning i befolkningen generelt, fordi folk flest assosierer rase til biologi, og ikke til en sosial konstruksjon (2018: 284-299). Motsatt har forskere også argumentert for at rase er fruktbart å ta i bruk i Europa (Lentin 2008; 2020; Song 2018). Argumentet som gjerne fremmes da, er at det vil være naivt å tenke at den sosiale betydningen av rase fremdeles ikke er meningsbærende for å forstå hvordan verden er strukturert i dag. Derfor er det nødvendig å undersøke rase kritisk for å få grep om hvordan rasisme kommer til uttrykk i praksis og ideologi.

I en norsk kontekst har blant annet Gullestad vist hvordan det å snakke om «avstamning og etnisk kultur» er en kodet måte å snakke om hudfarge i Norge (2002). Som hun hevder her har: «... Hvithet nå blitt en underforstått dimensjon ved det å være «norsk» som det sjelden er god tone å snakke høyt om» (2002: 156). Dette, som hun og andre har påpekt, kan sies å bygge opp under forskning som viser hvordan hvithet har blitt forstått i relasjon til nasjonalstaten (Twine & Gallagher 2008). For eksempel har Hage argumentert for at hvite forstås som en samlet gruppe med særegne kollektive rettigheter til nasjonen, som er og bør være prioritert av staten fremfor grupper som ikke regnes som hvite (2012: 11-12). Grunnen er at hvite antas å ha mer til felles med hverandre uavhengig av kjønn, alder og klassebakgrunn, enn de har med ikke-hvite borgere som er del av samme stat. Det at forholdet mellom hvithet/ikke-hvithet og nasjonalstat ikke snakkes høyt om blant majoritetsbefolkningen i Norge, kan muligens belyse hvorfor det kan være fruktbart å undersøke rase i en norsk akademisk kontekst.

Når en benytter begreper om rase, er det likevel avgjørende å være bevisst på hvordan begrepet også involverer dypt problematiske aspekter (Collins & Solomos 2010; Gunaratnam 2003). Rasebegrepet ble i utgangspunktet brukt til å legitimere vold, utnyttning av ressurser, slaveri og folkemord. Uten et tilstrekkelig nyansert bilde av hvordan ideen om raser har påvirket mennesker gjennom historien, kan derfor det å benytte begreper om rase også undergrave begrepets grunnleggende dehumaniserende aspekter. Samtidig forsvinner ikke rasismen ved at den ikke blir snakket om og undersøkt, snarere tvert imot (Golash-Boza 2016; Lentin 2020; Song 2018). Derfor har flere argumentert for at rasebegreper bør kunne brukes som et analytisk redskap, men kun dersom intensjonen er å kritisk dekonstruere begrepet for å synliggjøre og belyse rasismen som er forbundet til det.

2.2 Rasisme

En annen diskusjon innen forskningsfeltet går mellom hvorvidt rasisme skal forsås som et strukturelt eller individuelt anliggende (Golash-Boza 2016: 132). Individuelle forståelser fokuserer gjerne på psykologiske årsaker til hvorfor rasisme forekommer, eksempelvis gjennom å studere personlige fordommer, holdninger og negative ideer hos enkeltpersoner. En slik tilnærming har imidlertid blitt kritisert i lang tid, og fra slutten av 1960-70-tallet begynte flere blant det internasjonale forskningsfeltet å orientere seg mot strukturelle forståelser av rasisme (eks.: Bonilla-Silva 1997; Feagin 2014; Friedman 1969; Omi og Winant 2015). Kritikken som ble rettet fra flere hold var hvordan rasisme grunnleggende må forstås ut fra et maktperspektiv, og følgelig er forankret på et sosialt, økonomisk, politisk og ideologisk plan.

Hvordan rasisme kan og bør bli forstått er dermed et omfattende sosiologisk spørsmål, som har resultert i utallige definisjoner (Lentin 2020). For å forstå erfaringene med rasisme som fremkommer i mitt datamateriale, benytter jeg Essed sitt begrep om 'hverdagsrasisme' (1991). Hun stiller seg kritisk til at rasisme enten kan forstås på et individuelt, institusjonelt eller strukturelt plan, men argumenterer snarere for at de ulike nivåene er sammenflettet. Essed anser nemlig erfaringer av rasisme i seg selv som et fruktbart utgangspunkt for å studere strukturell rasisme (1991: 3). Personlige erfaringer gir rom til å undersøke den enkeltes oppfatninger, forståelser og fortolkninger, samtidig som at de alltid er forankret til spesifikke situasjoner og kontekster. Hver enkelthendelse gir derfor ikke mening å forstå uavhengig overordnede praksiser og rasistisk ideologi, og må derfor alltid knyttes opp mot strukturer. Etter min oversettelse, definerer Essed rasisme slik (1991: 52):

... En prosess hvor (a) sosialiserte rasistiske bemerkninger er integrert på en måte som gjør praksiser umiddelbart lett å identifisere og fastslå, (b) praksiser hvor rasistiske implikasjoner i seg selv er gjenkjennbare og repetitive og (c) underliggende rase- og etniske relasjoner blir aktualisert og forsterket gjennom rutiner eller gjenkjennbare praksiser i hverdagssituasjoner.

Definisjonen har særlig tre sentrale komponenter er meningsfulle å anvende i empiriske studier av rasisme (Bourabain & Verhaeghe 2021: 222-223). Den første er hvordan repetitive og rutinemessige erfaringer spiller en vesentlig rolle for å studere erfaringer av rasisme. Altså, erfaringer med rasisme gir ikke analytisk gir mening å forstå som enkelthendelser, men alltid er del av en større og mer kompleks sammenheng. Hver erfaring med rasisme er rammet inn av tidligere erfaringer med rasisme, som har innvirkning for hvordan hver enkelthendelse blir fortolket og snakket om.

Videre fremhever Essed hvordan rasisme gjerne oppfattes ulikt ut fra om det blir forstått fra et henholdsvis et ikke-hvitt eller et hvitt perspektiv (1991: 223). Ikke-hvite erfarer de samme rasistiske praksisene regelmessig, og det får betydning ved at hver hendelse tydelig kan identifiseres som rasisme. Rasistiske praksiser blir gjenkjent fordi de gjentagende ganger blir forbundet direkte til biologiske og kulturelle faktorer som tilskriver grupper som en annen 'rase' eller 'etnisk gruppe'. Hvite forstår derimot ikke de samme praksisene på tilsvarende måte. Rasistisk interaksjon blir oftest ikke oppfattet som like skadelige, nettopp fordi oppmerksomheten rundt rasistiske bemerkninger ikke er del av denne gruppen sitt 'hverdagsskript' og fortolkningsramme. Dette skaper et gap i virkelighetsoppfattelsen knyttet til hvordan rasistiske praksiser blir fortolket, ut fra et henholdsvis dominerende og ikke-dominerende perspektiv.

Sett i sammenheng med de overnevnte poengene, er det å forbinde konkrete erfaringer av rasisme i hverdagen til en strukturell forståelse en sentral del av begrepet om 'hverdagsrasisme' (Bourabain & Verhaeghe 2021: 224; Essed 1991: 11-53). Hensikten er å forbinde mikro- og makroperspektivet, ut fra argumentet om at daglig interaksjon på individnivå er alltid formet av underliggende maktrelasjoner. Rasistiske praksiser i hverdagen reproducerer rasistiske strukturer i samfunnet, og omvendt former sosiale, politiske, kulturelle og økonomiske forhold hvordan individer interagerer med hverandre. Rutinemessige praksiser er derfor fruktbart å undersøke empirisk for å undersøke hvordan rasisme erfares av enkeltpersoner, men også fordi de kan knyttes opp mot et makroperspektiv.

Avslutningsvis ønsker jeg å fremme et annet vesentlig poeng for analysen. Hvordan rasisme i seg selv kan og bør forstås er ikke bare et sosiologisk spørsmål. Det er også et politisk spørsmål det er verdt å rette oppmerksomhet mot i samfunnet for øvrig (Eddo-Lodge 2017; Lentin 2020: 56-62). For eksempel har Lentin argumentert for at grensene for hva som kan betegnes som rasisme stadig blir dyttet fremover mot hvites favør (2020: 56-58). Utfallet blir imidlertid at det blir vanskeligere for personer som utsettes for rasisme å sette ord på egne erfaringer, og betegne dem som rasisme. 'Not racism' som dette fenomenet blir beskrevet som, handler derfor i bunn og grunn om muligheten til å utøve definisjonsmakt over begrepet, og har derfor i seg selv blitt forstått som en form for diskursiv vold. Å definere hva rasisme skal få betydning blir forstått som del av en politisk kamparena, som har sammenheng med maktforhold knyttet til rasistiske strukturer. Dette ble også fremhevet som et vesentlig aspekt ved hvordan deltagerne opplever samtalene om rasisme med den hvite majoritetsbefolkningen, og kan forstås som en rød tråd gjennom de to siste analysekapitlene.

2.3 Fargeblind rasisme

Fargeblind rasisme er tett forbundet til begrepet om strukturell rasisme, og er av flere blitt forstått som den dominerende formen for hvordan rasistisk ideologi kommer til uttrykk i dag (Alexander 2012; Bonilla-Silva 2018; Garner 2014; Lentin 2008). Diverse teoretiske tilnærminger har blitt utviklet for å forstå fargeblindhet, men Bonilla-Silva sin teori har blitt ansett som en av de mest innflytelsesrike. Hans sentrale poeng at rasistisk ideologi i dag hovedsakelig kommer til uttrykk gjennom å fornekte strukturell rasisme som en ulikhetsskapende mekanisme i samfunnet, og i stedet reduseres til å handle om individuelle holdninger og handlinger (Bonilla-Silva 2018; Doane 2017: 979).

Bonilla-Silva skisserer fire overordnede 'frames of colorblind racism' som belyser hvordan rasisme kommer til uttrykk gjennom samfunnsdiskuser: Abstrakt liberalisme, naturalisering, kulturell rasisme og minimalisering av rasisme (2018: 54-64). Av disse har særlig abstrakt liberalisme blitt forstått som selve grunnsteinen i teorien, og innebærer at raserelaterte spørsmål ofte skjules i liberale diskurser (Bonilla-Silva 2018: 58-64). Ideer som at «alle har like muligheter», «at tvang ikke skal brukes for å oppnå sosial rettferdighet» og argumenter om «økonomisk liberalisme», blir i offentlige diskurser omtalt på en abstrakt måte for å bortforklare raseforhold og reelle forskjeller mellom grupper av mennesker. Argumentene kan virke rimelige og logiske, men avviser med nærmere ettersyn alle praktiske og konkrete tilnærminger for å håndtere rasismens virkning for enkeltpersoner og i samfunnet.

Videre har språket for å snakke om rasisme blitt fremhevet som et fruktbart utgangspunkt for å undersøke hvordan fargeblinde diskurser kommer til uttrykk på individnivå (Bonilla-Silva 2018: 77-78). Språket underbygger og gjenspeiler nemlig overordnet ideolog, og har følgelig blitt beskrevet som flyktig, dynamisk og subtilt ettersom det gjør det mulig å komme unna med påstander om at rasisme ikke lenger er relevant. Derfor har fleksibiliteten og uforutsigbarheten ved språket blitt identifisert som et fruktbart utgangspunkt for å undersøke hvordan fargeblinde diskurser kommer til uttrykk i samtaler om rasisme. Et annet poeng er hvordan språket stadig tar nye former og anvendes ulikt ut fra konteksten det benyttes i. For eksempel har Bonilla-Silva argumentert for at hvite personer vil ordlegge seg mer forsiktig om rasisme i rom hvor det er personer som kan erfare rasisme til stede. Når det bare er hvite til stede, vil derimot behovet for å skjule utsagn om at rasisme ikke eksisterer være mindre nødvendig. Dette kan sies å utgjøre en språklig verktøykasse for å skjule på påstander om at rasisme ikke lenger er relevant, som gjør det vanskelig å se, påpeke eller kritisere rasismen i dag enn det var tidligere.

Blant den norske majoritetsbefolkningen forbindes rasisme gjerne med den enkeltes moral, snarere enn å bli forstått som et større samfunnsproblem (Helland 2019: 11-12; Gullestad 2002). For eksempel har Helland argumentert for at folk flest i Norge anser seg som 'ikke-rasister', hvorpå det å antyde at et utsagn er rasistisk vil oppfattes som en fornærmelse blant de fleste. Altså er en individualisert forståelse av rasisme er dominerende blant nordmenn flest, hvor det 'å være rasist' behandles som et viktigere spørsmål enn hvordan rasisme påvirker personer som utsettes og samfunnet som helhet. Slik jeg ser det, gir det derfor mening å argumentere for at det er fruktbart å undersøke om, og i så fall hvordan fargeblinde diskurser kan komme til uttrykk i offentlige diskurser i Norge. Hvilke konsekvenser har en individualisert diskurs om rasisme for personer som ytrer seg om egne erfaringer? Forskning som har blitt gjort på rasistiske diskurser i Norge er hovedsakelig belyst med utgangspunkt i offentlige ytringer gjennom mediekanaler (eks.: Gullestad 2002; Helland 2019). Men så vidt meg bekjent foreligger det mindre kunnskap som empirisk belyser hvordan overordnede diskurser om rasisme i Norge kan komme til uttrykk i interaksjon og oppleves for den enkelte. I denne oppgaven har jeg derfor latt deltagerens opplevelser med å snakke om rasisme stå sentralt, men forsøker samtidig å forstå disse i lys av overordnede samfunnsdiskurser.

Samtidig er det vesentlig å være sensitiv ovenfor konteksten en studerer i. Teorien om fargeblind rasisme ble i utgangspunktet utviklet i en nord-amerikansk kontekst etter borgerrettighetsbevegelsen. Og amerikanske forhold er som påpekt av flere, ikke det samme

som norske forhold (eks. Birkelund 2021; Brekke 2021). Likevel har tilsvarende tendenser om fargeblindhet blitt identifisert for å belyse hvordan rasisme som ideologi kommer til uttrykk i Europa (Lentin 2008: 489-497). I dag fremstilles gjerne rasisme enten som pseudovitenskaplig biologisk rasetenkning eller som enkelthendelser hvor det har forekommet direkte trusler eller vold. Imidlertid bygger disse fremstillingene opp under en utbredt forestilling om Europa som iboende ikke-rasistisk. Dette til tross for at selve ideen om raser først sprang ut fra europeisk kolonialisme. Derfor har det også blitt utviklet diverse teorier om hvordan fargeblindhet kan forsås, og de er mer tilpasset den europeiske konteksten (Beamann & Petts 2020; Garner 2014; Lentin 2008).

For eksempel har det blitt hevdet at fargeblindhet i Europa ikke bare handler om å fornekte rasisme som et strukturelt fenomen (Beamann og Petts 2020). Det innebærer også hvordan rase- og etniske relasjoner ikke blir anerkjent som betydningsfullt for hvordan mennesker forstår seg selv og andre. Dette står dermed i kontrast til hvordan fargeblindhet blir forstått i en nord-amerikansk kontekst, hvor det eksisterer tydelige rasekategorier som eksempelvis 'African/Black', 'Asian' eller 'Native American'. Fargeblindhet i USA handler derfor ikke om at en er 'blind for raser' slik ordet kanskje kunne tilsi, men dette har blitt identifisert som relevant for den europeiske konteksten (Lentin 2008; 2020; Beamann & Petts 2020). Gjennom å minimalisere den sosiale betydningen rase har for hvordan vi oppfatter oss selv og andre, argumenterer blant annet Beamann og Petts for at dette tjener formålet til å videreføre og opprettholde strukturell rasisme og eksisterende rasehierarkier (2020: 7).

Avslutningsvis er det også verdt å fremme en kritikk som har blitt rettet mot teorien om fargeblind rasisme. Doanne har hevdet at fargeblind rasisme ikke må forstås som en ny og uavhengig raseideologi som skiller seg fra tidligere (2017: 980-981). Fargeblind ideologi må heller forstås i lys av en historisk kontekst, hvor makt og makt- og dominansforhold er hovedgrunnen til at rasistisk ideologi opprettholdes og videreføres. Poenget blir derfor at det er viktig studere fargeblindhet som en prosess i forskningen, snarere enn å ta sikte på å identifisere eksistensen av fargeblind rasisme i seg selv. Ut fra en historisk kontekst vil trolig ikke rasismen forsvinne med det første (Alexander 2012: 240-244; Doane 2017). Endringene for hvordan fargeblindhet kommer til uttrykk er derfor viktig å følge med på, ettersom at de trolig vil endre seg med tiden.

Er rasismen alltid fargeblind?

Selv om flere har hevdet at fargeblindhet kan forstås som den dominerende raseideologien i dag, har det også blitt påpekt at det ikke er den eneste (Golash-Boza 2016: 133-132). Fra tidligere beskrivelse av hvordan konstruksjoner av rase vokste frem som del av kolonialismen og den transatlantiske slavehandelen, har det eksempelvis blitt argumentert for at rasismen – også i dag – først og fremst må bli forstått som en dyptliggende og varig struktur i samfunnet (Jung 2015: 21-55). En historisk kontekstualisering kan dermed belyse hvordan en tilnærming som bare forstår rasismen som 'fargeblind' vil være overfladisk og lite nyansert. I offentlige diskurser eksisterer det fremdeles direkte anti-svarte og rasistiske diskurser, selv etter borgerrettighetsbevegelsen. Og dersom en ikke tar høyde for dette skillet - også i forskningen - kan det i verste fall bidra til å overskygge og ufarliggjøre eksplisitte rasistiske diskurser, og som ofte særlig er knyttet til svarte kropp.

I Norge kan eksempelvis Gullestad sin analyse om den offentlige striden om ordet «neger» (heretter: n-ordet) i perioden mellom 2000-2001 underbygge dette perspektivet (2000a: 174-216). Striden omhandlet hvorvidt ordet er en nøytral beskrivelse av andre mennesker, hvor forestillinger om Norge som utenforstående til slavehandel og kolonisering viste seg å spille en nøkkelrolle i denne debatten. Uten en historisk bevissthet om Norges koloniale fortid, hevdet følgelig flere at ordet «oppleses» som nøytralt. Dette til tross for at nordmenn med afrikansk bakgrunn gjentatte ganger har uttrykt et ønske om å ikke bli betegnet som dette, ut fra begrunnelsen om at n-ordet er tett forbundet med dehumanisering, kolonialisme og slaveri. Eksempelet kan dermed underbygge hvordan det analytiske skillet mellom fargeblinde diskurser og direkte antisvarte-diskurser kanskje er spesielt fruktbart å anvende og formidle i studier av rasistiske diskurser i en norsk kontekst, hvor bevissthet rundt kolonial deltagelse er mindre vedkjent for majoritetsbefolkningen.

Derfor bør det presiseres at rasisme ikke bare må forstås som ignoranse og tilsynelatende uskyldige bortforklaringer. Vel så mye handler det om tillært kunnskap om enkelte mennesker som farlige eller truende (Ahmed 2013: 21-37). Som Ahmed har argumentert for, er ofte en fremmed ikke en person som det ikke er mulig å identifisere, men én som allerede er identifisert i det øyeblikket personen blir lagt merke til. Det tydeliggjør hvordan det norske begrepet 'fremmedfrykt' kan være misvisende, for rasisme handler vel så mye om kjennskap til rasistiske forestillinger om andre mennesker som en forestilt annen (Ahmed & Auestad 2021: 9). For å undersøke rasisme gjennom et sosiologisk blikk, er det derfor vesentlig å avlære dominerende samfunnsdiskurser og i stedet lære seg andre måter å tenke og snakke på.

2.4 Hvithet

I dag har fargeblind rasisme av flere blitt forstått som den dominerende formen for hvordan hvithet kommer til uttrykk (Garner 2014; Bonilla-Silva 2018; Alexander 2012). Som nevnt, handler fargeblindhet om å ikke anerkjenne rasismen som strukturell, men som et individuelt anliggende. Men muligheten til å kunne fornekte rasismens betydning må også forstås i lys av et overordnet makt- og dominansperspektiv. Det er her betydningen av hvithet kommer inn, ettersom studier av hvithet er ansett som vesentlig for å undersøke, avdekke og kritisk tilnærme seg rasistiske strukturer i samfunnet (Garner 2007; 2014).

Hvithet har dermed blitt studert over lang tid, også før fargeblindhet ble identifisert som den dominerende diskursen i samfunnet. Opprinnelig stammer fagtradisjonen tilbake til Du Bois og Fanon sine arbeider, og har siden da preget det internasjonale forskningsfeltet i studier av rasisme (Du Bois 2003; Fanon 2008; Twine & Gallagher 2008). Mange år med forskning har resultert i det Twine og Gallagher betegner som ulike 'bølger' av hvithetsstudier, som henviser til hvordan hvithet har blitt undersøkt gjennom tiden (2008). Den tredje og siste bølgen, som jeg begrenser meg til, bygger på tidligere studier om hvordan konstruksjoner av raser former identiteter, og har særlig fokusert på hvordan empiriske undersøkelser kan bidra til å avdekke diskursive strategier som blir brukt for både å opprettholde og for å destabilisere hvit identitet (Twine & Gallagher 2008: 6).

Flere teoretiske tilnærminger har blitt utviklet innen denne bølgen. Men i denne oppgaven, det vil si i den siste del av analysen, tar jeg utgangspunkt i Frankenberg sin forståelse av hvithet slik den blir presentert i boken *White women, race matters* (1993). Her blir hvithet forstått som en analytisk kategori for å undersøke og avdekke hvordan hvite mennesker fortolker, erfarer og opplever verden. Som allerede redegjort for, handler hvithet om hvordan bestemte fenotypiske trekk blir lest, men hvithet må også forstås i lys av et overordnet maktperspektiv som strekker seg utover det kroppslige. I tråd med denne forståelsen undersøker Frankenberg først og fremst hvithet som en sosial konstruksjon, og betydningen det har for hvite menneskers liv. Frankenberg skisserer tre sentrale kjennetegn ved hvithet, som jeg har oversatt slik (Frankenberg 1993: 1):

Som en 'posisjon som gir strukturelle fordeler', som 'et standpunkt' og som 'et sett av kulturelle praksiser'.

Med utgangspunkt i denne konseptualiseringen ønsker jeg å undersøke hvordan hvithet kan forstås i en norsk kontekst. I både Norge og Norden eksisterer det lite empirisk forskning om

hvithet (med unntak: Führer 2021; Gullestad 2002b; Myrdahl 2014; Tica 2018; Vassenden & Andersson 2011). Derfor har flere argumentert for at vi trenger mer kunnskap på dette feltet i studier av rasisme (Garner 2014: 410; Loftsdóttir & Jensen 2012: 7). I denne oppgaven vil jeg undersøke om, og i så fall hvordan samtaler om rasisme kan si noe overordnet om rasistiske strukturer i Norge der hvithet forstås som del av dette. Dels er denne tilnærmingen også interessant ut fra hvordan rasisme gjerne blir fremstilt i offentlige mediekanaler i Norge (Retriver 2020). Som regel har fokuset vært rettet mot enkeltpersoners personlige historier om rasisme, mens betydningen av hvithet har fått mindre plass. Basert på feltarbeidet jeg gjorde i forkant av prosjektet og en spirende mengde skjønnlitteratur, virker det likevel som om betydningen av hvithet synes å være mer meningsfull blant ikke-hvite for å snakke om rasisme i Norge enn hva en kan få inntrykk av i offentlige medier.

Sistnevnte poeng leder mot et annet vesentlig aspekt ved Frankenberg sin konseptualisering av hvithet. Sentralt i hennes forståelse er også hvordan betydningen av å være hvit gjerne fremstår som umarkert og usynlig for hvite (Frankenberg 1993: 137-191). Sagt på en annen måte er det enkelt å være blind for egne privilegier. Men fordeler som følger av å være hvit har likevel betydning for å forstå hvordan verden er strukturert, og hvordan hvite mennesker forstår seg selv. Dette har inspirert meg til å undersøke betydningen hvithet ut fra den ikke-hvites blick, da perspektivet muligens kan gi innsikt hvordan hvithet kan forstås på andre måter som ikke vil være synlige for hvite. Som flere har påpekt kan marginaliserte grupper være i stand til å se både egen og den privilegertes posisjon, og kan derfor belyse perspektiver på hvithet som kan være vanskeligere å oppnå på andre måter (Collins 2000; Harding 1992; Hooks 1992).

2.5 Oppsummering av teoretiske perspektiver

For å belyse deltagerens opplevelser med å snakke om rasisme, anvender jeg strukturelle teorier om rase, rasisme, fargeblind rasisme og hvithet. Jeg fant Essed sin konseptualisering av rasisme som fruktbar, da den både er sensitiv ovenfor erfaringer med rasisme og samtidig gir mulighet til å forankre disse på et makronivå (1991). Videre har jeg argumentert for at det er grunn til å ha et kritisk blikk mot hvordan rasisme blir forstått i offentlig debatt, da dette i seg selv har blitt forstått i lys av et maktperspektiv om hvem som har mulighet til å definere rasisme. For å belyse deltagernes opplevelser med å snakke om rasisme, anvender jeg teori om fargeblindhet slik den blir lagt frem av Bonilla-Silva (2018). For å legge grunnlag for en empirisensitiv analyse, har jeg også vist hvordan fargeblindhet har blitt forstått i en europeisk kontekst. Her har det å være 'blind for raser' blitt identifisert som mer gjeldende. Til slutt har jeg valgt å inkludere teori om hvithet, da dette kan gi enda en mer dyptgripende forståelse av samtale om rasisme. Jeg anvender Frankenberg (1993) sin forståelse i den hensikt å undersøke betydningen av å være hvit, og hvordan dette kan synliggjøres i samtaler om rasisme.

3 Metodisk tilnærming

Hensikten med prosjektet var å undersøke hvordan ikke-hvite antirasister opplever å snakke om rasisme med den hvite majoritetsbefolkningen, der kvalitative forskningsintervjuer var egnet for å svare på dette. Ettersom det eksisterer et begrenset antall empiriske studier om hvordan det oppleves å snakke om rasisme i en norsk kontekst, opplevde jeg det også som fruktbart å samle inn relevant bakgrunnsdata i forkant av prosjektet. Det inkluderte et mindre feltarbeid hvor jeg dro på relevante arrangementer om rasisme i Norge, i tillegg til fem intervjuer med hvite antirasister. Til sammen dannet dette grunnlag for utarbeidelsen av hovedmaterialet, som besto av 18 intervjuer med ikke-hvite antirasister. I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for innsikt jeg fikk av feltarbeidet, innsamling av hovedmaterialet, analytisk fremgangsmåte, etiske betraktninger og kvalitetsvurderinger gjennom prosjektet.

3.1 Bakgrunnsdata

Året før jeg startet å skrive masteroppgaven, ønsket jeg en dypere innsikt i problemstillinger aktører som jobber mot rasisme forstår som sentrale i sin hverdag. I første omgang utførte jeg derfor et mindre feltarbeid som innebar å delta systematisk på politiske og kulturelle arrangementer som panelsamtaler, debatter, seminarer, workshoper, kunst- og teaterforestillinger om rasisme, hvithet eller antirasisme. Selv om jeg har deltatt på lignende arrangementer en god stund, opplevde jeg det likevel som nyttig i forarbeidet til masteroppgaven å skrive feltnotater og memoer for å systematisere inntrykk og refleksjoner i etterkant (Fangen 2010: 102). Underveis la jeg vekt på hvordan deltagerne formidlet ulikt om rasisme, ettersom det ble fort tydelig for meg at det var flere diskusjoner innad i det antirasistiske miljøet knyttet til hvordan en best snakker om rasisme i møte med majoritetssamfunnet. Eksempelvis kunne det handle om hvilke ord og begreper en foretrakk å benytte, hvilket faglig nivå en skulle legge seg på eller hvor tydelig en skulle være på eget standpunkt i diskusjoner. Oppmerksomheten min knyttet til disse nyansene dannet grunnlag for flere av spørsmålene i intervjuguiden, fordi de syntes å reflektere utfordringer antirasistene tok stilling til uavhengig av publikummet de henvendte seg til.

Som del av feltarbeidet gjennomførte jeg også fem intervjuer med hvite antirasister om hvordan det kan oppleves å snakke om rasisme, da dette kunne trolig kunne bidra til å utfylle perspektiver jeg ikke ville fått fra intervjuene med de ikke-hvite antirasistene. Hensikten var å få et bredere overblikk over miljøet jeg ønsket å studere, ettersom de kunne gi noe innsikt i hvordan samtaler om rasisme kan oppleves fra et dominerende perspektiv. Informantene

rekrutterte jeg gjennom eget kjennskap til det antirasistiske miljøet, ut fra hvem jeg allerede visste identifiserte seg som hvite basert på tidligere uttalelser. For å gjennomføre intervjuer fulgte jeg NSD sine etiske rettingslinjer på tilsvarende måte som med innsamling av hovedmaterialet (se vedlegg A). Jeg endte opp med å intervjuer to menn, to kvinner og én ikke-binær person, hvor samtalen varte i rundt én time. Flere interessante perspektiver kom fram under samtalen, men spesielt reflekterte jeg rundt utfordringene informantene fortalte om knyttet til egne uttalelser i møte med offentligheten. Dette kunne gi innsikt i problemstillinger personer i den antirasistiske bevegelsen møter på uavhengig av å identifisere seg som hvit og ikke-hvit, og tydeliggjorde dermed hvilke spørsmål som kunne være fruktbare å undersøke videre i intervjuguiden.

Videre utarbeidet jeg intervjuguiden (Vedlegg B) for innsamling av hovedmaterialet, med utgangspunkt i innsikten fra feltarbeidet og relevant teori om rasisme. Den var inndelt i fire områder; offentlige samtaler om rasisme, personlige samtaler om rasisme, eventuelle forskjeller på å snakke med hvite og ikke-hvite samt refleksjoner rundt hvithet i Norge. Intervjuguiden kan dermed sies å være semistrukturert, men der skjønner underveis i intervjusituasjonen ble viktigere føringer for meg enn spørsmålene jeg i utgangspunktet hadde forberedt (Kvale & Brinkmann 2015: 162). Hovedprinsippet var å følge informantene der de var i samtalen, ettersom fleksibilitet er avgjørende i studier av sensitive temaer for å få tilgang på utfyllende svar (Essed 1991: 61). Samtidig ønsket jeg mulighet til å stille gjennomtenkte og tilpassede spørsmål når det var nødvendig for å opprettholde fremgang og driv i samtalen (Fog 2004: 37; Kvale & Brinkmann 2015: 137). Jeg utformet også et kort spørreskjema (vedlegg C) som de fleste av informantene fylte ut etter intervjuet. Det var for å kartlegge relevant bakgrunnsinformasjon om alder, kjønnsidentitet, utdannings- og yrkesbakgrunn og religiøs tilhørighet, ettersom denne informasjonen trolig kunne spille inn for hvordan informantene potensielt kunne oppleve samtalen de hadde om rasisme ulikt.

3.2 Utvalgskriterier

Jeg har benyttet meg av et strategisk utvalg, ettersom jeg fra starten av ønsket å intervju ikke-hvite antirasister fra Norge. Hensikten var undersøke hvordan det kan oppleves å snakke om rasisme i en norsk kontekst, både med utgangspunkt i personer som kan utsettes for den og som har erfaringer med å ytre seg offentlig. For å begrense utvalget til personer som kan utsettes for rasisme, var det nærliggende å benytte begrepet ikke-hvit. Begreper om hvithet og ikke-hvithet benyttes imidlertid i mindre grad eksplisitt i norske offentlige diskurser, og derfor ble en vesentlig forutsetning ved utvalgskriteriet at personene jeg oppsøkte også selv identifiserer seg som ikke-hvite. Personer som er engasjert i antirasistisk arbeid og har uttalt seg offentlig om rasisme har erfaringer de færreste i Norge har, og kan derfor gi innsikt i dominerende forståelser av rasisme som majoritetsbefolkningen ikke nødvendigvis er bevisst.

Hvem er ikke-hvite i Norge?

Det er ingen tvil om at det er utfordringer i det norske språket knyttet til å beskrive hvem som kan og ikke kan utsettes for rasisme på en presis måte. Når en politiker fra Fremskrittspartiet offentlig kritiserer 17. mai-komiteen for å være ledet av en person som ikke er «kronisk norsk», blir det tydelig hvordan debatten kan forstås ut fra et perspektiv om hvem som regnes hvit og ikke-hvit i Norge (Fjeld, Svaar og Liestøl 2018). Kamzy Gunaratnam som kritikken ble rettet mot har nemlig bakgrunn fra Sri Lanka, men har norsk statsborgerskap og er oppvokst i Norge. Sagt på en forenklet måte impliserer dermed utsagnet hvordan det å være brun ikke blir ansett som forenlig med å være norsk – eller i alle fall litt mindre «kronisk norsk». Eksempelet er satt på spissen, men illustrerer likevel en mer overordnet utfordring, også i forskning på rasisme: Hvilke begreper er best egnet for å beskrive gruppen en forsker på?

I norsk offentlighet refereres det oftest til hudfarge i relasjon til spørsmål om rasisme, men det er likevel vist at andre fenotypiske trekk som eksempelvis hårtekstur, hårfarge eller øyeform spiller inn for hvorvidt en regnes som hvit eller ikke-hvit (Dixon & Telles 2017).

Utvalgskriteriet om å ikke regnes som hvit legger dermed til rette for et bredt utvalg, da det inkluderer personer som har en kombinasjon av fenotypiske trekk som samlet kan utløse rasisme. Samtidig er det også bred enighet i forskningen om at hvithet alltid må forstås som noe mer enn fenotypiske trekk (Lentin 2008). Som tidligere vist, handler hvithet og ikke-hvithet grunnleggende om maktforhold, og derfor har grensedragningen mellom hvem som har blitt regnet som hvit og ikke-hvit variert ut fra politiske, sosiale og nasjonale forhold

(Frankenberg 1997; Garner 2007; Twine & Gallagher 2008). I Norge er det eksempelvis vist hvordan kontekst har betydning for hvordan bestemte fenotypiske trekk blir lest (Führer 2021: 185-194). Dette kan gjøre ikke-hvithet til et komplisert utvalgs-kriterium, og det var derfor fruktbart at informantene også selv identifiserer seg som ikke-hvite. Dette forsikret meg om ved å avgrense utvalget til personer jeg visste hadde uttalt seg offentlig om egne erfaringer av rasisme.

En vesentlig utfordring ved utvalgs-kriteriet var likevel at ikke-hvithet er en beskrivelse som definerer en gruppe ut fra fraværet av å være hvit. Begrepet gir lite positiv gjenklang, noe som kom til uttrykk ved at både jeg og informantene valgte å benytte andre ord som eksempelvis 'brun', 'svart' eller 'melaninrik' under intervjuene. Felles for informantene var likevel at ingen identifiserte seg som hvite, noe som tilsier at ikke-hvit likevel var et fruktbart analytisk begrep som utvalgs-kriterium ut fra oppgavens overordnede hensikt.

Hvem er antirasister?

Det antirasistiske miljøet i Oslo er relativt stort, da det tilsier alle som aktivt jobber for å beskytte personer som utsettes for rasisme (Lentin 2011) . Også dette kriteriet legger derfor til rette for et bredt utvalg, da jeg har valgt å la det inkludere alle aktører som de siste årene har begynt å ytre seg offentlig om rasisme, har deltatt i frivillig organisasjonsarbeid, vært en tydelig stemme i offentlige debatt over lenger tid eller har jobbet profesjonelt mot rasisme som del av yrkeskarrieren. Tidligere forskning og innsikt fra feltarbeidet gjorde meg også oppmerksom på at den antirasistiske bevegelsen i Norge rommer flere politiske perspektiver (Nydalen 2007; Tisdal 2020). Eksempelvis var det én informant som i motsetning til de andre heller omtalte seg som rettighetsarbeider fremfor antirasist, blant annet ut fra argumentet om at fagkompetanse bør være det viktigste kriteriet i arbeid mot rasisme. Informanten har i midlertid en betydelig stemme innenfor å jobbe mot rasisme i Norge, og derfor anså jeg det ikke som problematisk å inkludere personen i utvalget. Når det er sagt, vurderte jeg nøye hvorvidt jeg skulle inkludere personer som akkurat hadde ytret seg offentlig om rasisme, ettersom jeg antok at denne gruppens erfaringer ville skille seg mest fra de andre informantene som har jobbet mer systematisk mot rasisme over tid. Det å snakke om rasisme i møte med den hvite majoritetsbefolkningen antok jeg likevel kunne gi noen felles erfaringer som det er verdt å undersøke uavhengig av erfaring med antirasistisk arbeid, noe som gjorde at jeg valgte å inkludere gruppen.

For å besvare forskningsspørsmålene trengte jeg å snakke med personer som både kunne og ville dele erfaringer av rasisme og opplevelser av å snakke om disse med meg. Temaet er sensitivt, og det er derfor ikke gitt at alle som utsettes for rasisme ønsker å snakke om disse erfaringene i et intervju (Essed 1991: 61-65; Kvale & Brinkmann 2015: 80-81). Personer som har ytret seg offentlig om rasisme eller jobbet med dette over tid har sannsynligvis et mer bearbeidet forhold til egne opplevelser og vil kunne gi mer konkrete og utfyllende svar. Det er også blitt vist hvordan det å snakke om erfaringer av rasisme kan vekke opplevelser som en tidligere ikke har reflektert tilstrekkelig over, og dermed kan oppleves som mer belastende enn forventet (Nyheim-Jomisko 2021: 45-47; Smith, Proctor & Akondo 2021). Det var derfor ikke bare intervjupersonen sin evne til å gi rike og utfyllende svar som var et viktig hensyn i utvalgsprosessen, men også egne forutsetninger for å åpne opp for samtaler om rasisme som jeg ikke på forhånd kunne vite om informantene hadde snakket om tidligere. Personer som er del av et antirasistisk miljø antok jeg at hadde et bedre utgangspunkt for å sette egne grenser i samtale med meg, noe som også gjorde meg tryggere som intervjuer.

3.3 Rekruttering og beskrivelse av informantene

I starten av rekrutteringsfasen kjente jeg på noe usikkerhet i forhold til å ta kontakt og spørre tilfeldige personer om de ville snakke om rasisme med meg. Feltarbeidet hadde allerede gjort meg oppmerksom på at flere i det antirasistiske miljøet opplevde samtale de hadde om rasisme som tidkrevende og slitsomt, ikke minst fordi det angikk dem personlig. Dette antok jeg også kunne gjelde personene jeg ønsket å rekruttere, og derfor ble jeg positivt overrasket da jeg allerede etter første rekrutteringsrunde fikk god respons på henvendelsene mine. I første omgang kontaktet jeg mer etablerte aktører gjennom eget kjennskap til det antirasistiske miljøet. Én av informantene ga meg også anbefalinger og kontaktinformasjon til andre personer som kunne være aktuelle å intervju, og fungerte dermed som en slags portåpner videre i rekrutteringsprosessen. For å få kontakt med personer som har ytret seg offentlig om rasisme som var utenfor eget kjennskap til det antirasistiske miljøet, gjorde jeg en rekke søk på internett for å finne relevante leserinnlegg, kronikker eller artikler. Jeg har dermed benyttet flere rekrutteringsstrategier som har gitt meg mulighet til å intervju personer som både var innenfor og utenfor eget kjennskap til det antirasistiske miljøet, og har ulik grad av erfaringer med å ytre seg offentlig om rasisme i Norge.

Jeg endte opp med å intervju til sammen 18 deltagere, der elleve av dem var kvinner og syv av dem menn. Seks av informantene var i alderen 18 – 25 år, åtte var i aldersgruppen 25-35 år og fire var 35-45 år. Alle var bosatt i Oslo og omegn, men flere var likevel oppvokst andre

steder i Norge. Informantene hadde også forskjellig religiøs- og livssynsbakgrunn, men flertallet var muslimer, ikke-troende eller kristne. Kjønn, alder og religions- og livssynsbakgrunn vil jeg fremheve underveis i analysen i de sammenhengene det virker spesielt relevant.

Jeg spurte ikke direkte om informantenes immigrasjonsbakgrunn i spørreskjemaet eller under intervjuet, men samtlige trakk dette likevel selv frem som relevant i samtalene. Spesielt gjaldt dette i forhold til forskningsspørsmålene om forståelse av rasisme og refleksjoner rundt hvithet, og derfor har jeg valgt å inkludere denne fordelingen i en tabell (Tabell 1).

Informantene var hovedsakelig utenlandsadopterte, hadde fluktbakgrunn, var norskfødt med én norsk forelder og én forelder som var fra et «ikke-vestlig» land eller var norskfødte med foreldre fra et annet land. I tillegg til å være norske, hadde de bakgrunn fra flere land i verden: Asia, Afrika, Midtøsten, Latin-Amerika, Mellom-Amerika og sørøst-Europa, hvor det var en overrepresentasjon av informanter fra Asia, Afrika og Midtøsten. Dette viste seg som viktig informasjon i relasjon til informantenes ulike erfaringer med rasisme og hvithet.

Det var også variasjon knyttet til informantenes erfaringer med antirasistisk arbeid, noe som viste seg å være spesielt fremtredende for hvordan de opplevde å snakke om rasisme i møte med majoritetsbefolkningen. De som hadde antirasisme som del av yrkeskarrieren skrev fag- eller skjønnlitteratur om tematikken, holdt foredrag i rådgiver- eller undervisningsstillinger eller var kunstutøvere. Flere hadde også uformell erfaring gjennom deltagelse i frivillighets- og organisasjonsarbeid, og noen få hadde begynt å ytre seg offentlig om rasisme offentlig de siste årene. Samtidig kan det være verdt å påpeke at det for flere var en del overlapp mellom disse kategoriene, noe som særlig gjaldt informantene som hadde dette som yrke. I utgangspunktet ønsket jeg å fremheve fellestrekk ved informantenes erfaringer av å snakke om rasisme, men i noen tilfeller fant jeg det også hensiktsmessig å løfte frem forskjellene mellom dem. Eksempelvis kunne de eldre og mer etablerte antirasistene peke på endringer i samfunnsdebatten over tid på måter som de yngre informantene ikke hadde forutsetninger for. En oversikt over informantenes immigrasjonsbakgrunn og erfaring med antirasistisk arbeid er fremstilt i tabellen under.

Tabell 1: Oversikt over informantenes immigrasjon- og erfaring med antirasistisk arbeid:

Immigrasjonsbakgrunn	Antall	Antirasistisk erfaring	Antall
Utenlandsadoptert	4	Antirasisme som yrke	8
Norskfødt /foreldre med innvandringsbakgrunn	5	Deltagelse i frivillig arbeid	7
Fluktbakgrunn	4	Nylig ytret seg offentlig om rasisme	3
Norskfødt med én norsk forelder og én forelder som var fra et «ikke-vestlig» land	5		

Når det gjaldt utdanningsnivå, hadde nesten alle enten fullført eller var i ferd med å fullføre høyere høgskole- eller universitetsutdannelse. En skjev fordeling i forhold til høyere utdanningsnivå har etter all sannsynlighet hatt betydning for svarene jeg fikk. Flere virket vant med å teoretisere rundt egne erfaringer og noen få av dem refererte også fortløpende til velkjente teorier om rasisme under intervjuene. Hvorvidt det kan forstås i sammenheng med formell utdanning eller fra intern skoling innad i organisasjoner kunne likevel i noen tilfeller være mindre tydelig. Eksempelvis begynte én av informantene som ikke formelt hadde studert rasisme å diskutere begrepet «interseksjonalitet» mens hen reflekterte rundt egne erfaringer av rasisme: «... Det Crenshaw snakker om er liksom interseksjonalitet som diskriminering, og bare det. Men jeg tenker at diskrimineringsgrunnlag innimellom også kan ... ikke oppheve hverandre, men i alle fall nesten». Sitatet illustrerer uansett hvordan det for noen så ut til å være en tett kobling mellom refleksjoner rundt teori og egne erfaringer, noe som må bli tatt med i betraktning av svarene jeg fikk fra dem.

Intervjuene ble gjennomført på offentlige steder som i parker, cafeer eller barer i Oslo sentrum, avtalt etter hva som passet best for informantene. Noen intervjuer ble også gjennomført på Blindern Campus, deltagerens kontorer eller hjemme hos dem. Med unntak av ett intervju som varte i nesten 4 timer, varte de fleste i underkant av 90 minutter. Jeg tok opp alle intervjuene med lydopptaker.

3.4 Hvordan intervjuer om rasisme i en norsk kontekst

Det foreligger mye internasjonal metodelitteratur om å studere rasisme, men det er likevel mindre empirisk kunnskap om hvordan en best intervjuer om rasisme i en norsk kontekst (Führer 2021: 63-65). Likevel eksisterer det forskning som viser at majoritetsbefolkningen ikke anser rasisme som relevant i Norge, og det gir grunn til å anta at ikke-hvite fort kan oppleve at egne erfaringer blir devaluert, betvilt eller mistenkeliggjort (Helland 2019: 11-12). Det å tydelig signalisere at jeg ikke hadde et fargeblindt utgangspunkt som intervjuer ble derfor en viktig føring under samtalene, for noe annet ville trolig ha ødelagt relasjonen mellom meg og informantene fra starten av. Det innebar eksempelvis å unngå for utenforstående spørsmål som «tror du rasisme eksisterer i Norge?», ettersom de jeg snakket med åpenbart mener rasisme er et samfunnsproblem. Flere deltagere fortalte at de som regel holdt tilbake dersom de snakket med personer de anså var på et for lavt faglig nivå, noe som tilsier at en utenforstående tilnærming ville vært til hinder for å få utfyllende svar. Ikke minst ville det ut fra et forskningsetisk perspektiv være problematisk å utsette intervjupersonene for de samme fargeblinde diskursene som de selv beskrev som problematiske i egen hverdag.

Jeg forsøkte også å tilrettelegge for at intervjuene skulle ta form som naturlige samtaler, ettersom denne samtaleformen har vist seg som best egnet for å fange opp erfaringer med rasisme i hverdagen (Essed 1991: 62). Dette opplevde jeg i utgangspunktet ikke som en stor utfordring, da det ble fort tydelig at temaene vi snakket om engasjerte både meg og informantene. Felles engasjement er imidlertid ikke i seg selv tilstrekkelig for å skape en konstruktiv intervjusituasjon – det forutsetter også kvalifikasjoner hos den som intervjuer (Kvale & Brinkmann 2015: 193). Informantene hadde mye på hjertet, virket ikke til å holde noe særlig tilbake og tiden fløy fort av gårde. Følgelig opplevde jeg gjennom de første intervjuene å kanskje i litt for stor grad gå vekk fra intervjuguiden, noe som ble spesielt tydelig for meg etter et intervju som varte i underkant av fire timer. Samtalen ga flere verdifulle innsikter, men i forhold til tidsbegrensningene en masteroppgave setter ville det vært lite fruktbart om de neste intervjuene skulle vare like lenge. En viktig lærdom fra intervjuet ble derfor å bli bedre bevisst betydningen av å stille gode oppfølgingsspørsmål (Kvale & Brinkmann 2015: 166, 170-171). Jeg ønsket å få til sømløse overganger mellom temaene som skulle dekkes, uten at dette skulle gå på bekostning av informantenes opplevelse av å kunne snakke fritt og detaljert.

Det å transkribere fortløpende gir mulighet til å reflektere over hver enkelt samtale, som en igjen kan trekke lærdom fra til neste intervju (Kvale & Brinkmann 2015: 186-187). Etter å ha

lyttet til det fire timers lange intervjuet, noterte jeg meg derfor steder hvor det ville vært mulig å stille oppfølgingsspørsmål for å få til overganger i temaene, uten at dette ville påvirket flyten i samtalen. Dette gjorde jeg fortløpende etter hvert intervju, noe som trolig påvirket ferdighetene mine som intervjuer positivt. Hele tiden lyttet jeg oppmerksomt til hva informantene fortalte - jeg la merke til ord, fraser og temaer de selv trakk frem og benyttet disse videre enten for å be dem utdype eller for å gå videre til neste tema (Kvale & Brinkmann 2015: 151). Når jeg etter hvert fikk intervjuguiden mer under huden, ble det også lettere å veksle mellom temaene jeg ønsket og dekke, med utgangspunkt i utsagnene informantene selv tematiserte. En mer inngående beskrivelse gir imidlertid mindre mening å oppsummere på et generelt plan, ettersom gode oppfølgingsspørsmål hovedsakelig er kjennetegnet av intervjuerens intuitive ferdigheter og følelser som oppstår der og da i intervjusituasjonen (Kvale & Brinkmann 2015: 151). De neste intervjuene holdt seg likevel i underkant av 90 minutter, uten at dette så ut til å gå på bekostning av flyten og engasjementet i samtalen. Dette fikk jeg også bekreftet av flere i etterkant, noe eksempelvis Thea gir uttrykk for:

Det var faktisk overraskende hvor morsomt det var å snakke med deg om rasisme. Jeg tenkte liksom «ah, nå blir det mer jobb» da jeg fikk forespørselen, for det er så tungt tema å snakke om.

Sitatet illustrerer hvordan intervjuer om rasisme også kan være spennende, morsomt og engasjerende dersom det blir gjort innenfor rammer der fargeblinde diskurser ikke setter premissene for samtalen. Temaet er i utgangspunktet tungt, men det viste seg at humor og latter i mange tilfeller ble langt mer fremtredende enn hva både jeg og deltagerne hadde forventet. Det at flere av samtalenene ikke hadde et for alvorlig preg anså jeg som positivt, for det kan ha gjort det lettere å dele mer åpent om temaer som i utgangspunktet kan være vanskelig å snakke om i et intervju (Tjora 2021: 118-122). Jeg var likevel bevisst på å alltid la informantene sette premissene for hva det var greit å le av og spøke om, noe som sannsynligvis var avgjørende for å skape en trygg intervjusituasjon.

Den som intervjuer er alltid i en maktposisjon ovenfor dem som blir intervjuet, ettersom intervjueren bestemmer tema for samtalen, fortolker datamaterialet og i etterkant har monopol på disse tolkningene (Dincer 2019; Frankenberg 1993: 23-43). Likevel kunne en mer konfronterende intervjustil i enkelte tilfeller være nyttig for å tilpasse intervjuene ut fra rollene jeg og deltagerne hadde i samfunnet for øvrig (Fangen 2010: 146). Noen av intervjuene med de mer etablerte antirasistene kunne nemlig fort minne om eliteintervjuer,

ettersom personene tydelig var vant til å bli spurt om egne meninger om rasisme og hadde betydelig innflytelse i det antirasistiske miljøet (Kvale & Brinkmann 2015: 175). De var ofte forut for mine spørsmål, tok i større grad kontroll over samtalen og teoretiserte rundt egne eksempler. Ville jeg fått andre svar fra disse deltagerne om jeg hadde deltatt på en panelsamtale? Usikkerheten min rundt spørsmålet gjorde at jeg noen ganger valgte å stille mer faglig kritiske spørsmål, da det kunne fungere som inngang til å få svar som informantene ikke nødvendigvis hadde forberedt i forkant.

3.5 Egen posisjon

Jeg har reflektert mye rundt egen posisjon og rolle gjennom prosjektet, ettersom dette også har hatt innvirkning for funnene mine (Fangen 2010: 146-155; Kvale & Brinkmann 2015: 103, 108). Det er nemlig en del trekk jeg og informantene deler, noe som kom til uttrykk ved at flere gjennomgående refererte til et felles «vi» som tydelig inkluderte meg. I likhet med informantene identifiserer jeg meg som ikke-hvit, har ulike erfaringer med å snakke om rasisme og har kjennskap til i det antirasistiske miljøet i Oslo. For det første fikk jeg ofte høre at min ikke-hvithet hadde positiv innvirkning for intervjusituasjonen, hvor flere understreket at dette gjorde det lettere for dem å snakke åpent om egne erfaringer. Dette kom spesielt tydelig fram hos én informant, som fortalte meg at min ikke-hvithet var en forutsetning for at han sa seg villig til å delta.

Jeg velger å tolke denne kommentaren i lys av en mer overordnet utfordring som fort kan oppstå i kvalitative intervjuer: Det kan oppleves som problematisk dersom den som intervjuer gir uttrykk for å være en tilsynelatende nøytral fagperson med avstand til temaet, samtidig som at det ligger en forventning om at dem som intervjues åpent skal dele om personlige erfaringer og ikke anses som nøytrale på tilsvarende måte (Collins 1986; 2000: 274). Derfor var jeg forberedt på at deltagerne også ville forvente en åpenhet fra min side, noe som i mange tilfeller viste seg å stemme. Mot slutten av intervjuene stilte flere meg personlige spørsmål, om eksempelvis om egne refleksjoner om rasisme eller hvordan jeg opplevde å skrive denne masteroppgaven som en ikke-hvit student. Spørsmålene ga meg mulighet til å understreke en gjensidighet mellom meg og intervjupersonen, noe som er ansett som en fordel innen feministisk standpunktteori (Collins 1986; Harding 1992).

Samtidig var det viktig å signalisere at jeg ikke helt sikkert kunne vite hvordan informantene erfarte rasisme, bare fordi ingen av oss identifiserer oss som hvite. Som kjent erfares rasisme gjerne i samspill med flere faktorer, og derfor ville dette trolig ha virket som en lite sensitiv

tilnærming. Det viser hvordan det er mulig å både være en insider og outsider samtidig, samt utfordringene det kan innebære (Carling m.fl. 2014). Refleksjoner rundt egne erfaringer med rasisme ble derfor en viktig del av prosessen, ettersom at det har vist seg som nyttig for å unngå å overføre egne oppfatninger under intervjuene eller i tolkning av datamaterialet (Dincer 2019: 3735). Ikke minst illustrerer det hvordan min ikke-hvithet ikke automatisk gir meg kunnskap om rasisme og hvordan man best intervjuer om dette. Som med alle andre temaer er faglig kompetanse det viktigste kriteriet for gjennomføringer av prosjekter, noe også de fleste av informantene ga tydelig uttrykk for. Eksempelvis stilte én av dem meg mer faglig kritiske spørsmål om min forståelse av rasisme, hvithet og etiske aspekter ved å gjennomføre intervjuer om tematikken før personen sa seg villig til å delta i intervjuet. Tillitten informantene ga til prosjektet handlet først og fremst om hvordan de oppfattet min fagkompetanse og teoretiske innsikter om rasisme.

Det å ha samtaler om rasisme var ikke noe jeg først startet med i forbindelse med masteroppgaven, men noe jeg har gjort mer uformelt over flere år. Året før jeg startet å skrive deltok jeg eksempelvis i en ungdomsgruppe som ble arrangert av en antirasistisk organisasjon, der vi som deltagere møttes for å snakke om rasisme 1-2 ganger i uken over et par semestre. Mye nyttig kom ut av kurset, men det var likevel muligheten jeg fikk til å snakke om og lytte til andres refleksjoner om rasisme innenfor mer organiserte rammer som jeg trakk mest veksler på under gjennomføring av egne intervjuer. Erfaringsbasert kunnskap om det antirasistiske miljøet fikk trolig mer betydning for intervjuene enn jeg var klar over underveis i prosessen. Eksempelvis kan det ha gitt et mer utviklet språk og øre for ulike måter å ordlegge seg på knyttet til diskusjoner innad i det antirasistiske miljøet, noe som kan ha bidratt til å skape en mer avslappet og naturlig samtale. Samtidig kan det ha medført at informantene lot være å gi mer inngående beskrivelser til meg. Som jeg vil komme tilbake til i analysen, fremhevet flere hvordan positive samtaler om rasisme nettopp er kjennetegnet av at det ikke er behov for å forklare eller beskrive egne erfaringer så inngående. Intervjuene kunne dermed muligens for noen oppleves som et slags fristed, nettopp fordi informantene opplevde at det lå en implisitt forståelse av temaene vi snakket om.

Sammenlignet med flere av informantene har jeg likevel mindre erfaring med antirasistisk arbeid, noe de også ga mer eller mindre direkte uttrykk for. Eksempelvis tilbød flere av dem å hjelpe meg med å få kontakt med andre aktuelle informanter, noe som kan tolkes som at de ikke helt forsto meg som på innsiden av miljøet de var del av. Det å bli oppfattet som på inn- og utsiden på en og samme tid tror jeg kan ha vært en gunstig posisjon å være i - det kan ha

gitt meg mulighet til å kunne tre både inn og ut mellom posisjonene ut fra hva som har vært fruktbart for å få utfyllende svar. Om jeg hadde blitt oppfattet som helt integrert i miljøet, ville kanskje det å spørre om å konkretisere, utdype og gi eksempler virke mer unaturlig. Men i rollen som yngre og mindre erfaren, ga dette meg trolig mer rom til å stille mer naive spørsmål uten at dette brøt for mye med flyten i samtalen.

3.5 Analytisk fremgangsmåte

Første steg i analysen var å transkribere intervjuene, noe jeg som nevnt valgte å gjøre fortløpende. Jeg transkriberte i utgangspunktet ordrett etter hva deltagerne sa under intervjuet, men var samtidig bevisst på at det å overføre fra tale- til skriftspråk i seg selv er en fortolkningsprosess (Kvale & Brinkmann 2015: 204). Formålet med transkripsjonene var å på best mulig måte gjenskape meningen i intervjusituasjonen, der skjønn blir avgjørende (Tjora 2021: 185). Selv om transkripsjonene i utgangspunktet ble gjort på bokmål, valgte jeg eksempelvis å ikke oversette fra engelsk til norsk. Noen ganger valgte deltagerne å bruke engelske ord eller til og med snakke i fulle setninger – det kunne gi viktig informasjon om eventuelle mangler i det norske språket for å snakke om rasisme. Som i all kommunikasjon kan det ikke-verbale språket være vel så viktig som et verbale. Spesielt når det gjelder å snakke om rasisme, understreket eksempelvis flere et ikke-verbalisert språk som vesentlig for å signalisere en felles forståelse, særlig med mennesker en ikke var trygge på fra før. Derfor inkluderte jeg eksempelvis også sukk, latter og lengre pauser da dette kunne avsløre vesentlige aspekter ved kommunikasjonen mellom meg og informantene.

Med til sammen 18 intervjuer som i gjennomsnitt varte i rundt 90 minutter, endte jeg opp med et relativt stort datamateriale som ved første øyekast virket overveldende å ta fatt i. I startfasen opplevde jeg det derfor som nyttig å gjennomføre pilotkoding av datamaterialet (Kvale & Brinkmann 2015: 215-220). Kodene jeg endte opp med gjorde meg blant annet oppmerksom på en velkjent utfordring i kvalitativ metode, nemlig å trekke forhastede slutninger basert på egne forventninger til funn (Tjora 2021: 217). Jeg opplevde at det resulterte i for grove analysekategorier, noe som overskygget vesentlige nyanser i datamaterialet. Prosessen opplevde jeg derfor som nyttig for å bevisstgjøre meg om egne blindsoner, noe jeg tror har bidratt positivt til å kunne tilnærme kritisk til selve analysen.

For å analysere datamaterialet var det nødvendig med en systematisk gjennomgang av empirien, og derfor benyttet jeg en stegvis-deduktiv-induktiv (SDI-metoden) tilnærming (Tjora 2021: 175-195). Første steg i analysen var å kode transkripsjonene i

databehandlingsprogrammet NVivo. Det innebar å opprette empirinære koder som var utformet så tett på deltagernes utsagn som mulig (Tjora 2021: 218-225). Kodene besto av ord, setninger eller enkeltfraser fra transkripsjonene, som jeg sorterte tematisk i grupper for å forme en struktur. Kodegruppene jeg endte opp med skulle senere danne temaer i analysen, men ble i første omgang utarbeidet induktivt og uavhengig av teori. Eksempler på de tematiske kodene var «gjentagende erfaringer av rasisme», «rasisme i offentlige rom» eller «utrygghet i møte med andre».

Deretter utviklet jeg analytiske kategorier på bakgrunn av teori (Tjora 2021: 234-248). På bakgrunn av kodegruppene jeg allerede hadde utviklet, var det nærliggende å lage kategorier basert på teoretiske perspektiver om rase, hvithet og fargeblindhet. Teorien hadde allerede fra startfasen fungert som støtte for å undersøke hvilke spørsmål jeg ville stille i intervjuguiden. Men nå som jeg hadde empirien på plass kunne jeg utvikle konkrete kategorier for å tolke de empiriske funnene. Teorien er i utgangspunktet utviklet i en nord-amerikansk kontekst, men teoriutvikling knyttet til rase, hvithet og fargeblindhet trenger vi økt kunnskap om, også i en norsk kontekst (Garner 2014). Eksempler på analytiske kategorier fra denne fasen av prosjektet var “biologisk rasisme”, “kulturell rasisme” og “individualisering av rasisme”.

Til slutt systematisere jeg materialet gjennom å sammenligne de tekstnære kodegruppene med de analytiske kodene, med fokus på likheter og tendenser som gikk igjen i datamaterialet. Det resulterte i tre overordnede analysekapitler: *Deltagernes forståelse av rasisme*, *Opplevelser av å snakke om rasisme med den hvite majoritetsbefolkningen* og *Perspektiver på hvithet*.

Analysen kan derav forstås som empiridrevet, men teoretisk informert. Hensikten har vært å både ivareta en eksplorerende empirisk tilnærming og samtidig utforske begrepene om 1. Rasisme, 2. Fargeblindhet og 3. Hvithet i en norsk kontekst (Tjora 2021: 244-245).

3.6 Ethiske vurderinger og refleksjoner

Informert samtykke

For å gjennomføre et forskningsprosjekt som skal behandle persondata, var første steg i prosessen å få godkjent prosjektet hos NSD. Neste steg var å oppnå informert samtykke av deltagerne, noe jeg gjorde ved å sende ut et informasjonsskriv (Vedlegg A) om prosjektets formål, hvorfor jeg hadde kontaktet dem, hvilke temaer jeg ønsket å intervju dem om og hvordan jeg kom til å lagre opplysningene. Denne informasjonen gjentok jeg også muntlig i forkant av hvert intervju, for å forsikre meg at informantene var bevisst hva deltageren ville innebære, samt deres rettigheter. Jeg understreket at jeg har taushetsplikt og ansvar for å sikre deres anonymitet. Underveis i intervjuet minnet jeg også om at de ikke behøvde å svare på spørsmålene mine, og når som helst kunne trekke seg fra prosjektet.

Under gjennomføring intervjuene var jeg spesielt observant på et dilemma som fort oppstår i kvalitativ forskning: Spenningen mellom å ville oppnå dypere innsikt og samtidig forsikre seg om å ikke presse informantene til å fortelle noe som de ikke er komfortable med (Fog 2004: 224-253). Når en som intervjuer aktivt lytter og legger til rette for en åpen intervjusituasjon, kan det skape en situasjon der informantene deler historier de i etterkant kan angre på. Temaet for intervjuet engasjerte oss begge, og jeg merket fort at det ble etablert en umiddelbar nær relasjon mellom meg og flere av deltagerne. En fare ved dette kan imidlertid være dersom intervjuet utvikles til en kvasiterapeutisk situasjon, hvor informantene i etterkant angres på hva de i øyeblikket valgte å dele. Derfor har en slik intervjustrategi også blitt kritisert i feministisk metodelitteratur (Kvale & Brinkmann 2015: 107). For å forsøke å unngå dette, lot jeg eksempelvis være å spørre direkte om konkrete erfaringer med rasisme, men lot heller informantene fortelle om dette selv om de anså det som relevant.

Anonymisering og konfidensialitet

Jeg var på forhånd klar over at det kunne oppstå utfordringer knyttet til å ivareta informantenes anonymitet (Kvale & Brinkmann 2015: 106). Selv om det antirasistiske miljøet i Oslo teller ganske mange personer, ble det utover i prosessen klart for meg hvordan informantene fort kunne kjenne til hverandres uttalelser eller arbeid, tidligere hadde samarbeidet med ulike prosjekter og i noen få tilfeller også var venner. Etersom både jeg og informantene er engasjert rasisme, var det heller ikke overraskende at vi møtte på hverandre i andre sammenhenger. De kunne eksempelvis sitte i panelsamtaler jeg deltok på, være på samme arrangementer, demonstrasjoner og i ett tilfelle møtte jeg også én av dem i en

jobbsammenheng. For å gi dem muligheten til å være anonyme passet jeg på å aldri ta kontakt med dem først. Samtidig opplevde jeg ofte at flere valgte å komme bort til meg for å hilse, men i disse tilfellene ble det likevel viktig å ikke fortelle hvor vi kjente hverandre fra dersom de gjorde dette selv.

I analysen ga jeg alle informantene pseudonymer, men fant fort ut at dette for noen av dem ikke var tilstrekkelig for å ivareta anonymiteten deres. Særlig når det gjaldt de mest etablerte antirasistene, skulle det få personopplysninger til som eksempelvis kjønn, alder og yrkesbakgrunn før det ville mulig å gjenkjenne personen. Det ble derfor nødvendig å ta noen avveininger i prosessen. I de tilfellene hvor eksempelvis kjønn viste seg å ha betydning, trakk jeg vekk andre relevante opplysninger som gjorde at en ville kjenne igjen deltagerne igjen på andre grunnlag. Det kan ha redusert potensialet for en mer nyansert analyse, men hensynet til anonymisering var viktigere. Det var også enkelte tilfeller jeg anså det som hensiktsmessig å bytte om navnene på de mest etablerte antirasistene, for å styrke anonymiteten ytterligere.

3.7 Kvalitetsvurderinger i kvalitativ forskning

I forskning benyttes gjerne begrepene reliabilitet, validitet og generaliserbarhet som mål på kvaliteten av studien (Kvale & Brinkmann 2015: 246-269). Reliabilitet har med forskningsresultatene troverdighet å gjøre, der det i kvalitative studier gjerne oversettes til hvorvidt studien gir et inntrykk av å være utført på en pålitelig og tillitsvekkende måte. Altså handler dette om transparens i prosessen forbundet med metodevalg, og hvordan de kan ha innvirkning på funnene. I en intervjusituasjon handler det om hvorvidt deltagerne ville endret svar i møte med en annen forsker, og dette har jeg derfor nøye forsøkt å gjøre rede for. Reliabilitet har også blitt diskutert i sammenheng med ledende spørsmål som kan påvirke svarene. Spesielt fordi jeg i en mer hverdagslig samtale om rasisme ville opplevd det som mer naturlig å innta en mer foroverlent posisjon, var jeg ekstra bevisst på å tenke at jeg heller skulle fungere som et slags speil for deltagerne uttalelser. Jeg hadde som prinsipp å ikke dele egne tanker og refleksjoner, med mindre informantene selv ga uttrykk for at de ønsket dette av meg.

Kort og godt handler studiens validitet om hvorvidt metoden undersøker det den er ment for å undersøke (Kvale & Brinkmann 2015: 251-258). Validering skal derfor gjennomsyre hele forskningsprosessen; fra metodevalg, studiens teoretiske foruttagelser, utvalg, intervjuprosessen, transkriberingen og analyse. Det gir leseren mulighet for å kontrollere og undersøke potensielle feilkilder. Funn i kvalitative forskningsintervjuer har særlig blitt

kritisert for å ikke anses som valide, ettersom informantenes utsagn kan være usanne (Kvale & Brinkmann 2015: 181). Fordi jeg undersøker erfaringer, følelser og refleksjoner gir det lite mening å forstå informantenes utsagn som “usanne” slik ordet ofte benyttes i dagligtalen. Det kan likevel være verdt å være bevisst på at informantenes utsagn kan tolkes som et mer overordnet uttrykk for hva de ønsker den antirasistiske bevegelsen skal uttrykke utad til en majoritetsbefolkning. Muligens kan det ha overskygget nyanser ved svarene de valgte å gi meg. Når det er nevnt, er det å ville representere seg på bestemte måter i en intervjusituasjon ikke begrenset til å gjelde utvalget mitt, så bevissthet rundt kontekst vil uansett være relevant i et forskningsintervju uavhengig av gruppen som intervjues.

I arbeidet med analysen handler validitet om hvorvidt tolkningen forskeren kommer med er gyldig (Kvale & Brinkmann 2015: 275-288). I denne oppgaven har jeg forsøkt å styrke validiteten ved å etterstrebe en tett kobling mellom det empiriske datamaterialet og teori. Jeg har vurdert nøye hvorvidt empirien kan forklares med oppgavens teoretiske perspektiver, samtidig som jeg gjennomgående har lett etter mulige alternative forklaringer. For å underbygge argumentene mine, presenterer jeg også flere sitater fra informantene i analysen. Med sitatene har hensikten vært å illustrere hovedtendenser til hvert av de empiriske funnene, snarere enn å presentere enkeltfortellinger. Jeg har likevel inkludert noen få av de mer avvikende fortellingene, dersom de enten har bidratt til en bredere forståelse av funnene eller har vært spesielt fruktbare for å utdype et interessant poeng. Hvorvidt sitatene er eksempler på gjennomgående tendenser eller fortellingen til en enkeltinformant har jeg presisert i analysen.

Kan kunnskapen som har blitt produsert i dette studiet overføres til andre relevante situasjoner? Spørsmålet er knyttet til studiens mulighet for generalisering, noe som ofte rettes som kritikk mot intervjustudier (Kvale & Brinkmann 2015: 289-290). Som med all kvalitativ forskning er hensikten med dette prosjektet ikke vært å generalisere utvalget til befolkningen generelt, men å inkludere personer som på best måte kan gi innsikt til det som ønskes undersøkt. Ettersom de færreste i Norge verken har ytret seg offentlig om rasisme eller er del av et antirasistisk miljø, er denne gruppens erfaringer trolig ikke representativ for ikke-hvite flest. Studien kan dermed forstås som en case studie, fordi erfaringene jeg undersøker kan sies å være relativt avgrenset (Flyvbjerg 2010). Avgrensede case har imidlertid blitt ansett som et godt utgangspunkt for å utvikle teorier, og kan dermed gi grunnlag for generalisering på bakgrunn av dette. Utover å undersøke empirisk hvordan den offentlige debatten om rasisme kan belyses fra deltagerens perspektiv, har også hensikten vært

å utforske teoretiske perspektiver om rase, hvithet, rasisme og fargeblindhet i en norsk kontekst.

4 Deltagernes forståelse av rasisme

«Hvis det skal være empirisk fruktbart å slutte å spørre om hvem som er rasist, må vi begynne å spørre om når, hvor og hvordan mennesker tolker sosial erfaring i etnifiserte og rasiale termer» (Orupabo 2021: 117).

Det overordnede sitatet er hentet fra *Tidsskrift for samfunnsforskning*, som ble publisert i kjølvannet av Black Lives Matter demonstrasjonene i Norge, hvor forfatteren argumenterer vi trenger mer forskning om hvordan personer som utsettes for rasisme selv gir mening til disse erfaringene. Jeg ønsket i utgangspunktet å undersøke deltageres opplevelser av å snakke om rasisme med den hvite majoritetsbefolkningen, men fant likevel ut at deres fortolkning og forståelse av rasisme var hensiktsmessig for å gi en mer dyptgripende forståelse av dette. Etter oppfordring fra Orupabo, er derfor hensikten med dette kapittelet å undersøke hvordan deltagerne forstår rasisme i egen hverdag. Første del av kapittelet vil være av mer deskriptiv karakter, mens jeg mot slutten vil diskutere erfaringene opp mot Essed sin forståelse av 'hverdagsrasisme'. Jeg spør; Hvordan fortolker deltagerne egne erfaringer av rasisme?

4.1 Biologisk rasisme

Kroppslige trekk og hvordan de ble lest av andre, var noe alle deltagerne trakk frem som vesentlig for å beskrive egne erfaringer av rasisme. Kanskje tydeligst kom det til uttrykk gjennom å bli mistenkeliggjort av fremmede i offentlige rom, hvor det å antas for å stjele i butikker, snike på bussen eller bli oppfattet som farlig eller truende av folk på gata, var erfaringer som gikk igjen. Adam fortalte om dette på en måte som var typisk for en del av intervjuene. Han har bakgrunn fra et land sentralt i Afrika, og opplever stadig at fremmede behandler han som en person det er mindre grunn til å stole på enn de andre. Spesielt blir dette tydelig når det er billettkontroll eller i butikken, hvor det å bli sjekket ekstra nøye er erfaringer han etter hvert har blitt vant med:

Adam: Du blir litt sånn, «Ja ja, da skjer det igjen». Sånn når de skal sjekke meg ekstra nøye hver gang på butikken og sånt. Det har skjedd mange ganger der det har vært billettkontroll og de bare løper rett bort til meg og kompisene mine. Og jeg var bare sånn «så fint at du rakk å sjekke alle andre også, da» (latter).

Adam sin beskrivelse er ikke trukket frem fordi den er unik, men tvert imot fordi den representerer et mønster som gikk igjen i alle samtalene jeg hadde med personer med norsk-afrikansk bakgrunn. Her blir det tydelig hvordan det å umiddelbart bli sjekket i butikken eller i billettkontroll handler om hvordan bestemte fenotypiske trekk blir lest i møte med

majoritetssamfunnet, ettersom utseende kan være den eneste forklarende grunnen til at Adam blir behandlet på en annen måte enn de andre i situasjonen. For at Adams fortelling skal gi mening å forstå som rasisme, er det vesentlig hvordan erfaringer av å bli mistenkeliggjort her blir beskrevet som et gjentakende mønster. Å bli sjekket i billettkontroll blir ikke i seg selv beskrevet som problematisk, men erfaringen av at billettkontrollørene gjennomgående «løper rett bort til [han] og kompisene».

Fra rasisme i offentlige rom - til erfaringer av rasisme på soverommet. I forlengelse av hvordan bestemte kroppslige trekk i seg selv ble fremhevet som sentralt i deltagerens fortolkninger av rasisme, var det også flere som beskrev seksualisering basert på stereotype oppfatninger som et viktig aspekt. Et blikk som tar høyde for hvordan kjønn, rase og alder interagerer med hverandre viste seg spesielt relevant her, der seksualiseringen kom til uttrykk å flere måter. En fellesnevner flere likevel løftet frem, var hvordan private og upassende kommentarer om deres kropp og fetisjering forbundet med dem ofte ble behandlet som uproblematisk å tematisere, til tross for at seksualitet vanligvis oppfattes som privat anliggende. Som en asiatisk kvinne beskriver eksempelvis Maja hvordan hun fort kan oppleve at andre snakker om hennes kropp på en seksualiserende måte, uten at dette blir forstått som tilstrekkelig problematisk til å reagere på:

Maja: Vi satt på skolen rundt et bord, så det var kanskje opp mot ti stykker som satt der. Jeg var sammen med en fyr, og så sa han andre kompisen at – han drev å snakka om damer og sjekking. Han sa «ja, så må man jo tenke på hvilken etnisitet man velger når man skal gå for dame - asiater har jo veldig lite kroppshår. Åsmund [kjæresten] vet hva jeg snakker om», fordi han var sammen med meg. Det ble så stille rundt bordet, for det ble så ukomfortable - og jeg ble så sint. Jeg hadde ikke lyst til å lage dårlig stemning da, så jeg bare så stygt på han. I ettertid har jeg prata med han, og sa bare «det var ikke gøy». Han synes fortsatt at det var veldig gøy da.

Som kvinne er det ikke uvanlig å bli utsatt for seksuell trakassering og objektivisering, men noen blir det likevel mer enn andre. Her blir det tydelig at Maja som asiatisk kvinne oppfattes og omtales fortrinnsvis som et seksuelt objekt når det snakkes om damer og sjekking rundt bordet, ettersom kompisen fremhever «etnisitet» som avgjørende for hvordan han oppfatter kvinner. Sitatet illustrerer dermed hvordan kjønn og rase virker sammen for å forstå rasismen Maja forteller om, da det gir lite mening å forstå det ene elementet uavhengig fra hverandre. For øvrig kan episoden også tolkes på linje med en rekke internasjonale forskningsbidrag, som har vist hvordan rasifiserte kvinner har blitt omtalt og behandlet som eksotiske objekter ut fra den hvite manns blikk (Eks.: Matsumoto 2020; Woan 2008; Yeğenoğlu 1998).

Et annet vesentlig poeng Maja understreker er hvordan personen hun forteller om ikke virker brydd over å ta hensyn til hennes erfaringer av samtalen. Jeg tør påstå at det å snakke om andres kropper på en seksualiserende måte som denne, er noe folk flest vil oppfatte bryter med normale sosiale handlingsmønstre for hvordan en opptrer i møte med andre. Når kompisen likevel virker upåvirket av den ubehagelige stemningen som oppstår i situasjonen, kan det dermed tyde på at han ikke opplever det som like nødvendig å følge sosiale normer når det gjelder seksualiseringen av asiatiske kropper. I likhet med Maja, beskriver Redwan et tilsvarende mønster i rasismen han erfarer:

Det er akkurat som peniskommentarer jeg som afrikaner får. Da er det liksom ikke rasisme fordi det er en positiv stereotypi. Men det er rasisme, for det er noe privat som du plutselig føler at du kan snakke om. Avseksualiseringen av asiatiske menn, overseksualiseringen av asiatiske kvinner. Forventingen om at asiater skal jo produsere mer, for man er jo så flink og flittig. Mange asiatiske venninner jeg har møter en forventning om at man skal være hyperseksuelle, men samtidig seksuelt underdanig. Plutselig så skjønner de at de tiltrekker seg en viss type patriarkalsk mann. Han har fantasier og kommer opp til deg på baren. Det er en fantastisk studie å være edru på en bar og se utspillingen av sexual stereotypes.

Redwan understreker hvordan det kan gi lite mening å skille mellom såkalt 'positive' og 'negative' stereotypier når en snakker om erfaringer med rasisme. Snarere enn å rette fokus mot kommentaren i seg selv, blir det her mer vesentlig å fremheve hvorfor kommentaren i utgangspunktet behandles som legitim. For når deltagerne gjentatte ganger erfarer at andre ikke opplever det som like nødvendig å handle etter sosiale normer med dem, impliserer det egentlig hvordan de behandles som underlegne i disse samtalerne.

4.2 Kulturell rasisme

Selv om rasisme alltid ble forbundet til fenotypiske trekk, viste betydningen av kultur også å spille en vesentlig rolle i deltageres fortolkninger av rasisme. Milos var en av dem som reflekterte mye rundt dette under intervjuet, og jeg vil derfor vie litt plass til han. Han har opprinnelig bakgrunn fra et land i Balkanområdet og identifiserer seg selv som ikke-hvit – hovedsakelig på grunn av hans kulturelle tilknytning til fødelandet og tilhørighet til islam. Til forskjell fra de andre deltagerne, fortalte Milos hvordan han enkelte ganger kunne bli lest som hvit i møte med fremmede. Som han beskriver opplever han derfor å være i en såkalt «mellomposisjon» mellom det hvite og det ikke-hvite, noe han selv fremhevet som et fruktbart utgangspunkt for å belyse hvordan kultur virket mest meningsfullt for å forstå hans

erfaringer med rasisme. Før jeg gir et eksempel på hvordan dette kan komme til uttrykk, vil jeg i først vise hvordan det å være i en slik «mellomposisjon» kan oppleves:

Milos: Jeg skulle ta trikken, også kommer det en etnisk hvit mann opp til meg. Han er sånn «jeg var på et utested til langt på natt, men så måtte jeg komme meg ut fordi ...» - han sa to «svartinger» begynte å slåss. «Du vet hvordan de er. Disse svartingene klarer ikke å oppføre seg». Faktum er at han kom til meg med det. At jeg var en person som han kunne ... at jeg var på innsiden i det øyeblikket, var sånn «Shit. Men kompis, jeg tror ikke (begge ler) – jeg tror du er litt for full til å skjønne at jeg er ikke ...». Sånn har skjedd med meg flere ganger [...]. Så han klarte ikke helt å se ... Jeg har alltid vært veldig intrigued av den der innsiden og utsiden. På en måte ha det utenlandske navnet, og kanskje til en viss grad bli lest som innvandrere.

Episoden illustrerer hvordan fenotypiske trekk synes å ha mindre betydning for Milos sine erfaringer av rasisme, ettersom han enkelte ganger kan oppleve å umiddelbart falle «på innsiden» av fremmede. Videre i intervjuet beskriver derimot Milos hvordan tilknytning fødeland og det å være muslim sammen virker mest utslagsgivende for hvordan han blir lest i møte med andre:

Milos: Hang med masse advokatfolk som var helt forferdelige. Jeg snakket om at jeg hadde skrevet [en artikkel] og fått pris for den. Hadde skrevet om [anonymisert tema] i [fødeland] og at det var skikkelig gøy. Så begynte hun ene å snakke om at «ah shit, er du [fra Balkan]? De [fra Balkan] er skikkelig harde folk. De fleste som selger heroin i Norge er [fra Balkan]», og begynte å snakke om at «... jeg har hjulpet masse [folk fra Balkan] i rettsak». Den eneste koden hun hadde til [folk fra Balkan] i Norge var heroin, narkotika og kriminalitet. Jeg hadde brukt så lang tid på å liksom nesten presentere meg selv som en forsker - at jeg skrev [en artikkel] og fikk pris for det - så er det bare sånn «Å, er du [fra Balkan]? De folkene er harde». Så jeg føler at med en gang det kommer frem at jeg er [fødeland], så kommer det masse fordommer. Om jeg hadde bytta navn til Sander, farga håret mitt hvitt og konvertert til kristendommen, så hadde jeg kanskje plutselig vært på innsiden. Det er den der: Jeg tror du er som oss, frem til jeg blir kjent med deg. Og når jeg finner ut at du er faktisk «en sånn en», da blir jeg litt på vakt.

Her blir det tydelig hvordan kulturelle antagelser om land fra Balkan-området blir overdeterminerende for hvordan Milos blir oppfattet i møte med andre. I utgangspunktet snakket han om sin egen artikkel, men så fort det ble kjent for advokatene at han var fra et land de assosierte med «kriminalitet», «narkotika» og «heroin», ble dette i stedet førende premisser for samtalen. Milos sine erfaringer vitner om hvordan betydningen av fenotypiske- og kulturelle trekk virker til å spille inn på en annen måte enn beskrivelsene av rasisme fra forrige delkapittel. Der ble det tydelig hvordan bestemte fenotypiske trekk umiddelbart kunne

utløse rasisme i møte med andre. Men i tilfellet med Milos virker det til å være en omvendt dynamikk, hvor kultur i større grad virker til å ha betydning. Likevel er det verdt å nevne hvordan Milos mot slutten også understreker betydningen av fenotypiske trekk forstå egne erfaringer, ettersom at «det å farge håret hvitt» også ville bidratt til å erfare mindre rasisme.

Til tross for at Milos var den eneste deltageren som enkelte ganger kunne oppleve å bli lest som hvit av fremmede, kan erfaringen av hvordan kulturelle trekk synes å spille inn for deltagerens fortolkninger av rasisme likevel virke representativ for flere. Rebecca forteller på noe tilsvarende måte om hvordan stereotype oppfatninger av kultur fra Midtøsten spiller inn for hvordan hun blir oppfattet sammen med andre, men viser hvordan dette kan se ut fra et kvinneperspektiv. Hun er ganske ung, men har opp gjennom årene vært svært aktiv i en rekke politiske organisasjoner. Dette har resultert i flere diskusjoner, men hvor hun – særlig i kvinnebevegelsen – opplever hersketeknikker i møte med andre:

Rebecca: Som en minoritetskvinne med arabisk opphav opplever jeg det mye mer i kvinnebevegelsen - stakkars deg, du har blitt utsatt for så mye vondt av disse grusomme mannfolkene fra Midtøsten. Skal liksom understreke hvor modig jeg er som tør å snakke og gjøre alle disse tingene. Jeg husker jeg hadde vært veldig tydelig på noe som gjaldt et minoritetskvinneperspektiv og stått veldig mot en veteran i kvinnebevegelsen. Så kom hun etterpå og var sånn «så modig du er som tør. Det er ikke så mange som deg som tør å snakke imot». Sånn, «Dere minoritetsjenter – det skal så mye til for å få dem til å prate. Det er så bra at du klarer dette her», og sånne ting.

Her forteller Rebecca om hvordan forestillinger om «arabisk kultur» som truende og mindre sivilisert, blir benyttet som hersketeknikk av andre fra kvinnebevegelsen. Som kvinne blir hun ikke ansett som truende, farlig eller mindre sivilisert, men opplever heller å bli tilskrevet en umyndiggjørende rolle basert på disse oppfatningene. I motsetning til Milos blir det i dette eksempelet tydeligere hvordan fenotypiske trekk spiller inn for Rebeccas erfaringer av rasisme, ettersom at hun umiddelbart blir lest som en «minoritetsjente» av de andre fra kvinnebevegelsen. Det belyser hvordan både fenotypiske trekk og kulturelle forestillinger virker sammen i Rebecca sin fortolkning av rasismen hun møter.

Til slutt vil jeg fremheve hvordan det å være muslim har betydning for deltagerens erfaringer med rasisme. Sina snakket mye om dette under intervjuet. Hun er fra et land sentralt Asia, og delte åpent om – både direkte og indirekte – erfaringer av rasisme forbundet til å være en ung muslimsk kvinne som bærer hijab. Da jeg i starten av intervjuet spurte henne om hva som motiverte henne til å engasjere seg politisk, fortalte hun følgende:

Sina: Etter hvert i tenårene og begynte jeg å inne hva slags samfunn jeg begynte å gå inn i – mitt første jobbintervju så fikk jeg ikke jobben på grunn av hijaben min, og da sa de direkte at «Om du tar av hijaben vil vi ansette deg, for du er kvalifisert. Men med hijaben kan vi ikke ansette deg». Da kjente jeg ikke til rettighetene mine heller, så jeg smilte og sa bare «nei, jeg kommer ikke til å ta av hijaben min, men takk for tilbudet». Så gikk jeg bare derifra, men det var et skikkelig slap in the face, og jeg tenkte «Er det dette [samfunnet] jeg kommer til å gå inn i?».

Denne historien gir lite rom for annen tolkning, enn at hijaben Sina bærer er den eneste grunnen til at hun ikke blir ansatt i en jobb hun egentlig var kvalifisert til. Videre utover i intervjuet var det likevel viktig for Sina å understreke hvordan også mer gjentakende bemerkninger påvirket henne i hverdagen:

Sina: Som religiøs har jeg også ofte følt at jeg må bevise at jeg er ganske liberal, som at jeg har ikke noe imot at jeg drikker alkohol. Jeg kan henge med folk selv om de er fulle. Jeg drikker ikke alkohol, men jeg kan bli med til baren og være med på fester. Jeg kan være veldig god venn med en som er kristen, ateist, buddhist. Sånne ting har jeg alltid følt at jeg måtte bevise ... Og det verste er at folk blir overraka? Folk blir så overraka over at jeg synes det er ok å være russ. Folk er sånn «du drikker jo ikke?». Men jeg kan jo fortsatt ha det gøy selv om jeg ikke drikker? (latter) Det er mange som spør meg, «er det greit at vi drikker?». Selvfølgelig, hvorfor skal jeg ha noe imot det?

Som en muslimsk kvinne som bærer hijab, opplever Sina ofte at andre tilskriver henne bestemte kulturelle trekk som oppfattes som iboende forskjellig fra norsk kultur. Sina opplever derfor ofte å stadig måtte bevise fremmede om at hun er liberal, eksempelvis ved å gi uttrykk for at hun ikke har noe imot folk som drikker alkohol. «Her i Norge spiser vi svin, drikker alkohol og viser ansiktet vårt», uttalte en gang en viss stortingsrepresentant i et offentlig medium (Tjernshaugen 2016). Utsagnet er satt på spissen, for de færreste Sina møter på gir like eksplisitt uttrykk for å oppfatte det å være muslim som grunnleggende forskjellig fra det norske. Likevel kan det virke som om det er de samme forventninger Sina møter på, når andre gjentatte ganger blir overrasket over at hun kan delta på russefeiringer og ikke har noe imot alkohol. Disse erfaringene kan dermed sies å støtte opp under en rekke forskningsbidrag som har vist hvordan rasialisering av muslimer kan komme til uttrykk i hverdagssamhandling (Bangstad & Døving 2015: 105; Garner & Selod 2015).

4.3 Hvor er du egentlig fra?

Selv om det kunne virke som om deltagerne fremhevet fenotypiske- og kulturelle trekk noe ulikt for å forstå egne erfaringer av rasisme, har jeg samtidig vist hvordan det gir lite mening for dem å skille elementene fra hverandre. Til slutt vil jeg trekke frem hvordan betydningen av nasjon syntes å spille inn for deltagerens fortolkninger av rasisme, og hvordan det blir forstått i sammenheng med betydningen av fenotypiske- og kulturelle trekk. Dette poenget ble kanskje tydeligst blant deltagerne som har samme kulturelle bakgrunn som den norske majoritetsbefolkningen, og ikke opplevde noe kulturell tilknytning til andre land. Eksempelvis kunne utenlandsadopterte fortelle hvordan de ofte ble assosiert med en annen forestilt kultur, som de ikke selv har noe særlig kjennskap til. Maja som er adoptert fra Kina, beskriver eksempelvis hvordan både hennes asiatiske utseende og kulturelle forestillinger om landet virker sammen for å forstå hvordan hun blir oppfattet av andre:

Maja: Jeg var sammen med en fyr, og faren og moren hans var veldig hyggelige begge to. De sa jeg var så flink til å skrive i avisa, og hadde lest innlegget mitt om rasisme og sånn. Også begynner de å snakke om «ja, i Kina spiser de hunder og rotter», så ble det plutselig veldig nedlatende. Sånn, «kinesisk slimete mat». Jeg bare sånn, «hæ?». Fra å på en måte komplementere og snakke om hvor flink jeg var til å ytre meg om rasisme, til å ... Det var jo ikke rasistisk, men de snakka ganske nedlatende om den asiatiske kulturen på en måte.

For å forstå hvordan Maja opplevde situasjonen, gir det mening å tolke hendelsen i lys av både hennes asiatiske utseende og den antatte kulturen forbundet med denne. Svigerforeldrene kjente Maja godt, og var klar over at hun har lite tilknytning til kinesisk kultur. Likevel bidrar hennes asiatiske utseende til at hun omtales fra å være én som er flink til å ytre seg, til plutselig blir representant for kinesiske kultur hvor de bare spiser hunder, rotter og slimete mat. Episoden kan dermed belyse hvordan fenotypiske trekk, kultur og nasjonal tilhørighet ikke gir mening å forstå uavhengig av hverandre for Maja, noe også de andre tre andre utenlandsadopterte ga spesielt uttrykk for. Funnet kan dermed sies å bygge opp om tidligere forskning om utenlandsadopsjon i Norge, som har vist hvordan identitetskonflikt knyttet til utseende og nasjonal tilhørighet er en vanlig erfaring denne gruppen kan oppleve (Leirvik m.fl. 2021; Zhao 2012).

Emma er ikke utenlandsadoptert, men har i likhet med Maja også bare hatt tilknytning til norsk kultur gjennom barne- og ungdomstiden. Hun er født og oppvokst i Norge, men opplever likevel at tilfeldige til stadighet stiller spørsmålstejn ved hennes norske identitet. Spørsmål om hvor Emma «egentlig er fra» eller andre kommentarer som tilsier at hun ikke

blir oppfattet som norsk, var noe vi snakket mye om gjennom intervjuet. For henne har det resultert i mye usikkerhet knyttet til tilhørighet til Norge, og hvorvidt hun kan ta eierskap til norsk kultur på samme måte som den hvite majoritetsbefolkningen. Eksempelvis forteller Emma om hvordan det å gå i bunad ikke var noe hun turte å gjøre før i voksen alder:

Emma: Jeg fikk bunad til konfirmasjon som veldig mange andre får, men begynte ikke å bruke den før jeg var langt opp i 20 årene. Jeg syntes det var så ubehagelig. Jeg følte at når folk så meg i den bunaden, så ville de tenke at her er det noe som skurrer. Jeg følte på en måte på at her vil jeg få mye oppmerksomhet. Nå vet jeg mye har skjedd, nå er det veldig mange melaninrike som går med bunad. Men back in the days, jeg er litt eldre enn deg vet du. Jeg er redd for ... Jeg liker ikke den oppmerksomheten hvor folk liksom ser på meg - ser ned, ser opp. Du får for deg hva folk tenker i hodet, da.

Som Emma gir uttrykk for, handlet ubehaget hun tidligere kjente på ved å bruke bunad om hvordan det å være melaninrik² ikke blir forstått som forenlig med å være norsk. Det underbygger hvordan det for henne ikke gir mening å forstå betydningen av fenotypiske trekk og kultur som adskilt, for om hun hadde vært hvit ville trolig det å tydelig signalisere tilhørighet til Norge ved å bruke bunad ikke skapt noe ubehag.

Usikkerheten Emma og de andre deltagerne beskriver, argumenterer jeg for at kan leses i sammenheng med hva W. E. B. Du Bois (1868-1963) først omtalte som 'dobbel bevissthet' (Du Bois & Edwards 2007). Begrepet beskriver egentlig identitetskonflikten svarte menn i USA opplever ved å bestandig måtte se seg selv gjennom hvites øyne. Når en gjennomgående blir ansett som et objekt i møte med det hvite blikket, leder det til en form for indre konflikt: I tillegg til egen forståelse av seg selv som et subjekt, tvinges den svarte til også å se på seg selv ut fra det hvite blikk. Det skaper en form for oppmerksomhet og årvåkenhet ovenfor hvordan en fremtrer i møtet med majoritetsbefolkningen, lignende det Emma beskriver i sitatet over. Av sistnevnte grunn, var det også en del av deltagerne som var kritiske til bruken av ordet 'etnisitet', slik det gjerne benyttes i hverdagstalen. Adam har i motsetning til Emma og Maja tilknytning til flere kulturer og land. Men fordi han også er oppvokst i Norge er han tydelig på hvorfor han har like mye rett til å definere seg som 'etnisk norsk' som den hvite majoritetsbefolkningen:

Adam: Fordi de sliter med å kalle seg selv hvit, så skal jeg miste min etnisitet? Så hvis «etnisk norsk» skal bety hvit, så kan ikke du eller jeg være etnisk norsk. Men I'm not gonna loose shit

---

² Betegnelse for personer med mørk hudfarge, først introdusert av African Youth in Norway (AYIN) på starten av 2000-tallet.

because you are incompetent, eller du sliter med å kjenne på at du er hvit. Det var veldig trist. Om du finner et bedre ord som du ønsker å kalles, så bruker jeg deg gjerne det. Men finn en måte å beskriv deg selv på som ikke fratår meg mine rettigheter.

Her tydeliggjør Adam hva et upresist språk knyttet til å beskrive forskjeller kan medføre for han og andre ikke-hvite. Når «etnisk norsk» blir brukt synonymt med å være «hvit», får det i praksis konsekvenser ved at personer som ikke regnes som hvite ikke får anerkjent det å være etnisk norsk som del av egen identitet.

4.4 Kjennskap til norsk kultur som tilpassingsstrategi

Selv om deltagerne stadig opplever at tilfeldige folk setter spørsmålstegn ved deres norske identitet, ga likevel flere uttrykk for at de hadde mulighet til å 'bevise' at de var norske sammen med andre. Interessant nok, medførte det å bli ansett som norsk til å enkelte ganger kunne unngå å oppleve rasisme. Flere fortalte hvordan de gjennom barne- og ungdomstiden hadde passet på å snakke ekstra høyt i telefonen for at fremmede skulle skjønne at de kunne norsk, lagt om til en bredere dialekt enn de egentlig var vant med fra oppveksten eller vært tidlig ute med å presentere seg med sitt 'norsk-klingende' navn for å unngå å bli snakket engelsk til av fremmede. Kjennskap til særnorske kulturuttrykk som ligger spesielt nært den norske folkesjela, virket til å bidra ytterligere for å bli godtatt som norsk - eksempelvis som å kunne sitere Edda-diktene på rams eller ha en formening om alle karakterene i Ibsens samtidsdramaer. Sarah som har norsk-afrikansk bakgrunn, forteller blant annet om hvordan det å være i overkant godt orientert om norsk kultur har gitt henne fordeler gjennom livet:

Sarah: Jeg pleier å fortelle historien om meg selv som 13 da jeg bestemte meg for å bli hvit. Og herregud, så hvit jeg ble. På den reisen fikk jeg også mange nye privileger. Jeg fikk norskspråklige privilegier som man kan få selv om man ser ut som meg, om man bare kan sitere Edda på norrønt. Og jeg fikk norsk-kulturelle privilegier - igjen, om man bare kan sitere Edda så er man norsk nok, liksom. Det har jo virkelig tjent meg i hele mitt videre liv, at ingen kan komme her og pirke på språket mitt eller kulturkunnskapene mine. Men så var det de der hvite privilegiene, og de fikk jeg aldri. For meg handler det først og fremst om å gå inn i et rom og være nøytral. Det at du har en kropp som det ikke knyttes fordommer eller forventninger til. Ingen tenker at de vet hvem du er, fordi du ser ut som du gjør, har den hudfargen du har eller klærne du har - man kan utmerket godt miste sine hvite privilegier om man tar på seg en samekofte eller hijab. Det privilegiet innebærer er fullt og automatisk menneskeverd, og at du ikke trenger å bevise at du er et menneske.

Sarah forteller om hvordan det å tilegne seg kunnskap om norsk kultur og språk og aktivt vise dette til andre, er noe som har tjent henne hele livet. Med dette gir hun uttrykk for å forbinde hvithet opp mot en forestilt norsk kultur, ettersom det å lære seg Edda-diktene på norrønt er noe hun har investert tid i. Det blir likevel tydelig at det å få innpass ikke egentlig handler om å ha kunnskap om norsk majoritetskultur, for de færreste i Norge kan sitere Edda-diktene på norrønt. Det som egentlig belønnes er å uttrykke et ønske om å ville tilpasse seg, noe som illustrerer hvordan norskhet og hvithet samtidig ikke bør forstås som helt det samme. Som Sarah understreker, vil hun aldri oppleve å automatisk bli gitt hvite privilegier som innebærer å bli tillagt «fullt og automatisk menneskeverd». Det å bli oppfattet som norsk blir dermed beskrevet som nyttig ettersom det enkelte ganger kan bidra til å unngå erfaringer med rasisme, men i denne sammenhengen blir det mer vesentlig å trekke frem hvordan det best kan forstås som en tilpasningsstrategi. Tilsvarende erfaring gir Maria uttrykk for, som i likhet med Sarah har brukt mye tid på å bli akseptert som norsk gjennom barne- og ungdomstiden. For å illustrere hvordan det å være norsk i seg selv ikke beskytter mot rasisme og diskriminering, forteller hun eksempelvis om en én gang hun ikke kom inn på et utested som eneste brune person:

Maria: Jeg opplevde en gang at jeg ikke kom inn på det utestedet fordi jeg var brun. Jeg var like pynta som alle andre og var like lite eller mye full som alle andre. Det var vinter, så jeg hadde selbuvotter på. Også husker jeg at jeg sa sånn til dørvakten «Se da, jeg har selbuvotter», mens jeg gråt. Da tenkte og følte jeg på sånn «Herregud, jeg blir aldri norsk nok». Jeg opplevde at omgivelsene og vennene mine rundt meg tenkte «Nei, det handlet ikke om rasisme», på en måte. Mens jeg sto der ute og viste mine selbuvotter og gråt liksom (latter) i desperasjon. Som om det skulle ha noe å si. [Intervjuer: Oi, huff da]. Ja ... veldig trist egentlig (latter).

Sitatet viser hvordan Maria tidligere koblet det å bli akseptert som norsk til det å kunne unngå å møte rasisme. Når selbuvottene likevel ikke strakk helt til i dette tilfellet, kan reaksjonen Maria forteller om si noe mer generelt om hvordan det å stadig måtte 'bevise' at en er norsk i seg selv ikke oppfattes som en bærekraftig strategi. Funnet som både Sarah og Maria eksemplifiserer er spesielt relevant, ut fra hvordan hvithet har blitt forstått i relasjon til nasjonalstaten (Hage 2012; Twine & Gallagher 2008). Som Hage argumenterer for, innebærer det at hvite forstås som en samlet gruppe med særegne rettigheter til nasjonen, og som bør prioriteres av staten fremfor grupper som ikke regnes som hvite (2012: 11-12). Når det å uttrykke et ønske om å ville tilpasse seg en forestilt norsk kultur er noe deltagerne forbinder med å erfare mindre rasisme, kan det belyse hvordan ekskludering av ikke-hvite fra

nasjonalstaten virker i en norsk kontekst i hverdagsinteraksjoner. Ikke minst kan det leses som et uttrykk for hvordan fenotypiske trekk, kultur og nasjon er sammenvevd i deltageres fortolkninger av rasisme.

4.5 Rasisme som en hverdagserfaring

De overnevnte beskrivelsene gir grunn til å argumentere for at deltageres erfaringer kan forstås i lys av Essed sin konseptualisering av 'hverdagsrasisme' (1991). Essed fremhever nemlig hvordan rasisme må forstås som repetitive og rutinemessige erfaringer, som alltid er del av en større sammenheng. Gjennom analysen har jeg vist hvordan deltageres erfaringer med rasisme synes å komme til uttrykk på ulike måter, men en fellesnevner for alle historiene er også hvordan det ikke virket meningsfullt å forstå hver enkeltepisode som adskilt fra hverandre. Hendelsene syntes alltid til å bli forstått som del av en større og mer kompleks sammenheng, da de gjennomgående ble fortolket ut fra hvordan fenotypiske- og kulturelle trekk ble forstått som utløsende grunn til å bli behandlet annerledes i situasjoner. I lys av sistnevnte argument, vil jeg mot slutten å gjøre rede for en annen gjennomgående tendens i datamaterialet som kan belyse argumentet ytterligere.

Frem til nå har jeg vist hvordan rasistiske praksiser kan komme til uttrykk gjennom synlige og gjentagende erfaringer i hverdagen. Samtidig ville denne beskrivelsen alene vært mindre nyansert, ettersom det viste seg at deres forståelse av rasisme ikke bare handler om konkrete hendelser. Den inkluderte en bevissthet og forståelse om hvordan bestemte handlinger – eller fravær av handlinger - også kunne bidra til å *unngå* å utløse rasisme sammen med andre. Da jeg spurte deltagerne om hva de la i begrepet 'hvite privilegier', ble dette kanskje spesielt tydelig under intervjuene. Nesten alle beskrev hvordan begrepet ikke bare ble assosiert med fravær av erfaringer med rasisme og diskriminering. For dem innebar det også fraværet av selvbevisstheten, utryggheten og bekymringer som følger av det å potensielt kunne utsettes for rasisme. Thea beskrev hvordan hun forsto 'hvite privilegier' på en måte som virket representativ for flere. Hun hadde gjentagende ganger opplevd å bli mistenkeliggjort i butikker og på kollektivtransporten, noe som følgelig har fått betydning for hvordan hun handler for å unngå å møte rasisme i disse situasjonene:

Thea: Hvite privilegier er også veldig sånn internalisert. Jeg var for eksempel med en hvit venninne som gikk til kassa, men det viste seg at varen kosta mye mer enn det hun trodde ... Så sier hun bare sånn, «nei, da skal jeg ikke ha den». Noe sånt kunne jeg aldri gjort. Eller, jeg ville ikke gjort det. Helt fra barndommen har jeg vært veldig sånn ... Om jeg skal inn i en butikk, så

må jeg kjøpe noe, ellers tror de jeg har stjålet det. Jeg har også en venninne som sniker på kollektivtransport hele tiden, men bare får advarsel hver gang.

Theas beskrivelse kan på mange måter sies å samsvare med hvordan begrepet 'hvite privilegier' først ble forstått; som fravær av utfordringer som følger av å være hvit (McIntosh 2010). Vel verdt å merke er hvordan fraværet her ikke bare er begrenset til synlige og gjentakende erfaringer med rasisme, som å bli sjekket ekstra nøye i en butikk eller i billettkontroll. For Thea innebærer det også en internalisert bevissthet om å potensielt kunne møte rasisme dersom hun ikke handler på bestemte måter. Når hun ikke har opplevd det som noe alternativ å la være å kjøpe noe i en butikk siden barndommen, kan det tolkes som en form for erfaringsbasert kunnskap knyttet til hvordan rasistiske praksiser blir forstått som del av en mer kompleks sammenheng. Når hun samtidig understreker hvordan hennes hvite venninne ikke virker til å ofre de samme bekymringene en tanke, understreker det hvordan denne kunnskapen gir det lite mening å forstå uavhengig av tidligere av tidligere erfaringer med rasisme. Naturlig nok virket Thea sin bevissthet om å potensielt kunne erfare rasisme spesielt fremtredende i situasjoner hvor hun tidligere hadde erfart spesielt mye rasisme, som i butikken eller på bussen. Men det viste seg også at bevisstheten strakk seg utover bestemte situasjoner, da den også var knyttet til en mer gjennomgripende selvbevissthet i møte med andre. Dette kom blant annet til uttrykk da jeg spurte en annen deltager, Sina om hva hun la i begrepet 'hvite privilegier'. Hun beskrev begrepet på noe tilsvarende måte som Thea, men gjennom å leke med tanken på hva hun potensielt kunne ha gjort som hvit:

Sina: Husker en gang at jeg sa til venninna mi, «om jeg hadde vært hvit ville jeg vist fingeren til folk på gata». Da er jeg bare en hvit ungdom – folk vil tenke at her er det en uhøflig dritt tenåring. Men om jeg som muslimsk kvinne med ikke-hvit hud viser fingeren til folk, så går det ut over alle sammen. Da representerer jeg hele gruppa. Min handling kan ha konsekvenser for den neste personen som ligner på meg, som vedkommende møter. Så jeg har alltid, alltid følt at det er stort press på at jeg skal oppføre meg for å bevise at vi er greie folk – at vi er høflige og integrert.

Sitatet illustrerer hvordan bevisstheten om å potensielt kunne erfare rasisme ikke bare er begrenset til bestemte situasjoner. Her blir det forstått som en mer gjennomgripende erfaring knyttet til hvordan egne handle- og væremåter kan bli lest i rasialiserte og etnisfisertermer i enhver sammenheng. Som en «muslimsk kvinne med ikke-hvit hud», opplever ikke bare Sina at enhver negativ handling kan utløse rasisme for henne. Presset om å bestandig måtte oppføre seg på en høflig måte, blir her også forbundet med et ansvar overfor «hele gruppa». Sitatet

kan dermed bygge opp under hvordan rasisme for deltagerne ikke gir mening å forstå som en enkelthendelse, men alltid blir forstått i en større sammenheng. Mer konkret får det betydning ved at deltagerne synes å handle på måter forut for å unngå rasisme – for sin egen del, men også for andres.

I lys av denne fortolkningen argumenterer jeg for at det ikke alltid synes å gi så mye mening å trekke et tydelig skille mellom synlige og konkrete erfaringer med rasisme, og hvordan rasisme erfares som en mer gjennomgripende forståelse av og bevissthet om å potensielt kunne erfare rasisme. De må bli forstått i sammenheng, hvor den førstnevnte forståelsen av rasisme må bli lest i sammenheng med den sistnevnte. Dette kan sies å bygge opp under hvordan erfaringer av rasisme synes å være del av deltagerens 'hverdagsskript' (Essed 1991: 52). Gjentakende erfaringer med rasistiske praksiser blir forstått som skadelig for samfunnet som helhet, men også fordi de synes å bli integrert i deltagerens selvbevissthet og selvforståelse i møte med andre.

4.6 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg undersøkt hvordan deltagerne fortolker egne erfaringer med rasisme i hverdagen. Jeg har vist hvordan gjentagende erfaringer av mistenkeliggjøring i offentlige rom, seksualisering basert på rasistiske stereotyper og kulturelle antagelser ofte ble overstyrende for hvordan de blir behandlet i møte med majoritetssamfunnet, og hvordan dette kan se ut i hverdagsinteraksjoner. Videre ble det å ikke automatisk bli forstått som norsk trukket frem som et vesentlig aspekt ved rasismen de beskrev. Selv om ingen syntes å være i tvil om deres norske identitet og tilhørighet i dag, fortalte de likevel hvordan det å tydelig signalisere og 'bevise' at de var norske enkelte ganger kunne bidra til å unngå å bli utsatt for rasisme. Når dette likevel ikke blir beskrevet som en bærekraftig strategi, kan det underbygge hvordan hvithet har blitt forstått i relasjon til nasjonalstaten. Samlet illustrerer beskrivelsene hvordan fenotype, kultur og nasjon virker sammenvevd i deltagerens fortolkninger av rasisme.

Jeg har også vist hvordan deltagerens forståelse av rasisme kan belyses ut fra Essed sin konseptualisering av rasisme. Selv om hver enkelthistorie var unik, er et fellestrekk ved dem likevel at de framkom som del av et gjentagende mønster. Argumentet kan underbygges ytterligere, ved at deltagerens forståelse av rasisme ikke bare inkluderer synlige og konkrete erfaringer. Det innebærer også bevisstheten om hvordan bestemte handle- og være måter potensielt kan bidra til å *unngå* erfaringer av rasisme. Bevisstheten syntes å være ekstra fremtredende i situasjoner hvor de tidligere har blitt utsatt for spesielt mye rasisme, men blir også forstått som en mer dyptgripende erfaring knyttet til hvordan de forstår seg selv, handler og opptrer i møte med andre. Ikke bare blir rasistiske praksiser forstått som skadelig i et overordnet samfunnsperspektiv, men også fordi de synes å bli integrert i deres 'hverdagsskript' som får betydning for hvordan de leser seg selv og andre.

5 Opplevelser av å snakke om rasisme med den hvite majoritetsbefolkningen

I etterkant av Black Lives Matter demonstrasjonene og andre ganger hvor rasisme har blitt satt på agendaen, har flere stemmer sluppet til i mediedebatten og fortalt personlige historier med rasisme (Retriever 2020). Det vi derimot vet mindre om er hvordan personer som velger å snakke om rasisme selv opplever disse samtalene, både i private og offentlige sammenhenger. Det er mye forskning som tilsier at majoritetsbefolkningen anser rasisme som et individuelt anliggende i Norge (Gullestad 2002a; Helland 2019). Men etter min kjennskap til feltet, foreligger det mindre kunnskap om hvordan personer som utsettes for rasisme opplever disse samtalene som del av hverdagen. I forrige kapittel ga jeg en beskrivelse av hvordan deltagerne fortolker egne erfaringer av rasisme. Her vil jeg i stedet rette fokus mot hvordan dominerende forståelser av rasisme kommer til uttrykk i lys av teorien om fargeblind rasisme. Spørsmålet som blir ledende for dette analysekapittelet er følgende; Hvordan opplever deltagerne å snakke om rasisme med den hvite majoritetsbefolkningen?

5.1 Emosjonelle hinder og andre distraksjoner

Følelser og andre reaksjoner forbundet med skam, sinne eller ubehag hos personen deltagerne snakket med, var noe samtlige opplevde som hinder for å snakke om rasisme på en konstruktiv måte. Alle deltagerne fremhevet hvordan det å si fra om, tematisere eller belyse rasisme på en måte som angikk personen de snakket med, nesten konsekvent ledet til konflikter det ble vanskelig å komme ut av. Grunnen var at reaksjonene til personen det angikk oftest ble overskyggende for det som var hensikten samtalen. Ettersom det både var strevsomt og tidkrevende å bygge opp en relasjon etter å ha påpekt rasisme i møter med andre, var det også mange som ofte valgte å la være. Maria som jobber med å snakke om rasisme på daglig basis, forteller eksempelvis om hvordan hun stadig opplever å balansere egne behov for å sette grenser opp mot hvordan hun forventer at personen hun snakker med vil reagere:

Rasisme er krevende å snakke om med majoritetsbefolkningen, fordi mange synes det er så sårbart og krenkende at noen antyder at du har gjort eller sagt noe rasistisk. På en måte driter jeg i det, samtidig som at jeg ikke kommer noe vei hvis jeg driter i det. Dette er mitt evige problem som antirasist - jeg kan ikke bry meg om at det er vondt at du har vært rasist eller sagt rasistiske ting. Det kan ikke jeg ta hensyn til, samtidig som at jeg vet at med en gang jeg har gått der så er det blokkert. Da er folk opptatt av at «Herregud hvordan kan du si at jeg er rasist?», og det vil jeg gjerne komme forbi. Det gjør at man må være en ordkunstner i å formulere seg.

Når rasisme reduseres til å handle om hvorvidt enkelte mennesker er en god eller dårlig person, får det konsekvenser ved at Maria ofte ender opp med å måtte opptre som en ordkunstner i stedet for å si fra om rasisme og sette egne grenser. Marias «evige problem som antirasist» kan derfor forstås i lys av hvordan hun opplever at rasisme i Norge forbindes til den enkeltes moral. Hun ønsker å komme forbi samtaler som utelukkende har et individuelt fokus, ettersom det bidrar til at hun gjentatte ganger opplever at personen hun snakker med sine følelser blir overstyrende enn hva hun i utgangspunktet ønsket å si fra om. Funnet kan dermed belyse hvordan fargeblinde diskurser i en norsk kontekst kan komme til uttrykk i interaksjon mellom enkeltpersoner. Om rasisme hadde blitt forstått som et bredere samfunnsproblem som strekker seg utover den enkeltes intensjon, kunne det åpnet opp for samtaler som i større grad omhandler hva rasismen gjør med mennesker som rammes og samfunnet som helhet. Det belyser hvordan individualisering av rasisme setter premisser for og begrenser mulighetsrommet for deltagerne til å snakke om rasisme på en konstruktiv måte. Enten ender de opp med å bruke overdreven lang tid på å reparere relasjonen etter å ha påpekt rasisme i møte med andre, og derfor lar de vanligvis være å si noe.

I stedet gir deltagerne uttrykk for at de oftest blir mer opptatt av hvordan andre oppfatter dem når de snakker om rasisme, enn hvordan de erfarer samtalen selv. Fordi rasisme berører dem i eget liv, er dette et samtaleemne som i utgangspunktet betyr mye og kan vekke sterke følelser. Likevel understreker nesten alle hvordan de ofte blir mer opptatt av å formidle om rasisme på måter som umulig kan tolkes i retning av at de er engasjert i det de snakker om. Det å signalisere avstand fra temaet de snakker om, blir derfor fremhevet som vesentlig erfaring av samtalerne de har. Emma er én av dem som gir tydelig uttrykk for hvordan dette forhindrer henne i å snakke om rasisme på en meningsfull måte. Her beskriver hun hvordan egne følelser som oppstår i samtaler om rasisme, sjeldent samsvarer med hva hun gir uttrykk for når hun snakker med hvite personer:

Emma: Jeg merker jo at når jeg skal snakke om rasisme blir jeg veldig opptatt av ... Som når vi snakker sammen nå, så blir jeg veldig engasjert og ivrig og sånt. Men når jeg snakker med hvite må jeg liksom tone meg ned. Vil ikke bli oppfatta som hun som er sint og aggressiv, litt den stereotypen som ofte er om melaninrike. Så jeg blir veldig på at jeg skal snakke på en veldig varm og innbydende måte, sånn at jeg ikke blir oppfatta som aggressiv og få den der «hva med alt som jeg har opplevd?». Jeg er veldig sånn var på hvordan jeg snakker. Jeg er ikke veldig emosjonelt aktivert når jeg snakker om det, men snakker rolig og ... det er vel egentlig det.

Emma opplever egentlig at rasisme er et tema som engasjerer og gjør henne ivrig, men i møte med andre som ikke er melaninrike virker hun til å automatisk bli mer opptatt av å snakke på en rolig, varm og innbydende måte. Når Emma fremhever det å virke lite «emosjonelt aktivert» som mest betydningsfullt for at dem hun snakker med skal lytte, kan det på lignende måte belyse hvordan hvite personer sine følelser om rasisme virker til å legge føringer for temaet som diskuteres. Det å skulle signalisere avstand til et samtaleemne som åpenbart betyr mye kan virke som et pussig krav å stille til seg selv, men det illustrerer desto tydeligere hvordan Emma opplever lite rom til å uttrykke seg om rasisme ut fra egne premisser. Når det heller ikke skal mye til før Emma blir oppfattet som aggressiv, kan det bidra til å ytterligere til å forstå erfaringen av å måtte begrense seg i samtaler. Antagelsene kan nemlig forstås i lys av rasistiske stereotypier om svarte kvinner som overdrevent sensitive, mindre rasjonelle og ivoende aggressive (Collins 2000: 76-107; Hooks 2000: 14-15). Ironisk nok kan det å snakke om rasisme i seg selv også utøse rasisme. Emmas erfaringer om å virke mer opptatt av hva andre tenker om henne, enn egne behov for å snakke om rasisme er et gjennomgående tema i datamaterialet. Sarah er likevel en av dem som kanskje er tydeligst på hvorfor det egentlig er bør være grunn til å sette tydelige grenser i samtaler med hvite:

Dette er mine personlige traumer vi snakker om her, liksom. Det er mine [skader, sår og fysiske smerter] ... Mens for hvite folk så er det angsten for å gjøre eller si noe galt (latter). Sorry, men det doesn't compete, altså. Men vi er jo vant til at hvit smerte rangerer så utrolig mye høyere enn all annen smerte i verden, og hvite folk er også vant til det.

Sarah understreker her hvordan hvite folk ikke virker til å ta hensyn til maktforskjellene som i utgangspunktet eksisterer når de diskuterer med henne. Som den parten som er offer for rasismen, virker det urimelig og i beste fall absurd at «angsten for å gjøre eller si noe feil» og potensielt gi uttrykk for rasistiske holdninger legger føringer for hva det snakkes om. Men for hvem er samtalen egentlig mest ubehagelig for? Spørsmålet reiser Sarah indirekte, ettersom det innlysende svaret er personen som utsettes for rasisme. Når det likevel er hensynet til hvite personer som synes å legge føringer for samtalen, gir Sarah uttrykk oppleve at den hvite majoritetsbefolkningen er lite bevisst egen i samtaler med andre.

5.2 Konfliktskyhet - som del av den norske folkesjela?

Overdrevent fokus på ubehagelige følelser kunne også komme til uttrykk gjennom mangel på respons i samtalen. Spesielt når deltagerne fortalte om egne erfaringer med rasisme, hadde flere registrert en merkverdig stillhet i etterkant. Hva det kom av, ga flere uttrykk for at de ikke skjønnte seg helt på. Men en mulig forklaring en del trakk frem var hvordan historiene de fortalte om ble oppfattet som for ubehagelige til å kunne ta ordentlig innover seg. Tai forteller eksempelvis om hvordan dette kan arte seg i offentlige sammenhenger. Han har holdt en del foredrag om rasisme, hvor det å dele personlige historier fra eget liv er noe han etter hvert er blitt vant med:

Tai: Om du har hatt sånne foredrag om rasisme for hvite, så er de veldig stille og lydhøre - og de sier ingenting. De tør kanskje ikke å stille spørsmål engang. Etter at du har snakka, så er de så utkjørt at de vet ikke hvor de skal gjøre av seg. Jeg kjenner at dette er et problem. Men om du kjører samme foredrag for et publikum med minoritetsbakgrunn selv, så er det plutselig masse de vil si etterpå. Dele erfaringer, «det kjente jeg meg igjen i» eller «det var ulikt fra det jeg har opplevd». Da blir det en helt annen type diskusjon.

Når Tai fremhever hvordan stillheten i etterkant oppleves som et problem, kan det tolkes i lys av hvordan ubehagelige følelser knyttet til historiene Tai forteller om blir et hinder for å komme videre i samtalen om rasisme. Dette poenget blir spesielt tydelig når han videre understreker hvordan det samme foredraget vekker helt reaksjoner i et publikum med minoritetsbakgrunn. Da blir diskusjonen en annen, noe som illustrerer hvordan mangel på respons i seg selv utgjør et hinder for å snakke om rasisme.

Stillheten i etterkant var det også noen som tolket som et tegn på uenighet, men uten at de helt torde å gi uttrykk for dette i samtalen med dem. Spesielt interessant er det hvordan konfliktskyhet var noe som en del av deltagerne løftet frem som en særegen norm ved norsk kultur. Kanskje tydeligst kom dette frem blant dem som hadde en annen kulturell bakgrunn i tillegg til sin norske, hvor de fort kunne undre seg over hvorfor det å snakke om ubehagelige temaer i seg selv ble ansett som grunn nok til å avslutte samtalen. Mia som har familiebakgrunn fra et sørasiatisk land, forteller eksempelvis om hvordan konfliktskyhet forhindrer en meningsfull samtale om rasisme:

Jeg er fra [fødeland] og der er folk mer direkte. Om de ikke tror på noe, så sier de det. Mens i Norge så er vi sånn (tilgjort stemme) «Jeg forstår at dette er ditt perspektiv, men det er nok ikke helt slik ting henger sammen ...». Skjønner du hva jeg mener? Vi kommer aldri i dybden på ting. I den norske folkesjela, i den norske kulturen, så skyr man konflikter så sykt at du får aldri

snakket om noen ting. Jeg tror det er derfor samtalene mine om rasisme er enten en tekst jeg bare kan legge fra meg når jeg er ferdig, eller med en person som jeg kan rante med og være sånn - jeg vet at du vet hva jeg snakker om og du vet at jeg vet hva du snakker om. Da er det mye tryggere med en gang, og du kan være mye mer direkte.

Mangelen på respons blir her forbundet opp mot normer om å ikke skape konflikt, noe Mia forstår som en særegen del av norsk kultur. Samtidig blir det tydelig hvordan normene forhindrer en konstruktiv samtale, hvor det å direkte kunne gi uttrykk for meninger blir forstått som del av dette. Derfor fremhevet også en del hvordan de med årene, også har begynt med å utfordre sosiale normer knyttet til å ikke skape konflikt. Dette gjaldt også for å påpeke rasisme i møte med andre, som beskrevet under:

Thao: Det er mest ubehagelig for dem tenker jeg. For meg handler det om prinsipp sak, om rett og galt. Om du er den rasistiske og kaller andre noe de ikke bør gjøre og du blir adressert, så er det du som bør bli flau, ikke jeg. Det er du som ypper, ikke jeg. Jeg bare outer deg, siden du sier det. Og det opplever jeg ganske ofte, at det som er mest ubehagelig er den som faktisk utfører det, fremfor meg. Det er jo selvfølgelig ubehagelig å snakke om det, men jo mer man gjør det, jo mer oppdager man at det er ikke så farlig og at det som regel er dem det gjelder som syntes det er mer ubehagelig.

Thao som også har tilhørighet til flere land, er ikke i tvil om at hun ikke egentlig er problemet når hun sier ifra om rasisme. Gradvis har hun derfor blitt mer oppmerksom på hvordan sosiale normer knyttet til å ikke skape konflikt fortrinnsvis fungerer som et virkemiddel for å ikke snakke om eller påpeke rasisme. Her viser hun hvordan normene hovedsakelig virker for å beskytte personer som gir uttrykk for rasistiske holdninger, ettersom det å bryte dem er noe hun har lagt merke til påvirker andre mer enn henne selv. Det er ikke så rart at det er ubehagelig å utsettes for rasisme – problemet for deltagerne er når en forsøker å late som at det ikke er det. Når de derfor forteller om sin gradvise jobb med å ikke ta mer hensyn til andres reaksjoner og følelser enn sine egne, kan det tolkes i retning av at de forsøker å utfordre hvordan fargeblinde diskurser legger føringer for samtalen.

5.3 Om å starte fra bunn hver gang

Overdrevent fokus på følelser var imidlertid ikke det eneste deltagerne fremhevet som begrensende i samtaleene de hadde med den hvite majoritetsbefolkningen. Nesten alle beskrev hvordan det å snakke om rasisme også opplevdes som et pedagogisk krevende arbeid, der begrenset kunnskap om rasisme virket til å frustrere flere. «Forklaringssamtalene» eller «pedagogsamtalene» som noen omtalte dem som, kunne eksempelvis handle om at rasisme ikke bare eksisterer i USA, at Norge har en kolonihistorie eller hvordan enkelte offentlige institusjoner systematisk diskriminerer mennesker fra «ikke-vestlig» land. Enkelt oppsummert inkluderte dette alle samtaleemner som kunne antyde at rasismen kan ha en strukturell karakter. Flere av samtaleene ble dermed beskrevet som kjedelige, ensformige og repetitive, fordi de ofte innebærer å forklare rasisme på et faglig nivå deltagerne helst skulle ønske de fleste hadde i voksen alder. Sarah fortalte om dette på en måte som var typisk for flere som jobbet med å formidle om rasisme til majoritetsbefolkningen. Her beskriver hun eksempelvis hvordan hun vanligvis går frem for å forklare hvorfor det har blitt så mye debatt rundt diverse statuer i mediene³:

Statuene er egentlig en debatt på et høyt nivå, så må du ned på rasisme 101. Du må begynne helt på bunn for å forklare hva som er greia med de statuene. Du må forklare både den historiske betydningen og hvordan statuene virker på samfunnet vårt i dag. Så kan man liksom komme til en sånn «... og derfor er dette problematisk». Og så kan man diskutere hva man bør gjøre med det problemet, og at det finnes mange ulike løsninger. Det er jo en sånn type samtale ... Jeg sier jeg går inn i det hver gang, det er litt løgn. Jeg hadde ikke gått inn i den med mindre det er en jeg er i slekt med. Da hadde jeg nok henvist mer til det som er skrevet om før, «bare les denne artikkelen».

Her beskriver Sarah hvordan det å måtte kontekstualisere eller dekontekstualisere premissene for samtalen, oftest blir en nødvendig forutsetning for å kunne snakke om rasisme på en konstruktiv måte. Som hun forteller, innebærer det å først forklare den historiske konteksten for rasisme i Norge, hvor kolonialisme og transatlantisk slavehandel utgjør en vesentlig rolle for å forstå statuenes betydning i dag. Sitatet kan illustrere hvordan fargeblind rasisme kan komme til uttrykk gjennom uvitenhet om rasistiske strukturer, ettersom noe kunnskap om norsk kolonihistorie er en forutsetning for å forstå rasismens betydning i dag. Uten denne kunnskapen gir debatten om statuene lite mening, noe som belyser hvordan mangel på faglig kunnskap i seg selv begrenser deltagerens mulighetsrom for å snakke om rasisme på en

---

³ For eksempel Holberg-statuen, Churchill-statuen og Linné-benken.

meningsfull måte. Dette kan muligens også forklare hvorfor det å legge seg på «rasisme 101» nivå, kun er noe Sarah gjør med personer hun ønsker å opprettholde en relasjon til. Med personer hun bryr seg mindre om foretrekker hun å heller sende en artikkel, noe som belyser hvordan samtaler som synes å bygge på en individualisert fargeblind diskurs er noe hun opplever som lite bærekraftige.

I lys av det overnevnte poenget, er det også verdt å nevne hvordan begrenset kunnskap i seg selv ikke var det eneste deltagerne trakk frem som problematisk i samtaler med den hvite majoritetsbefolkningen. Kanskje mer utfordrende var hvordan andre i interaksjon med dem heller ikke virket til å problematisere egen uvitenhet forbundet til dette. Dette kommer tydelig frem under samtalen med Rebecca, som opp gjennom tiden har hatt flere «forklaringssamtaler» med kjæresten:

Jeg kan for eksempel prøve å forklare hvorfor asylinstituttet ikke fungerer. Da kommer jeg med eksempler, konkrete saker og folk som har blitt behandla dårlig, hvordan det har fått fatale og alvorlige konsekvenser. Har også hatt de der forklaringssamtalene på hvorfor du ikke kan bruke enkelte begreper lenger. Selv om det er veldig dypt integrert i ditt språk og sånne ting, så syns ikke folk det er greit. Jeg har hatt de samtaler, som har gjort at han [kjæresten] har blitt flinkere på det. Men dette har jo ikke tatt bare én samtale, det tok jo flere lignende samtaler over lengere tid for å få han til å innse at argumentene hans ikke holder vann.

Når det å måtte gi eksempler, vise til konkrete saker og fortelle om personlige historier blir en forutsetning for å i det hele tatt kunne problematisere norske asylinstitusjoner, belyser det hvordan samtaler om rasisme også kan bidra til å underbygge og legitimere en individualisert fargeblind diskurs og ignoranse forbundet til dette. Med privilegiene som følger av å ha norsk statsborgerskap vil det kanskje være rimelig å forvente noe kjennskap til norske asylinstitusjoner, men i denne sammenhengen er det mer vesentlig å trekke frem hvordan kjæresten ikke virker så brydd over å mangle denne kunnskapen. Når Rebecca videre fremhever hvordan det krever «flere lignende samtaler over lenger tid» for å overbevise han om hvorfor asylinstitusjoner bør kunne problematiseres eller hvorfor enkelte begreper er støtende, behandles det også som legitimt at han ikke har denne kunnskapen. Det å gjenta seg for endte gang kan i seg selv virke lite meningsfullt, men kan i et overordnet perspektiv forstås i lys av hvordan fargeblinde diskurser blir førende for samtaler om rasisme.

5.5 Når man må bruke seg selv som eksempel

Derimot ble det å trekke frem personlige erfaringer beskrevet som mer virkningsfullt for å formidle om rasisme. Personlige historier opplevde de fleste at den hvite majoritetsbefolkningen var mer mottagelige for å lytte til, både i private- og offentlige sammenhenger. Flere benyttet derfor egne erfaringer som inngang til å snakke om rasisme på et mer strukturelt plan, for det personlige og politiske henger som kjent sammen. Interessant nok, virker det likevel ikke som at eksemplene deltagerne trekker frem er representative for hvordan de forstår rasisme i eget liv. Snarere tvert imot, var historiene bevisst valgt ut fordi de umulig kunne motbevises. Hensikten er at fortellingene skal være så tydelige og enkle å forholde seg til som mulig, noe blant annet Thea forteller om:

Når det er hendelser som er ganske tydelig rasistisk så kan jeg på en måte snakke om det, for da har jeg bevisene på min side. Men om det er noe som kan tolkes på en eller annen måte, så pleier jeg egentlig ikke å si det. Det var en gang jeg og en hvit venninne var på butikken for å lete etter et toalett. Så vi gikk ut uten å ha kjøpt noe - fullt forståelig at det er litt sketchy. Så plutselig sa han mannen i kassa «hey, vent dere to». Da han kom bort, var det bare jeg som måtte vise frem handlenettet mitt, mens venninna mi trengte ikke. Så var jeg sånn, «Okei, nå skal jeg søren meg skrive på om hendelsen på [sosiale medier].

Siden Thea i etterkant velger å fortelle om hendelsen på sosiale medier, kan det tolkes i retning av at hun opplever at det er behov for å bevise at rasisme eksisterer for majoritetsbefolkningen i Norge. Historien kunne imidlertid ikke vært tydeligere, ettersom bare hun og ikke vennen ble mistenkt for å stjele. Som vist i forrige kapittel, er eksplisitte hendelser som denne bare én form for rasisme Thea erfarer. Hun og de andre deltagerne har en mer kompleks forståelse av rasisme, men denne velger de som regel ikke å trekke frem når de ytrer seg offentlig. Som Thea uttrykker, opplever hun bare å kunne snakke om egne erfaringer av rasisme dersom hun har «bevisene på sin side». Dette kan forstås i lys av hvordan en individualisert diskurs synes å legge føringer for hva hun og de andre deltagerne opplever å kunne ytre seg om, da det å ikke snakke om rasisme som en gjennomgripende erfaring ikke er noe de ser som en mulighet.

Tilsvarende tendens synes også å gjelde for en del av deltagere som jobber med å formidle om rasisme i offentlige sammenhenger, hvor historiene de velger å dele som regel er nøye uttenkt på forhånd. Nettopp fordi dette er erfaringer som representerer en lite nyansert beskrivelse av deres forståelse av rasisme, oppleves de heller ikke som spesielt krevende eller belastende å

snakke om. For eksempel forteller Simon om hvordan han opplever å dele personlige erfaringer i foredrag han holder:

Simon: Andre ganger skal noen beklage seg eller si at det er så trist å høre at du har hatt det sånn. Jeg beskriver jo ikke egentlig at jeg har hatt et fælt liv, det er jo ikke det jeg sier. Men veldig mange tar sånne ting personlig innover seg. Synes det er fælt at man opplever det i Norge og må beklage at det har skjedd. Det er jo godt ment, men jeg tenker jo innerst inne at jeg har det helt fint. Jeg sitter ikke og skriver det her og gråter og er deprimert liksom, men de tror kanskje det?

Simon virker ganske likegyldig til responsen fra majoritetssamfunnet når han forteller om egne erfaringer av rasisme, noe som kan tolkes i retning av at historiene synes å gjenspeile et lite nyansert bilde av hans forståelse av rasisme. Dermed blir det tydelig hvordan historiene virker mest ment for å formidle om rasisme på måter den hvite majoritetsbefolkningen er mottagelige for å lytte til. Sitatet kan på den måten sies å belyse hvordan fargeblinde diskurser knyttet til individualisering synes å begrense mulighetsrommet Simon opplever å ha for å ytre seg om rasisme, ettersom rasisme for han forstås som en mer gjennomgripende erfaring. Sistnevnte grunn kan samtidig forklare hvorfor flere av deltagerne ga uttrykk for å ha et ambivalent forhold til å ytre seg offentlig om egne erfaringer. På den ene siden opplever de behov for å overbevise majoritetssamfunnet om rasismens eksistens, men opplever samtidig lite mulighetsrom til å gjøre dette på en nyansert måte som gjenspeiler hvordan de forstår rasisme i egen hverdag. Dette kan minne om en slags catch-22 situasjon, hvor det å ytre seg offentlig om rasisme hvor en individualisert fargeblind diskurs legger føringene, i ytterste konsekvens også kan bidra til å legitimere de samme diskursene i offentlig debatt.

Utover det overnevnte poenget er funnene ‘om å starte fra bunn hver gang’ og ‘når man må bruke seg selv som eksempel’ også interessante å fremme da de utfordrer hvordan teorien om fargeblindhet kan forstås i en norsk kontekst. Teorien tilsier i utgangspunktet hvordan språket vi har for å skjule utsagn om at rasisme ikke er relevant, er fleksibelt, dynamisk og stadig endrer seg ut fra konteksten den kommer til uttrykk i (Bonilla-Silva 2018: 77-78).

Eksempelvis medfører dette at hvite vil ordlegge seg mer forsiktig om rasisme i rom med personer som kan utsettes for rasisme, enn om det bare hadde vært hvite til stedet. I en norsk kontekst opplever imidlertid ikke deltagerne samtale de har med den hvite majoritetsbefolkningen som spesielt kreative for å skjule utsagn om at rasisme ikke er relevant. Tvert imot fremtrer samtale de har med den hvite majoritetsbefolkningen som forutsigbare, ensidige og gjentagende på måter som er enkle å identifisere, som også har gjort at deltagerne nærmest har utarbeidet

standardiserte argumenter og konkrete strategier de tar i bruk for å bevise at rasisme eksisterer.

5.6 Virkelighetsforståelse versus ord og begreper

Da jeg spurte deltagerne om de opplevde å ha et godt språk for å snakke om rasisme på norsk, fremhevet nesten alle hvordan de ikke opplevde mangel på ord og begreper som problematisk i seg selv. Noen benyttet begreper som 'rase', 'svart', 'brun', 'melaninrik' eller 'hvit', mens andre foretrakk 'minoritet', 'majoritet', 'innvandrere' eller 'etnisk norsk'. Et fellestrekk var likevel at de som regel tilpasset språket ut fra konteksten de snakket i, og hvem de snakket med. Det å bruke de mest presise ordene og begrepene til enhver tid fremsto derfor ikke som mest presserende, men heller å kunne bruke språket på en måte som best åpnet opp for å formidle om maktdimensjoner ved rasismen i Norge. Å benytte ordet 'hvit' kunne eksempelvis fremstå som provoserende for mange, og derfor valgte flere å heller snakke om å være 'majoritetsnorsk'. Som flere trakk frem, var det majoritetsbefolkningens mangel på forståelse av rasisme som opplevdes som den største utfordringen når de skulle snakke om rasisme på norsk, som blant annet uttrykt her:

Sophia: På generelt grunnlag så faller ord meg veldig naturlig. Jeg har liksom god kontakt med hjernen min og trenger ikke tenke mye før jeg formulerer meg, og opplever at det som kommer ut gir mening. Men når jeg skal snakke om rasisme, så krever det noe av meg på en måte. Jeg stopper mer, tenker mer, famler mer med ordene enn det jeg er vant til å gjøre. Så tenker jeg, hva er årsaken til det? Om det er fattigheten i det norske språket eller fattigheten i den grunnleggende forståelsen av rasistiske strukturer. For når du snakker med mennesker som ikke ser verden på samme måte, opplever jeg at verdensbilde er så ulikt rundt hva rasistiske strukturer i et samfunn er. Vi er ikke enige om utgangspunktet, og derfor er det vanskelig å snakke og diskutere innenfor et felt.

Vanligvis opplever ikke Sophia det som utfordrende å diskutere politiske temaer, men akkurat når det gjelder rasisme stopper det fortere opp for henne. Her er det verdt å merke hvordan det ikke er mangel på ord og begreper i seg selv som blir fremhevet som hovedgrunnen til at det å snakke om rasisme krever mer av henne, men forskjeller i virkelighetsoppfattelse knyttet til hva rasisme innebærer i Norge. Med dette gir Sophia uttrykk for at det å benytte presise ord og begreper for å snakke om rasisme på norsk kommer i annen rekke. Hennes største utfordring er hvordan rasistiske strukturer i samfunnet ikke anerkjennes av dem hun snakker med.

Det er imidlertid ikke bare ulik virkelighetsoppfattelse knyttet til rasistiske strukturer deltagerne fremhevet om utfordrende i samtalen om rasisme. Også det å sette ord på hvordan de leser seg selv og samfunnet annerledes enn den hvite majoritetsbefolkningen ble fremhevet av flere, noe for eksempel Milos gir uttrykk for:

Noe av det vanskelige med å snakke om rasisme på norsk, er at det norske språket er så sykt utilgivelig for å snakke om rasisme. Jeg føler at i Norge er det nesten ikke greit å si setningen «jeg som en muslimsk mann», for du skal ikke anerkjenne at muslimske menn finnes. Du skal ikke anerkjenne at rase finnes i det hele tatt, men det gjør jo åpenbart det. Det er en grunn til at det er 25% mindre sjanse for at du blir innkalt til et jobbintervju om du har et utenlandsk navn. Åpenbart finnes rase, vi bare vil ikke anerkjenne det. Så nettopp fordi vi ikke evner å anerkjenne den virkeligheten som er rett foran ansiktet vårt, så har vi heller ikke språk til å snakke så mye om den.

For Milos virker det heller ikke som at det er mangel på ord og begreper som hovedsakelig begrenser hans mulighetsrom til å snakke om rasisme, men hvordan rase ikke anerkjennes som meningsfullt for hvordan han forstår seg selv og samfunnet. Det vil være urimelig å anta at majoritetsbefolkningen i Norge ikke har fått med seg at det eksisterer muslimer i Norge, særlig ut fra hvordan islamofobi har blitt identifisert som særlig fremtredende i det norske mediebildet og samfunnet for øvrig (Bangstad & Døving 2015: 91-115; Helland 2019: 91-123; Sandberg 2019). Når Milos likevel understreker at han ikke opplever det som greit å si setningen «jeg som muslimsk mann», vitner det derfor om hvordan det å være en muslimsk mann ikke blir anerkjent som betydningsfullt for hvordan han opplever samfunnet ulikt den hvite majoritetsbefolkningen. Som han understreker videre i intervjuet, gir derfor det å snakke om rasisme en opplevelse av avmakt: «... Vi har etter hvert opparbeida så gode skills på å sette ord på det vi opplever, men det føles som å snakke med en vegg. Det er en virkelighet som er så åpenbar og sykt til stede, men som ikke blir anerkjent i det hele tatt». Av den grunn fremhevet Milos og flere andre hvordan det å snakke om egne erfaringer av rasisme ofte kunne oppleves som like belastende som selve erfaringen i seg selv.

I en nord-amerikansk kontekst har begrepet 'abstrakt liberalisme' blitt identifisert som selve grunnsteinen for å forstå hvordan fargeblinde diskurser kommer til uttrykk (Bonilla-Silva 2018: 54-64). Abstrakt liberalisme innebærer å skjule raserelaterte spørsmål i liberale diskurser på måter som undergraver betydningen strukturell rasisme fremdeles har i samfunnet. Dette kan kanskje belyse noen aspekter ved deltagerens erfaringer ettersom de gjennomgående opplever at deres forståelse av rasisme som en hverdags erfaring ikke blir

anerkjent som legitim. Likevel gir det grunn til å nyansere ytterligere. Mangel på språk for å snakke om rasisme innebærer også hvordan rase ikke anerkjennes som meningsfullt for hvordan de erfarer verden, og dette kan forstås på linje med hvordan fargeblinde diskurser har blitt identifisert som mer gjeldende i en europeisk kontekst (Beaman & Petts 2020; Lentin 2008). For eksempel har Beaman og Petts vist hvordan det å være 'blind' for rasekategorier i seg selv kan forstås som en form for fargeblindhet i Frankrike, ut fra en historisk analyse hvor ideen om universalisme har vært blitt fremhevet som en sentral dimensjon ved nasjonsbyggingen (2020: 4). Identitetsbaserte minoritetsgrupper blir i en slik kontekst forstått som selve motsetningen til ideen om den franske republikken der individer anerkjennes i forhold til deres relasjon til staten, og ikke som enkeltgrupper i seg selv.

Vel verdt å merke har egalitær individualisme blitt forstått som et kjennetegn ved hele den «vestlige» verden - men i en norsk kontekst blir det at mennesker må føle seg like for å oppleve å være del av fellesskap bitt identifisert som spesielt gjeldende (Gullestad 2002a: 79-104). Når en forutsetning for at alle skal være likestilte er at alle må være kulturelt like, kan det samtidig forklare hvordan det å anerkjenne forskjeller blir vanskelig å snakke høyt om. Dette kan muligens belyse deltageres opplevelser av å ha begrenset mulighetsrom til å snakke om erfaringer av rasisme i en norsk kontekst, hvor det å oppfattes som lik majoriteten blir en forutsetning for å være likeverdig. Sistnevnte poeng tydeliggjør hvordan fargeblinde diskurser og likhetstankegang kan forstås i sammenheng: Deltageren opplever lite mulighetsrom til å snakke om rasisme på egne premisser, ved at deres virkelighetsoppfattelse ikke blir anerkjent i møte med majoritetssamfunnet. Likhetstankegang er likevel en ganske annen måte fargeblindhet kommer til uttrykk på enn gjennom liberale diskurser, og ut fra deltageres beskrivelser får det betydning ved at rase som sosial kategori ikke anerkjennes for hvordan de ser seg selv og samfunnet.

5.7 Samtaler med ikke-hvite

Det å dele samme virkelighetsforståelse som mer betydningsfullt enn ordene og begrepene i seg selv, kom kanskje tydeligst frem gjennom samtaler deltagerne hadde med andre ikke-hvite. Da jeg spurte om hvordan de opplevde å snakke om rasisme med andre som også kunne erfare dette, var ofte en umiddelbar respons at disse samtaler opplevdes som et slags fristed. De trengte ikke å forklare like mye, ta overdrevent hensyn til den andres reaksjoner eller tenke så nøye over hvordan ord og begreper potensielt kunne mistolkes. Det ga mer plass til å få utløp for frustrasjoner, humor eller bare være rom hvor de slappet mer av. Flere understreket derfor at de foretrakk disse type samtaler, noe eksempelvis Mia fortalte om:

Vi [ikke-hvite] kjenner oss igjen i hverandres erfaringer. Jeg, venner eller andre kollegaer kan liksom slå oss i hodet over ting vi ser og bare «ah, hvorfor er det sånn?». Vi bare skjønner hverandres frustrasjon med en gang kan du si, og trenger ikke å drive hjernegymnastikk og beskrive hele situasjonen. Vi bare skjønner at det her er mikroagresjon eller noe annet, for du har opplevd det tidligere. Men skulle jeg sisset og fortalt om det til hvite blir de enten overraska, skal beklage eller benekte. Og du må kjempe mer for å få bekrefta at rasisme forekommer.

Grunnen til at Mia opplever samtalen med andre ikke-hvite som mer positivt, handler ironisk nok om alt det hun slipper å snakke om. Når hun opplever at erfaringene umiddelbart blir gjenkjent og anerkjent som rasisme, trenger hun heller ikke å bruke tid på å «drive hjernegymnastikk» for å forklare hvordan bestemte situasjoner blir fortolket og lest. Dette fortalte også Milos om, etter at jeg spurte om hvordan han opplevde den umiddelbare forståelsen mellom ikke-hvite:

Hm ... Kroppsspråk og et ikke-verbalisert språk. Det er derfor det føles som et ikke-språk noen ganger – selv om det jo er et språk. Det tror jeg også handler om enighet, at det er et ikke-språk. For selv om jeg bruker et feil ord eller et upresist språk, så veit jeg at [en ikke-hvit venn] veit hva jeg mener. For igjen, vi er enige i det samme verdensbilde. Vi ser det samme trollet, er enige om at det finnes og at det gjør skade. Da er det plutselig veldig mye enklere å snakke med hverandre, og du trenger egentlig ikke et veldig spesifikt språk heller.

Når Milos fremhever hvordan det først og fremst oppstår et ikke-verbalisert språk mellom personer som kan erfare rasisme, handler ikke det egentlig om at betydningen av ord og begreper for å snakke om rasisme ikke er viktig. Det å kunne begrepsfeste egne erfaringer er åpenbart en fordel - men hvilken betydning har språket for deltagerne når de uansett ikke opplever at deres virkelighetsoppfattelse blir anerkjent i møte med majoritetsbefolkningen? Mangel på språk og/eller språkforvirring rundt ord og begreper kan derfor muligens forstås

som et symptom på en mer overordnet utfordring: Gapet mellom dominerende forståelser av rase og rasisme, og deltageres erfaringer. Problemet må tas ved roten, og for deltagerne innebærer det å adressere en felles forståelse av hvordan rase og dens sammenheng med rasisme har betydning i en norsk kontekst.

5.8 N-ordet og andre avsporinger

Selv om deltagerne gjennomgående går på akkord med egen forståelse av rasisme når de snakker om dette med den hvite majoritetsbefolkningen, er det likevel noen samtaleemner hvor - særlig de mer etablerte antirasistene – oftere setter en grense. Det gjelder temaer som har blitt trukket frem som sentrale debatter i norsk offentlighet gjennom flere tiår og vært del av en internasjonal diskurs i enda flere, men som likevel ikke synes å ha utviklet seg siden deltagerne først tok del i dem. Diskusjonene kan eksempelvis omhandle hvorfor «black face» ikke er en uskyldig form for humor, om hvorvidt n-ordet er en nøytral beskrivelse av mennesker eller at høyreekstremistiske grupper ikke bare bør ignoreres. Joseph har jobbet mot rasisme over noen tiår, og er derfor ikke representativ for de yngre deltagerne. Likevel har han innsikt i den offentlige debatten om n-ordet på en måte som var spesielt interessant å belyse i denne sammenhengen:

Diskusjonen om faren til Pippi Langstrømpe som «negerkonge» er oppkonstruert. Det har aldri vært en kampanje fra afrikanske miljøer i Norge, men en beslutning som ble gjort av Astrid Lindgren selv. Likevel har man laget en mediediskusjon som om det er noe norsk-afrikanere har vært opptatt av. [Da lages det debattprogram på NRK] med noen hvite menn som har tårer i øynene fordi pappaen til Pippi ikke lenger var «negerkongen ...». Det er helt absurd at [antirasister] i over 20 år har blitt tvunget til å diskutere Pippi Langstrømpe, som om det er det rasisme handler om i Norge. [...] Vet jeg kan virke litt kynisk, men det er uverdigg rett og slett.

Lignende debatter om Torbjørn Egners sang om *Vesle Hoa*, diverse andre diskusjoner om hvorvidt n-ordet er nøytralt, black face i *Nissene over skog og hei* eller en tilfeldig ku som ble omtalt som n-ordet i *Farmen kjendis* er bare noen eksempler som har fått mye oppmerksomhet i offentlige mediekkanaler de siste årene, men som Joseph understreker at ikke gjenspeiler personer med norsk-afrikansk bakgrunn sine erfaringer med rasisme på nyansert måte. For personer som ikke har en så inngående forståelse om hvordan rasisme oppleves som en hverdagserfaring, kan det dermed virke som om diskusjoner om n-ordet er det eneste rasisme handler om i Norge. Men det overskygger deltageres forståelse av rasisme som en gjentagende erfaring og som del av samfunnet, i eksempelvis skole- og utdanningssystemet, arbeidslivet eller i flykning- og asylpolitikken.

Som Toni Morrison kjent en gang påpekte, kan distraksjoner forstås som den mest alvorlige konsekvensen av rasisme. Det forhindrer fra å gjøre det en egentlig vil, fordi en gjentagende ganger tvinges i en posisjon hvor en må forklare helt grunnleggende og selvfølgelig aspekter ved egen eksistens og erfaring av verden (Morrison 1975). En historisk kontekstualisering viser hvordan betegnelsen aldri har vært nøytral, men må forstås i sammenheng med hvordan afrikanske kropper har vært utsatt for drap, menneskehandel og slavearbeid gjennom tiden. I en norsk kontekst virker imidlertid denne bevisstheten å være mindre fremtredende ut fra deltagerne beskrivelser, noe som kan sies å støtte opp under Gullestad sitt argument om den majoritetsbefolkningen som utenforstående til norsk delaktighet i kolonialismen og den transatlantiske slavehandelen (2002a: 174-216).

Det overnevnte poenget kan dermed belyse et teoretisk poeng knyttet til hvordan teorien om fargeblind rasisme har blitt kritisert (Jung 2015). Teori om fargeblindhet har også blitt forstått som en overfladisk analyse, da det kan overskygge hvordan det fremdeles eksisterer direkte antisvarte og rasistiske diskurser. Når offentlige debatter om n-ordet fremdeles synes å stå på stedet hvil i det norske mediebildet, kan det belyse hvordan rasisme grunnleggende handler om maktforhold og må forstås som en dyptliggende struktur i samfunnet. Det teoretiske argumentet kan dermed også sies å legge grunnlag for å kritisere etablerte mediekanaler, for stadig å trekke debattene frem som nye og dagsaktuelle. Ikke bare kan det bidra til å forenkle og avspore den offentlige samtalen om rasisme. Det kan også bidra til å reproducere og legitimere direkte antisvarte diskurser, og som kanskje særlig blir gjeldende i Norge hvor kolonialisme ikke blir forstått som del av 'vår' historie.

5.9 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg undersøkt hvordan deltagerne opplever å snakke om rasisme med den hvite majoritetsbefolkningen, og hvordan erfaringene deres kan forstås i lys av teorien om fargeblind rasisme. Et hovedpoeng gjennom kapittelet har vært hvordan deltagerne ikke opplever at deres forståelse av rasisme blir anerkjent som legitim, da samtalene de har om rasisme synes å være bygget på en individualisert diskurs. Først viste jeg hvordan deltagerne opplever at følelser i overdreven grad blir styrende for samtalen. Enten det innebærer å si fra om, tematisere eller fortelle om egne erfaringer om rasisme, opplever de gjennomgående at samtalen behandles som for ubehagelig til å gå inn i.

Videre ga deltagerne uttrykk for å oppleve samtalene de har om rasisme som repetitive, ensformige og pedagogisk krevende. Alle samtaleemner som antydte at rasismen kunne ha en strukturell karakter, opplever de at gjennomgående blir oppfattet som for vanskelig, komplisert eller krevende. Når de samtidig opplever at det å dele personlige erfaringer fungerer som en bedre inngang til å snakke om rasisme, underbygger det hvordan samtalen bærer preg av en individualisert diskurs. Da jeg spurte om deltagerne opplevde å ha et godt språk for å snakke om rasisme, fremhevet samtlige hvordan ord og begreper i seg selv ikke ble forstått som den største utfordringen. Snarere ble ulik virkelighetsoppfattelse mellom dem og majoritetsbefolkningen fremhevet. Dette ble både knyttet til forståelsen av rasisme som strukturell, men også hvordan sosiale konstruksjoner av raser ikke blir anerkjent som betydningsfullt for hvordan de erfarer verden.

Likevel var det enkelte diskusjoner som særlig de mer etablerte deltagerne oftest ikke valgte å engasjere seg i, og dette gjaldt debatter som bygget opp under direkte antisvarte og rasistiske diskurser. Diskusjoner om hvorvidt n-ordet er nøytralt eller om «black-face» er en uskyldig form for humor, vitner dermed om hvordan det å anvende teori om fargeblind rasisme for å belyse deltagerens erfaringer også kan virke mindre fruktbart. Det kan overskygge hvordan det fremdeles eksisterer direkte anti-svarte diskurser i Norge.

6 Perspektiver på hvithet

Frem til nå har jeg vist hvordan deltagerne forstår rasisme i Norge, og at de opplever lite mulighetsrom til å snakke om dette på egne premisser. Når dominerende forståelser av rasisme skiller seg fra deltagerens erfaringer, opplever de gjennomgående å måtte ta hensyn til, begrense seg og gå på akkord med egen forståelse når de formidler om dette til den hvite majoritetsbefolkningen. Teori om fargeblind rasisme virket fruktbar for å belyse deltagerens opplevelser av å snakke om rasisme, men det er også flere forskningsbidrag som har fremhevet hvordan fargeblindhet kan forstås som den dominerende formen for hvordan hvithet kommer til uttrykk på i dag (Bonilla-Silva 2018; Garner 2014). Derfor vil jeg i dette kapitlet belyse hvordan hvithet kan komme til uttrykk i samtaler med andre. Jeg spør; Hvordan kan deltagerens samtaler om rasisme belyse perspektiver på hvithet i Norge?

6.1 Samtaler om rasisme på fest

Selv om samtaler om rasisme viste seg å bety mye, var det likevel flere som gjorde meg oppmerksom på at de ofte kunne havne i situasjoner hvor de ikke ønsket å snakke om rasisme med andre. Deltagerne hadde også behov for å tenke og snakke om andre temaer, noe som spesielt gjaldt i sosiale sammenhenger som på fester, utesteder eller tilsvarende situasjoner. I kontekster som i utgangspunktet var ment for å være hyggelig og avslappende, var det ingen av deltagerne som opplevde samtaler om rasisme som relevant. Likevel kunne de i møte med den hvite majoritetsbefolkningen fort oppleve at tilfeldige personer kom opp til dem for å initiere til diskusjoner om rasisme, noe som gjennomgående ble beskrevet som en lite hensynsfull handling. Under intervjuet med Sarah kom dette spesielt tydelig til uttrykk. Hun jobber daglig med å formidle om rasisme til en hvit majoritetsbefolkning, noe hun vanligvis opplever som et givende og meningsfullt arbeid. Når andre derimot forventer at hun skal ha lignende samtaler på fest, oppleves dette ikke på tilsvarende måte. Da kan det innimellom være viktig å sette tydeligere grenser, som uttrykt her:

Sarah: Ja, det [samtaler om rasisme på fest] skjer hele tiden for oss alle sammen. Da blir jeg sint, og ikke alltid spesielt pedagogisk i det hele tatt. Da kan jeg liksom smelle til og latterliggjøre folk og ... Eh, være veldig mye mindre pedagogisk og gi ganske klar beskjed om at dette er ikke en grei samtale å ta. Det er ekstremt disrespektfullt. Jeg tenker at det er deilig for meg å bare sette ned foten. Men det er også en måte å vise at jeg faktisk har fullt menneskeverd og rett til å ikke ta den samtalen på fest. [...] Det er i utgangspunktet ikke mitt problem, det er ditt.

I jobbsammenheng er Sarah opptatt av å være pedagogisk, profesjonell og formidle rasisme på måter som er tilgjengelig for folk flest. Sitatet vitner dermed om betydningen av kontekst for å forstå reaksjonene Sarah forteller om, for det å innimellom ha behov for å «smelle til og latterliggjøre folk» gir lite mening å forstå utelukkende som en enkelthendelse. Som Sarah begrunner videre, handler frustrasjonen hennes om følgende: «... [samtaler om rasisme] er noe som krever ganske mye av meg, som ikke gjør meg noe glad og som jeg synes det er kjipt at du trekker fram i denne settingen her». Hvordan dette funnet kan tolkes i lys av hvithet vil jeg etterhvert komme tilbake til. Først vil jeg imidlertid redegjøre for en annen gjennomgående tendens i datamaterialet.

Som del av samtaler om rasisme som oppstår på fest, fremhevet flere hvordan spørsmål om egen migrasjonsbakgrunn og erfaringer med rasisme forbundet med dette opplevdes som spesielt grenseoverskridende. Spørsmål om eksempelvis hvorfor familien deres flyktet fra Norge, hvordan det er å være adoptert, og om de opplever hverdagsrasisme eller diskriminering i Norge i forbindelse med dette, gikk ofte igjen som et mønster. Som tidligere nevnt, er dette samtaleemner deltagerne gjerne kan ta initiativ til å snakke om selv, men likevel ikke ønsker å bli spurt om i en hvilken som helst sammenheng. Spørsmålene er i utgangspunktet personlige, og derfor vitner en uhemmet nysgjerrighet fra fremmede om manglende respekt for dette. Eksempelvis kommer det til uttrykk i samtalen med Frøya. Hun har adoptivbakgrunn, og opplever stadig at fremmede ukritisk stiller henne spørsmål om forhold til fødeland, foreldre og erfaringer av rasisme i Norge:

Frøya: Hvis han spør hvor jeg egentlig kommer fra, så blir jeg litt sånn oppgitt og sier at jeg er fra [fødeland]. Da sier de alltid sånn «åja, okei ...». Så kan noen bli litt nysgjerrig - dette kan være på vorspiel liksom. Så kan folk spørre sånn, «Så artig, når kom du hit?». Og når jeg svarer «Jeg er vokst opp her, jeg er adoptert», så er de alltid sånn «Ah, du er adoptert! Har du vært tilbake i landet ditt?» ... Dette gidder jeg ikke nå. Jeg sitter på vorspiel og klokka er bare ni. Skal jeg sitte og prate med deg om min adopsjonshistorie? Jeg har møtt deg for fem minutter siden. Da bare skygger jeg samtalen helt. Da vrir jeg samtalen bort, men de skjønner ikke at jeg skyver det bort en gang. Inne i meg så koker det, men akkurat der er jeg sånn «nei, da. Nei, jeg er fra [fødeland], men det går fint».

Det blir tydelig at Frøya ikke anser egen adopsjonshistorie som et hyggelig og underholdende samtaleemne det passer å snakke med fremmede om på fest, men opplever likevel at det fort behandles som det i møte med andre. Dette kan forstås i sammenheng med tidligere forskning som har vist hvordan erfaringer av å være adoptert ikke utelukkende er en solskinnshistorie,

slik det gjerne fremstilles som i offentlige medier (Bissenbakker & Myong 2019; Myong & Nielsen 2019). Det å ha adoptivbakgrunn innebærer også andre erfaringer, som identitetskonflikt knyttet til nasjonal tilhørighet og rasisme og kan være eksempler på (Zhao 2012). For Frøya gir det ikke mening å forstå erfaringer av rasisme og å være adoptert som uavhengig av hverandre, noe som kan belyse hvorfor hun heller foretrekker å skyve samtalen bort som beskrevet.

Tatt sistnevnte poeng i betraktning er det å under fem minutter stille personlige spørsmål om potensielle utfordringer i andres liv, noe de fleste vil anse at bryter med sosiale normer for hvordan en etablerer kontakt med tilfeldige folk på fest. Når Frøya og de andre deltagerne likevel opplever at andre ikke virker like brydd med å handle på tvers av sosiale normer en vanligvis navigerer etter i samtaler om rasisme med dem, kan det fortelle oss noe om det hvite standpunktet spørsmålene blir stilt ut fra. Fra et hvitt standpunkt hvor rasisme ikke er del av denne erfaringen kan det å spørre fremmede om migrasjonsbakgrunn og identitet forbundet med dette kanskje virke uproblematisk. Men for deltagerne som bærer med seg andre og mer komplekse erfaringer, blir det tydelig hvordan virkningen av spørsmålene hovedsakelig bidrar til å markere forskjell.

Ut fra de overnevnte funnene argumenterer jeg for at samtalerne deltagerne har om rasisme på fest og andre upassende situasjoner må forstås i lys av et gjentakende mønster. I forrige analysekapittel viste jeg hvordan deltagerne stadig opplever å måtte begrense seg på ulike måter når de snakker rasisme på eget initiativ. I møte med den hvite majoritetsbefolkningen blir deres virkelighetsoppfattelse om hva rasisme innebærer stadig utfordret, da samtalerne behandles som for ubehagelig, komplisert eller vanskelig å gå inn i. Paradoksalt nok, blir det i dette kapitlet tydelig hvordan samtaler om rasisme ikke behandles på tilsvarende måte når deltagerne ikke selv tar initiativ til dem. Tvert imot virker det til å ligge en forventning om at deltagerne skal dele åpent om egne tanker rundt rasisme, samt utfordrende og ubehagelige historier fra eget liv - men som fra deres perspektiv virker upassende å snakke om i konteksten de blir etterspurt.

Et av hovedfunnene i denne oppgaven er dermed hvordan deltagerne opplever at det ikke er erfaringene av rasisme i seg selv oppfattes som for ubehagelig eller vanskelig å snakke om, men at de behandles som det dersom rasisme blir synliggjort på måter som den hvite majoritetsbefolkningen ikke er mottagelige for. Sagt på en annen måte opplever ikke deltagerne selv å kunne sette premisser for samtaler de har om rasisme, noe som bidrar ytterligere til å forstå Sarah sin reaksjon når hvite folk initierer til å snakke om rasisme på

fest. Deltagerne gir uttrykk for at rasisme først blir anerkjent som fenomen dersom hvite mennesker setter premisser for samtalen, som i tillegg gjerne blir gjort på måter som ikke står i stil til deltagerens forståelse av rasisme. Paradokset kan dermed belyse hvordan hvithet representerer en posisjon som enten mulighet til å bekrefte eller avkrefte erfaringer med rasisme. For å belyse mer inngående hvordan perspektiver ved hvithet kan forstås i en norsk kontekst, vil jeg derfor vise hvordan den hvite majoritetsbefolkningen virker til å synliggjøre rasisme på ulike måter ut fra deltagerens beskrivelser.

6.2 Når rasisme snakkes om som en sensasjon

Bemerkelsesverdig nok, ga nesten alle deltagerne uttrykk for å ha et ambivalent forhold til økt oppmerksomhet mot rasisme i forbindelse med Black Lives Matter protestene. I etterkant hadde flere opplevd at tilfeldige personer eller bekjente som tidligere ikke hadde vist så mye interesse for rasisme, plutselig oppsøkte dem for å fortelle om egen bevisstgjøring, engasjement og nyoppdaget innsikt i tematikken. Selv om deltagerne i utgangspunktet mente det var positivt at andre enn dem selv og deres omgangskrets virket mer mottagelige for å lære mer, var dette likevel samtaler flere opplevde som lite givende å engasjere seg i selv. Grunnen mange trakk frem – mer eller mindre eksplisitt - handlet om i hvilken grad personen syntes å ha reflektert over tematikken tidligere. Redwan er en av dem som beskriver hva som gjør at en slik samtale om rasisme ikke oppleves som positiv, og som han derfor helst skulle vært foruten:

Jeg pleier å ikke underholde dem for lenge. Jeg pleier å være sånn «ja, sure. Jeg skjønner hva du mener. Interessant. Her er en artikkel du kan lese». Så bare gjør jeg ikke noe mer enn det. Eller så bare avslutter jeg den samtalen ganske fort, eller bare lar dem bable i vei uten å på en måte engage in the conversation kan man si. Jeg husker det var en gang, det var egentlig litt forferdelig, hvor jeg og et par venner var på fest. Så kom det en jente som jeg ikke kjente sånn alt for godt bort, dette var ca. en måned etter at George Floyd hadde blitt drept. Hun snakket med meg i typ 40 minutter om hvor forferdelig rasistisk familien hennes var og at hun absolutt skulle vise solidaritet med meg. Så står jeg der og er sånn «jeg er på fest» (latter). Hun var ikke uhyggelig eller noe, men hvis jeg ikke på en måte har initiert til samtalen ... Det var bare at hun snakket så lenge og i et kjøp om seg selv - om hvor godt menneske hun var fordi hun hadde sagt til bestefaren sin at «vet du hva, svarte mennesker er også mennesker». Jeg var sånn «wow, revolusjonerende» (latter). Sånne samtaler er jeg ikke glad i.

Her skisseres det tre poenger som jeg vil diskutere videre i lys av hvithet. For det første virker det ikke som at personen som henvendte seg til Redwan tidligere har reflektert så mye over

rasisme, ettersom at hun først etter Black Lives Matter ble bevisst på at rasisme eksisterer og har innvirkning for svarte menneskes liv. Når Redwan på sin side ikke virker til å dele den samme entusiasmen, kan det tolkes i lys av hvordan rasisme ikke er noe han først ble bevisst sommeren 2020. Som han utdypet senere i intervjuet, er samtaler om rasisme «... noe vi alltid har snakket om. [...] De [foreldre] var sånn: det er kjipt å måtte si det til barn, men du må kjempe dobbelt så hardt og på en måte ikke gi opp - du har på en måte ikke råd til å gi opp». Det kan belyse hvordan Redwan forstår hvithet som en strukturell fordel, for det å ikke måtte forholde seg til rasisme før offentlige medier gjør det umulig å unngå fremstår som en tydelig kontrast til hvordan han og de andre deltagerne erfarer med rasisme (Frankenberg 1997: 1).

For det andre kan det også være verdt å merke hvordan jenta som Redwan forteller om heller ikke virket så oppmerksom mot å lytte til hans perspektiver og synspunkter, ettersom hun utelukkende snakket om seg selv i 40 minutter i strekk. Når hun tilsynelatende virker upåvirket av denne dynamikken, kan det samtidig underbygge hvordan hvithet synes å representere et standpunkt en forstår og leser verden ut fra. Dette leder inn på det tredje poenget, som kan forstås i sammenheng med de to forrige. Når Redwan på sin side forstår rasisme som en hverdags erfaring – som også eksisterte før BLM - tegner samtalen et tydelig bilde på hvem som har mulighet til å definere når en kan snakke om og synliggjøre rasisme. Rasisme er noe han og de andre deltagerne har forsøkt å belyse over flere år, og dermed oppleves kontrasten stor når hvite personer som henvender seg til dem snakker om rasisme som et nyoppdaget fenomen. Som poengtert av en annen deltager, gir dette en mer overordnet opplevelse av at «... at rasisme bare eksisterer om hvite oppdager det» - noe som kan belyse hvordan hvithet som strukturell fordel og som et standpunkt kan virke sammen, samt fremtre som usynlig for personer som regnes som hvite.

Det overnevnte funnet kan samtidig belyse en annen dimensjon ved samtalerne deltagerne har om rasisme. Deltagerne erfaring *Om å starte fra bunn hver gang*, som presentert i forrige kapittel kan nemlig ikke bare forstås i lys av individualisering av rasisme som jeg tidligere argumenterte for. Ut fra hvordan hvithet synes å representere en maktposisjon til å definere når rasisme skal kunne synliggjøres og snakkes om, vil jeg videre argumentere for hvordan «forklaringssamtalene» dels også kan forstås som en måte å akseptere hvordan det hvite standpunktet virker til å legge føringer for samtalen. Det å gjentatte ganger forklare rasisme til personer som ikke synes å ha reflektert over tematikken tidligere, kan derfor bidra til å forstå

hvorfor flere av deltagerne – i mange tilfeller – også unngår disse samtaler om rasisme. Denne sammenhengen belyser hvordan fargeblinde diskurser og hvithet kan komme til uttrykk i samtaler, og virke sammen for å forstå deltagerens erfaringer av å snakke om rasisme.

6.3 Kosesamtaler om rasisme

Videre var det slående hvordan deltagerne i møte med hvite ofte opplevde at rasisme ble snakket om som et hyggelig samtaleemne. «Kosesamtalene» som en av dem beskrev dem som, var enkle og underholdende, men ble forstått som lite hensiktsmessige for å rette søkelys på rasismens betydning i dagens Norge. Samtalene kunne handle om hvor forferdelig rasismen er i USA, sjokkerende uttalelser fra Donald Trump og andre politikere eller om den ene onkelen som ikke legger skjul på rasistiske oppfatninger på familiemiddager. Dette var imidlertid ikke samtaleemner som syntes å reflektere hva rasisme innebærer fra deltagerens perspektiv. Tvert imot kunne det fremstå som underlig å initiere samtaler om rasisme for å skape god stemning eller som bidrag til en hyggelig samtale, noe eksempelvis Adam ga uttrykk for:

På jobb hadde vi besøk fra en gjeng for å konfrontere egne rasistiske holdninger. Det er egentlig ganske fint, men igjen ble det en samtale om sånn, «før i tiden kunne man si n-ordet, og det kan man ikke nå lenger». Og jeg bare, «seriøst?». Da endte jeg opp med å gå ut og ta meg en kaffe. Heldigvis var det ikke jeg som holdt den samtalen, det var min hvite kollega. Og han endte opp med å snakke om en onkel som hadde «litt spesielle meninger». Men igjen, der ser du ikke sant. I stedet for å snakke om at staten Norge gir penger til Human Right service som vil si at vi har statsbacka rasisme, så begynner du å snakke om onkelen din (latter). Og når det skjer så blir jeg så sint, men jeg orker ikke å hele tiden være han sinte utledningen. Så da bare går og lager meg en kaffe liksom. Jeg orker ikke å være han, «Ah, der er Adam igjen. Sint igjen og snakker om rasisme - wow, I guess its Tuesday», liksom (latter).

Noen ganger oppfatter Adam at samtalen i seg selv kan være et hinder for å jobbe mot rasisme, ettersom han heller tyr til kaffetrakteren for å unngå å dem. I utgangspunktet synes han det er positivt når hvite vil bevisstgjøre seg og konfrontere egne holdninger, men i denne situasjonen ble det tydelig hvordan samtalen fort utviklet seg til det motsatte. Det kan være lett og til og med hyggelig å snakke om rasisme når en enkelt kan ta avstand fra den, noe som belyser hvordan rasisme her blir synliggjort på en måte som verken inkluderer eller ansvarliggjør de hvite personene Adam forteller om. Når premisset for samtalen heller blir orientert rundt å skape en hyggelig stemning, bidrar det til å skape avstand fra personer som rammes og kan forklare frustrasjonen Adam gir uttrykk for. En mulig grunn til hvorfor

«kosesamtalene» om rasisme fort kan oppstå, bruker blant annet Joseph en del tid på å forklare for meg. Han har vært vitne til en del offentlige samtaler om rasisme gjennom sitt liv, og har registrert følgende tendens når hvite personer snakker om tematikken:

Hun [foredragsholder] er flott som menneske, men har way to little experience and competance on this fordi hun er hvit og snakker nesten bare med hvite om tematikken.

Målingen din kan ikke være «alle de hvite var veldig fornøyde med foredraget mitt» - om det er bra eller ikke kan ikke måles ut fra hvor happy de er. Jeg vil nesten til og med si at om du har snakket med et nesten hvitt publikum og alle i det publikumet er kjempehappy etter at du har snakket om rasisme – you actually probably didn't do it right. Det er veldig vanskelig å snakke om rasisme i et hvilket som helst rom og alle er happy. Du kan ikke snakke om vold i hjemmet eller seksuelt misbruk, også er alle veldig happy med samtalen. Det er et veldig rart kriterium og rar effektmåling.

Utdraget viser hvordan personer som står lengst unna erfaringer av rasisme, også er dem foredragene synes å være mest ment for. Når Joseph understreker hvordan det nærmest er umulig å snakke om rasisme i et hvilket som helst rom hvor alle er fornøyde, gir han på tilsvarende måte som Adam uttrykk for at det er problematisk når hvites følelser om rasisme setter premisser for samtalen. Når fagkompetanse i tillegg synes å være fraværende ut fra Josephs beskrivelse, blir det her tydelig hvordan samtalen kan resultere i et mer uheldig utfall. Som han utdyper videre i samtalen, opplever han følgende: «... hvitheten har ekstremt lite fagkompetanse på rasisme og diskriminering i Norge. I stedet har man en magesfølelse på at det ikke skjer, at det ikke er et problem eller at man ikke synes det er sånn folk beskriver. Det er uten å ha noe kompetanse fra det som holder den magesfølelsen». Utfallet blir altså at alle hvite virker «happy med samtalen», men indikerer egentlig hvordan rasisme synes å bli snakket om på en ufarliggjørende og minimaliserende måte, som i liten grad står i stil til hvordan Joseph og de andre deltagerne forstår rasisme.

En annen uheldig konsekvens var hvordan denne tendensen også kunne lede til såkalte «performative samtaler» som en av deltagerne beskrev dem som. En del hadde nemlig observert hvordan samtalene om rasisme med hvite personer fort kunne miste fokus; dersom samtalen heller sentrerte seg rundt å vise at en er en god person, kunne si ifra om rasisme eller stå opp for andre som ikke har de samme privilegiene. Det er derimot ikke det å være opptatt av rasisme og vise dette i seg selv som blir beskrevet som problematisk. Utfordringen oppstår når denne tendensen medfører at samtalen verken inkluderer eller omhandler personer som erfarer rasisme, eller hvordan en konkret kan jobbe for å bekjempe den.

De overnevnte funnene kan dermed underbygge hvordan hvithet som strukturell fordel og som standpunkt synliggjøres i samtalerne deltagerne har om rasisme. En fellesnevner for erfaringene kan sies å være hvordan rasisme og hva det innebærer gjennomgående blir snakket om på en forenklet, minimaliserende og ufarliggjørende måte, noe som står i kontrast til hvordan deltagerne opplever rasisme sin hverdag. Som vist er rasisme noe som erfarer som et gjentakende mønster, påvirker i flere sammenhenger og blir forstått som skadelig for egen selvforståelse. Når deltagerne samtidig ofte opplever at hvite personer synliggjør rasisme på måter som gir uttrykk for det motsatte, kan det tolkes i retning av hvordan hvithet for dem blir forstått som en strukturell fordel. Det tydeliggjør hvordan erfaringer av rasisme ikke virker til å prege dem selv på tilsvarende måte. Når dette samtidig virker til å mindre bevisst hos personene deltagerne forteller om, kan det også si noe om det hvite standpunktet samtalerne blir tematisert ut fra. I ytterste konsekvens kan det hvite standpunktet også virke til å sentrere seg på en ugunstig måte, dersom det å snakke om rasisme utvikler seg mot å bli en såkalt «performativ samtale».

6.4 'Honours utlendinger' og avstand fra hvitheten

Frem til nå har jeg vist hvordan hvithet kan komme til uttrykk som en konkret størrelse i samtaler om rasisme, ut fra hvordan rasisme synes å bli synliggjort på måter som ikke stemmer overens med deltagerens erfaringer. Samtidig ville denne fremstillingen alene vært mindre nyansert, ettersom deltagerne også ga uttrykk for hvordan samtaler om rasisme med hvite kunne oppleves som positivt. Vel verdt å merke, gjaldt dette som regel personer deltagerne sto i en mer nær og forpliktende relasjon til, som en god venn, foreldre, kjæreste eller samboer. "... Vi pleier å kalle dem 'honours utlendinger' var det én av dem som spøkefull kalte dem, men som på mange måter var beskrivende for hvordan hvite personer også kunne bli lest. Ettersom det ble tydelig hvordan rasisme også hadde innvirkning i deres hverdag, samsvarte også forståelsen de hadde av rasisme mer med deltagerens. Ifølge hen, var dette personer som «... virkelig hadde solidaritet, empati og klarte å se problemet for hva det er». Jasmin beskrev dette på en måte som var typisk for flere av intervjuene:

Kjæresten min er hvit og etnisk norsk. Men igjen, vi er såpass nære og kjenner hverandre så godt at jeg bare kan gi henne et blikk som sier sånn «fy faen». Hun skjønner hva jeg mener, at dette var ubehagelig. Men det gjelder ikke mange. Jeg har lyst til å si at det forutsetter en slags nærhet, selv om jeg skulle ønske at det ikke var sånn så klart. Men det er der vi er i dag ... Om du er en etnisk nordmann som ser rasisme og at det er et problem, så er det fordi du har noen i livet ditt som er nær deg og opplever rasisme.

Jasmin sin relasjon til kjæresten belyser hvordan hvithet slik det har blitt presentert frem til nå, gir grunn til å nyanseres ytterligere. Det hvite standpunktet synes det også mulig å ta avstand fra, hvor det å ha en mer dyptgripende forståelse av rasisme blir trukket frem som inngang til dette. For som Jasmin forteller, holder det bare med «et blikk» for at kjæresten skal skjønne hvordan bestemte situasjoner oppfattes som ubehagelig. Dette kan tolkes i retning av at 'hverdagsskriptet' om hvordan rasistiske praksiser kan komme til uttrykk, dels også kan være integrert i hvite personer sin forståelse av rasisme. Samtidig er det verdt å legge merke til hvordan dette gjelder få, ettersom Jasmin videre understreker at dette oftest gjelder personer som har noen nær i livet som opplever rasisme. En noe tilsvarende erfaring gir også Thao uttrykk for. Opp gjennom tiden har hun og mannen hatt mange spennende samtaler om både rasisme og feminisme. Men etter å ha fått et barn sammen som til forskjell fra mannen kan erfare rasisme, har dette åpnet opp for å snakke om disse temaene på et enda mer meningsfullt plan:

Thao: Hver gang snakket farmor om dette eksotiske barnevognstrekket og barnebarnet sitt som var så eksotisk. Hun tok det liksom opp i flere sammenhenger og skrøt av det til venner og familie og gurimalla, what not liksom. Når det hadde roet seg litt ned var vi sånn: Bør vel kanskje si noe? (latter). Vi måtte liksom vente litte gran, for hun begynte å si det litt for ofte og litt for forskjellige sammenhenger. Så sa mannen min på et punkt «hva skal vi si til henne?». Hva vi skal si? Det er moren din (latter). Her må du faktisk si noe. Så jeg og mannen min hadde en lang samtale, og fant ut at det er egentlig mest riktig at det kommer fra han. Ikke bare fordi det er moren hans, men fordi det handler om at han som hvit mann også må ta ansvar for å ta del i denne kampen og bygge opp forståelse blant hans egne. Vi kan ikke fortsette å snakke om det hele tiden - vi trenger allierte og andre rundt oss, at storsamfunnet også er med på dette her. Denne eksotiske datteren hans er jo like mye hans ansvar å beskytte og hjelpe som det er mitt, ikke sant?

For Thao og mannen er det en selvfølge at begge har like mye ansvar for å støtte og hjelpe datteren deres, som etter all sannsynlighet kommer til å erfare rasisme gjennom oppveksten. Likevel virker det til at Thao understreker en forskjell mellom henne og mannen når det kommer til utgangspunktet de har for å snakke om rasisme. Som hun utdypet videre, handlet den lange samtalen om rasisme i etterkant om følgende: «... Det er liksom noe med å aktivisere den tankegangen hos han. De verktøyene og mekanismene - for de eksisterer – men han har aldri måtte ta dem i bruk fordi han er en hvit mann». Dette kan muligens belyse hvordan Thao forstår hvithet både som et standpunkt og som en strukturell fordel. På den ene siden kan hvithet forstås som et standpunkt det er mulig å ta avstand fra, hvor

ansvarliggjøring for å jobbe mot rasisme kan virke som en inngang til dette. Men når Thao samtidig understreker hvordan dette krever å «aktivisere en tankegang» som tidligere ikke har vært nødvendig, kan det belyse hvordan hvithet også blir forstått som en strukturell fordel. Siden mannen ikke har erfart rasisme som en gjentagende erfaring som hun selv, har han tidligere heller ikke hatt behov for å jobbe mot rasisme på en like aktiv måte før han nå har blitt far til et barn som kan utsettes for rasisme.

Når Thao mot slutten av sitatet fremhever hvordan «... vi trenger allierte og andre rundt oss, at storsamfunnet er med på dette her», kan det tolkes i retning av hvordan det å være i en nær relasjon i seg selv ikke blir forstått som forutsetning for å kunne ha konstruktive samtaler om rasisme. Sistnevnte oppfatning viste seg nemlig også å gå igjen hos flere av de andre deltagerne, noe Redwan illustrerer godt. Under intervjuet brukte han en del tid til å argumentere for hvorfor det er kritikkverdige at organisasjoner som jobber med mangfold, rasisme og inkludering i Norge, som regel var styrt og ledet av hvite. Likevel fremhevet han hvordan han så på det som uproblematisk å ha en hvit nestleder i et styre han selv var involvert i. Grunnen til dette er følgende:

Tai: Jeg føler at hvithet er alltid noe du kommer til å ha med deg. Men det kan være positivt også. Du kan lære deg selv ting, du kan være en alliert. Så det er ikke deg som person vi angriper når vi snakker om at hvithet er et problem. Det er på en måte en tankegang. Det tror jeg veldig mange skjønner helt. [...] I forrige styre var nestlederen en hvit jente. Hun lærte seg selv om rasisme, også kom hun til oss og lærte mer om det. Hun skjønte at hvithet er noe hun kommer til å ha for resten av livet sitt, men hun kan på en måte avlære dette uskyldighetssløret.

For at utsagnet skal gi mening i lys av tidligere kritikk om mangel på representasjon, er det vesentlig hvordan hvithet her hovedsakelig blir forstått som en «tankegang». For å forklare hvordan hvithet følgelig blir mulig å ta avstand fra blir nevneverdig to poenger i dette sitatet trukket frem. For det første fremhever Tai hvordan hvithet «alltid [er] noe du kommer til å ha med deg», hvorpå en bevissthet rundt egen posisjon blir viktig. Hvordan denne bevisstheten kan komme til uttrykk konkret, kobles videre fort opp med det neste poenget. I hans øyne, innebærer det nemlig å «avlære seg dette uskyldighetssløret». Med dette gir Tai uttrykk for å forbinde hvithet med ignoranse og uvitenhet om rasisme, noe som kan tolkes i retning av hvordan hvithet for han representerer en strukturell fordel. Som hvit trenger en i utgangspunktet ikke å forholde seg til rasismen i samfunnet. Dette virker det samtidig mulig å avlære, noe som kan forstås som en inngang til å ta avstand fra det hvite standpunktet samt fordelene det representerer.

Sistnevnte sitat kan dermed sies å oppsummere deltagerens syn på hvithet på en representativ måte. I første omgang synes hvithet å representere en strukturell fordel, ut fra hvordan det innebærer fravær av å oppleve rasisme som en hverdagserfaring. Samtidig virker det også mulig å tre ut av standpunktet hvitheten representerer gjennom bestemte handle- og væremåter; eksempelvis gjennom å tilegne seg en mer dyptgripende forståelse av hva rasisme innebærer for personer som rammes, ta ansvar for å bekjempe rasisme eller på eget initiativ – uten å be ikke-hvite om å gjøre dette arbeidet – lære seg om rasisme i samfunnet. Likevel er det interessant å løfte frem hvordan deltagerne hovedsakelig opplever at hvite folk flest ('honours utledninger' med unntak) verken synes å være bevisst egne fordeler samt uttrykke ønske om å ville tre ut av det hvite standpunktet i møte med dem.

Dette leder mot det siste poenget jeg ønsker å løfte i analysen, men som likevel har vært en rød tråd gjennom kapittelet. Hvordan den hvite majoritetsbefolkningen synliggjør egen forståelse av rasisme gjennom samtalene de har, vitner om at hvithet for deltagerne representerer et mer dyptliggende problem som strekker seg utover de konkrete erfaringene av å snakke om rasisme. De strukturelle fordelene samt det hvite standpunktet som setter premisser for samtalen, kan dermed sies å representere en mer gjennomgripende erfaring knyttet til maktforskjeller i samfunnet. I lys av dette perspektivet kan samtalen om rasisme synes å representere 'toppen av isberget', men der rasistiske strukturer hvor hvithet blir forstått som del av dette må tas i betraktning for å forstå samtalene. Dette poenget kan forklare hvorfor deltagerne synes å ha et ambivalent forhold til å snakke om rasisme med den hvite majoritetsbefolkningen, noe jeg vil illustrere videre.

6.5 Å pushe opp rom

Det sistnevnte poenget ble spesielt tydelig i samtalen med Maria, men som likevel virker til å gjenspeile flere av deltagerens erfaringer. Derfor vil jeg mot slutten sette av litt ekstra plass til henne, hvor jeg vil la et lengre utdrag fra intervjuet tale en del for seg selv:

Maria: Det er den følelsen av at, «Sorry da, for at jeg snakker om det hele tiden. Men sorry da, at dere er rasister hele tiden», liksom. Det er det som kjennes så ekkelt og ubehagelig ... Jeg er jo et offer for de strukturene som finnes i samfunnet vårt. Men jeg er også offer for å bære ansvaret for hvitheten og ubehaget for hvite. Det føles som at man pusher opp rom, liksom. Så jeg må hele tiden jobbe med meg selv, sånn at jeg kjenner at dette ikke er mitt forbanna ansvar. [...] Det er mange som sier «fuck det, jeg bare prater. Jeg gidder ikke å ta hensyn til hvithetsnormen som finnes i samfunnet vårt». Jeg beundrer de som velger å gjøre det, samtidig som at da kommer man ikke igjennom til de menneskene vi trenger at lytter. Mange antirasister har sinnet først, og det skjønner jeg. Jeg har mange ganger tenkt at det nok kan oppleves som provoserende når man ikke går inn der med det sinnet. Derfor er det så viktig for meg å presisere at det sinnet eksisterer - jeg bare velger en annen tilnærming. Det er et helt bevisst valg, og det er fordi jeg vil at folk skal lytte. For sannheten er at noen sitter på makta, og noen undertrykker. Og vi kan kjempe vår kamp nede på gulvet, men vi trenger at strukturene endres fra topp. Så jeg synes det er vanskelig å manøvrere meg muntlig i det.

Mye kunne blitt sagt om dette sitatet, men i denne sammenhengen ønsker jeg å løfte hvordan Maria her kobler egen opplevelse av å snakke om rasisme opp mot muligheten til å endre underliggende rasistiske strukturer. Å «pushe opp rom» kan forstås som forsøk på å utfordre fargeblinde diskurser i Norge, men denne erfaringen blir også tett forbundet med de strukturelle fordelene og standpunktet hvitheten synes å representere. Når begge disse erfaringene virker fremtredende for å forstå hennes og de andre deltagerens opplevelse av å snakke om rasisme, er det ikke rart at dette også til tider kan gi aktørene en følelse av avmakt. Slik jeg ser det, vitner sitatet om hvordan fargeblinde diskurser og hvithet kan forsås i sammenheng: Samtalene om rasisme synes å forhandles om innad i hvite rom, og blir følgelig forstått ut fra et maktperspektiv knyttet til hvem som har mulighet til å definere rasisme i samfunnet. «Kampen» som synes å skildres her kan sammenlignes med David mot Goliat, bare at Goliat ikke synes å være oppmerksom mot at dette erfares som en kamp.

6.6 Oppsummering

Ikke-hvites blikk på hvithet i samtaler om rasisme oppsummerer den røde tråden for dette kapittelet. Jeg har undersøkt hvordan hvites forståelse av rasisme blir synliggjort i samtalene med deltagerne, og hvordan det kan belyse perspektiver ved hvithet. I første omgang viste jeg hvordan deltagerne gjennomgående opplevde at hvite personer henvendte seg til dem for å snakke om rasisme, men i sosiale sammenhenger hvor ikke de anså samtaleemnet som relevant. Frustrasjonen de ga uttrykk for her, kan forstås som en mer overordnet reaksjon på følgende erfaring: Rasisme er ikke i seg selv er for ubehagelig til å kunne snakkes om, men behandles som det dersom erfaringene blir synliggjort på måter den hvite majoritetsbefolkningen ikke er mottagelig for. Dette har jeg tolket i lys av hvordan hvithet representerer en maktposisjon, enten til å bekrefte eller avkrefte erfaringer med rasisme.

Strømmen av spørsmål og henvendelser i etterkant av Black Lives Matter demonstrasjonen tydeliggjorde hvordan deltagerne opplever at de ikke selv kan sette premissene for når det skal være greit å snakke om rasisme. Når de på sin side forstår rasisme som en hverdagserfaring som de har forsøkt å rette søkelys mot lenge, oppleves det som en stor kontrast når de den siste tiden opplever at rasisme snakkes om som et nyoppdaget fenomen. Videre vitner «kosesamtalene» om hvordan hvite personer deltagerne forteller om virker til å synliggjøre rasisme på en minimaliserende og ufarliggjørende måte, og som i ytterste konsekvens kan fremtre som performativt. Samlet gir det en erfaring av at hvite personer setter premisser for *når* og *hvordan* en skal kunne snakke om rasisme, noe jeg har forstått ut fra hva hvordan hvithet representerer en strukturell fordel og et standpunkt. Det førstnevnte i lys av hvordan erfaringer av rasisme som en hverdagserfaring synes å virke fraværende i deres virkelighetsoppfattelse, og det sistnevnte i lys av hvordan disse strukturelle fordelene i liten grad virker til å være bevisst personene deltagerne forteller om.

Gjennom å tilegne seg en mer dyptgripende forståelse om hvordan rasisme oppleves for personer som utsettes, ta ansvar for å bekjempe rasisme og på eget initiativ tilegne seg kompetanse om rasisme, har jeg vist hvordan det hvite standpunktet også virker mulig å ta avstand fra. Likevel gir deltagerne uttrykk for at dette er begrenset til få personer, og kan dermed forstås i et mer overordnet perspektiv. Jeg har argumentert for at måter hvite personer synliggjør egen forståelse av rasisme, vitner om hvordan samtalene synes å representere et mer dyptliggende problem knyttet til rasistiske strukturer i samfunnet. Deltagernes ambivalente forhold til å snakke om rasisme med den hvite majoritetsbefolkningen kan sannsynligvis forstås i lys av dette funnet.

7 Konklusjon

I denne oppgaven har jeg belyst hvordan ikke-hvite antirasister opplever å snakke om rasisme med den hvite majoritetsbefolkningen i Norge ved bruk av kvalitativ forskningsmetode. De tre forskningsspørsmålene har blitt besvart i hvert sitt analysekapittel ved hjelp av 18 dybdeintervjuer, et mindre feltarbeid og fem intervjuer med hvite antirasister. Jeg har trukket veksler på et teoretisk rammeverk som inkluderer perspektiver på rase, rasisme, fargeblindhet og hvithet som har gitt et godt grunnlag for analyse. I dette avsluttende kapittelet vil jeg oppsummere studiens hovedfunn under overskriften *Kampen om definisjonsmakten*, hvorpå jeg mot slutten vil foreslå mulige implikasjoner for videre forskning.

7.1 Kampen om definisjonsmakten

Rasisme som en hverdagserfaring

For å få en mer dyptgripende forståelse av hvordan deltagerne opplever å snakke om rasisme med den hvite majoritetsbefolkningen, valgte jeg først å undersøke hvordan de forstår rasisme i egen hverdag. Jeg har vist hvordan fenotypiske trekk, kulturelle trekk og nasjon synes å være sammenflettet i deres fortolkninger, og hvordan dette kan komme til uttrykk i hverdagssituasjoner. Mistenkeligjøring i offentlige rom, seksualisering basert på rasistiske oppfatninger og bestemte kulturelle- eller religiøse antagelser, virket som gjentakende mønster for deltageres erfaringer. Også det å ikke automatisk bli forstått som norsk i møte med majoritetssamfunnet var noe samtlige fortalte om. Selv om ingen i dag var i tvil om deres norske identitet, hadde de tidligere hatt behov for å 'bevise' at de var norske. Bestemte handle- og væremåter som signaliserte kjennskap til norsk kultur og språk kunne i enkelte tilfeller fungere som inngang til å erfare mindre rasisme, men dette ble forstått som en lite bærekraftig strategi. Som flere ga uttrykk for handlet erfaringen om følgende: Det er ikke kunnskap om norsk kultur som i seg selv blir belønnet, men snarere det å gi uttrykk for å ville tilpasse seg. Dette kan underbygge hvordan hvithet har blitt forstått relasjon til nasjonalstaten. Som ikke-hvit blir en følgelig ikke automatisk regnet som del av det norske fellesskapet, noe som illustrerer hvordan det å ikke bli ansett som norsk og erfaringer av rasisme ikke gir mening å forstå som adskilt fra hverandre.

Et fellestrekk ved historiene var at de oppsto som et gjentakende mønster, da de virket tydelig identifiserbare for deltagerne. Jeg har argumentert for at erfaringene kan forstås i sammenheng med Essed sin konseptualisering av 'hverdagsrasisme', ettersom repetitive og rutinemessige erfaringer blir fremhevet som sentral i denne forståelsen. Hendelsene synes å

alltid bli forstått i lys av en mer kompleks sammenheng, da de gjennomgående ble fortolket ut fra hvordan fenotypiske- og kulturelle trekk ble forstått som utløsende grunn til å behandles annerledes i situasjoner. Jeg fant også at deltageres forståelse av rasisme ikke bare er begrenset til synlige og gjentakende erfaringer. Det inkluderte også en bevissthet rundt hvordan bestemte handle- og væremåter enkelte ganger kunne bidra til å *unngå* rasisme. Naturlig nok syntes bevisstheten å virke mest fremtredende i situasjoner hvor de opplever å være spesielt utsatt for rasisme, men blir også forstått som en mer gjennomgripende erfaring knyttet til egen selvforståelse. Sistnevnte poeng har jeg forstått i lys av hvordan rasistiske praksiser synes til å være del av deltageres 'hverdagsskript', hvor rasismen blir forstått som en strukturell erfaring.

Begrenset mulighetsrom til å snakke om rasisme

Det andre analysekapittelet undersøkte hvordan deltagerne opplever å snakke om rasisme med den hvite majoritetsbefolkningen. Et gjennomgående hovedpoeng her er hvordan de ikke opplever at deres forståelse av rasisme blir anerkjent som den legitime, da samtalene synes å bygge på en overordnet individualisert fargeblind diskurs. For det første kommer dette til uttrykk ved at følelser i overdreven grad ble førende for samtalene de hadde om rasisme. Enten det innebærer å sette grenser og si fra om rasisme, tematisere eller fortelle om personlige erfaringer, opplevde de fort at samtalen ble behandlet som for ubehagelig å gå inn i. Av den grunn ga deltagerne uttrykk for å måtte ta mer hensyn til den hvite majoritetsbefolkningens følelser og ubehag, enn egne behov for å snakke om rasisme på deres premisser.

Mangel på kunnskap om rasisme ble også fremhevet som en utfordring i samtalene deltagerne hadde med den hvite majoritetsbefolkningen. Eksempelvis kunne det komme til uttrykk gjennom uvitenhet om at Norge har en kolonihistorie, at rasisme ikke bare eksisterer i USA eller hvordan enkelte institusjoner diskriminerer personer fra «ikke-vestlige» land. Sagt på en annen måte opplever deltagerne at alle samtaleemner som antyder at rasismen kan ha en strukturell karakter, fort behandles som for vanskelig og komplisert til å kunne gå inn i. Følgelig opplevdes samtalene som ensformige, kjedelige og forutsigbare. Erfaringen 'om å måtte starte fra bunn hver gang' ble også beskrevet som et krevende pedagogisk arbeid, noe som ble forsterket ved at personer de snakket med ikke virket til å problematisere egen uvitenhet i møte med dem. Derimot opplevde de at personlige eksempler fra eget liv fungerte som en bedre inngang for å formidle om rasisme. Interessant nok, virket eksemplene de valgte å dele som regel ikke representative for hvordan de forstår rasisme som en gjennomgripende

erfaring i eget liv. Snarere virket de bevisst valgt ut fordi de vanskelig kunne motbevises og at de var enkle å forholde seg til. Samlet vitner funnene ‘om å starte fra bunn hver gang’ og ‘når man må bruke seg selv som eksempel’ om hvordan en individualisert offentlig diskurs blir førende for samtalene de har om rasisme.

Utover innsikten dette kan gi for den offentlige samtalen om rasisme, har jeg også argumentert for at funnene kan utfordre hvordan fargeblinde diskurser kan forstås i en norsk kontekst. Teorien om fargeblindhet tilsier i utgangspunktet at språklige verktøy og retoriske grep er avgjørende for at hvite kan komme unna utsagn om at rasisme ikke eksisterer. Men når deltagerne synes å ha utarbeidet konkrete strategier, metoder og ferdige personlige historier de er klare for å dele for å ‘bevise’ rasismens eksistens, tyder det på at teorien slik den har blitt utviklet i en nord-amerikansk kontekst virker mindre sensitiv ovenfor den norske. Den hvite majoritetsbefolkningen virker ikke til å legge særlig skjul på utsagn om at rasisme ikke er relevant, hvorpå språket heller ikke fremtrer som særlig kreativt, fleksibelt og subtilt slik teorien i utgangspunktet tilsier.

Da jeg spurte deltagerne om de opplevde å ha et godt språk for å snakke om rasisme på norsk, fremhevet nesten alle hvordan mangel på ord og begreper i seg selv ikke ble forstått som hovedutfordringen. I stedet ble majoritetsbefolkningens mangel på forståelse av rasisme trukket frem som mest betydningsfullt. Utover ulik forståelse om rasisme som strukturelt, ble også ulik virkelighetsoppfattelse om hvordan rase som sosial kategori har betydning for deres syn på verden trukket frem. Denne erfaringen ble nyansert ytterligere, ut fra hvordan det å snakke om rasisme med andre ikke-hvite ofte ga en umiddelbar opplevelse av felles forståelse knyttet til hvordan bestemte situasjoner ble lest og fortolket. Når mangel på ord og begreper for å snakke om rasisme ikke syntes å virke mest presserende, har jeg tolket dette i lys av en mer overordnet utfordring: Gapet mellom dominerende forståelser av rase og rasisme, og deltagerne erfaringer.

Dette funnet kan belyse hvordan fargeblinde diskurser kommer til uttrykk i norsk kontekst. Teorien om fargeblindhet handler i utgangspunktet ikke om at en ‘ikke ser’ raser slik ordet kanskje kunne tilsi, men hvordan eksistensen av strukturell rasisme ikke blir anerkjent som avgjørende for menneskers livssjanser (Doane 2017: 976). Denne forståelsen kan muligens belyse noe av deltagerne erfaringer, men kan samtidig virke lite sensitiv ovenfor datamaterialet. For deltagerne innebærer erfaringer av å snakke om rasisme også om at rase ikke blir anerkjent som meningsfullt for hvordan de oppfatter seg selv og andre. Dette kan sies å støtte opp under tidligere forskning, hvor det å være ‘blind’ for rasekategorier i seg selv

har blitt forstått som en form for fargeblindhet i en europeisk kontekst. Likhetstankegang som har blitt identifisert som spesielt gjeldende for Norge, kan bidra ytterligere til å forstå hvorfor det å snakke om forskjeller blir ekstra vanskelig.

Likevel var det noen diskusjoner hvor - særlig de mer etablerte antirasistene – oftest satt en grense. Eksempelvis kunne de handle om hvorvidt n-ordet er en nøytral betegnelse, om «black face» er en uskyldig form for humor eller hvorfor høyreekstremistiske grupper ikke bare bør ignoreres. Deltagernes beskrivelser av debattene belyser hvordan det å anvende teori om fargeblindhet også kan overskygge eksistensen av direkte rasistiske diskurser. Dette kan forstås i sammenheng med noe av kritikken som har vært rettet mot teorien om fargeblind rasisme som en ny og uavhengig raseideologi. Rasistiske diskurser må heller forstås i lys av en historisk kontekst, hvor maktforskjeller utgjør den største forklaringsfaktoren for hvordan eksisterende ideologier (re)produseres. Det teoretiske argumentet kan dermed legge grunnlag for å kritisere etablerte mediekkanaler for å gjentagende ganger trekke frem diskusjoner om eksempelvis n-ordet som et nytt og dagsaktuelt tema. Når majoritetsbefolkningen i Norge ikke har en bevissthet rundt norsk kolonial delaktighet, kan det i verste fall bidra til å overskygge hvordan det fremdeles eksisterer antisvarte og rasistiske diskurser i norsk offentlig debatt.

Ikke-hvites blikk på hvithet i samtaler om rasisme

Ikke-hvites blikk på hvithet i samtaler om rasisme oppsummerer en rød tråd gjennom det siste analysekapittelet. Her undersøker jeg hvordan hvites forståelse av rasisme blir synliggjort i samtaler med antirasistene, og hvordan det kan belyse perspektiver ved hvithet i Norge. Gjennomgående opplevde deltagerne at hvite personer henvendte seg til dem for å snakke om rasisme, men at dette ble gjort i sosiale sammenhenger hvor samtaleemnet ikke ble ansett som relevant ut fra konteksten de ble etterspurt. Samtaler om rasisme på fest og andre upassende situasjoner synes å frustrere flere, noe jeg har tolket som en reaksjon på følgende erfaring: Rasisme er ikke i seg selv for ubehagelig til å kunne snakkes om, men behandles som det dersom erfaringene blir synliggjort på måter den hvite majoritetsbefolkningen ikke er mottagelig for. Dermed blir det tydelig hvordan hvite personer i møte med deltagerne setter premissene både for både *når* en skal kunne snakke om rasisme, og *hvordan* det skal snakkes om.

Angående når en skal kunne snakke om rasisme, ble dette spesielt tydelig i etterkant av Black Lives Matter demonstrasjonene. Selv om flere fremhevet det som positivt at majoritetssamfunnet virket mer mottagelig for å lære om rasisme, vitner funn fra denne

studien også om en ambivalens knyttet til strømmen av spørsmål, hevdelser og kommentarer som fulgte i denne perioden. Som nevnt, forstår deltagerne rasisme som en hverdagserfaring som også var gjeldende før sommeren 2020. Flere gjorde meg derfor oppmerksom på at kontrasten kjentes stor når bekjente og tilfeldige folk den siste tiden snakket om rasisme som et nytt fenomen, mens det å rette oppmerksomhet mot rasisme er noe de har forsøkt over en lengere periode. Det å ikke ha vært oppmerksom på rasismens eksistens før etablerte mediekanaler gjør det umulig å unngå, har jeg tolket i retning av hvordan hvithet kan forstås som en strukturell fordel. Videre kan hvithet også forstås som et standpunkt, da deltagerens ambivalens knyttet til økt oppmerksomhet ikke virker til å være så fremtredende i bevisstheten til personene de forteller om.

«Kosesamtalene» om rasisme belyser hvordan hvite folk i møte med deltagerne synes å synliggjøre rasisme på en minimaliserende og ufarliggjørende måte, som i noen tilfeller også kan fremtre som performativt. Når deltagerne gjennomgående opplever at rasisme blir snakket om som et hyggelig samtaleemne i møte med hvite personer, synliggjør det i første omgang hvordan hvithet kan forstås som en strukturell fordel. Erfaringen av rasisme som en hverdagserfaring og som skadelig for dem rammes synes ikke til å prege livene til personene de forteller om, slik det gjør for deltagerne. Samtalene kan også belyse hvordan hvithet kommer til uttrykk som standpunkt, da fraværet av disse fordelene ikke virker som en fremtredende del av bevisstheten til de hvite personene deltagerne forteller om.

Selv om deltagerne gir uttrykk for at de forstår hvithet som en strukturell fordel, kommer det likevel frem at det også er mulig å ta avstand fra standpunktet hvitheten representerer.

‘Honours utledninger’ viser hvordan bestemte handle- og væremåter kan fungere som inngang til dette; eksempelvis gjennom å tilegne seg en mer dyptgripende forståelse om hvordan rasisme forstås som en hverdagserfaring, ta ansvar for å bekjempe rasisme og på eget initiativ tilegne seg kompetanse innen feltet. Ut fra deltagerens blikk virker det likevel ikke som at den hvite majoritetsbefolkningen er seg sin egen hvithet bevisst, samt gir uttrykk for å ha et ønske om å tre ut av det hvite standpunktet. Det vitner om hvordan samtalene om rasisme kan sies å synliggjøre et mer dyptliggende problem, og som strekker seg utover de konkrete erfaringene av å snakke om rasisme.

Führer har argumentert for at hvithet kan forstås som ‘et standpunkt’ ut fra hvordan majoritetsbefolkningen i Norge synes å ha lite kunnskap om minoriteters erfaringer med rasisme (2021: 206-207). Videre blir hvithet forstått som ‘en strukturell fordel’, ut fra hvordan det å være hvit og norsk får betydning ved at en ikke blir utsatt for diskriminering,

ekskludering og trakassering. Jeg tilslutter meg denne argumentasjonen, og ønsker å knytte det opp mot et overordnet poeng i oppgaven: Hvordan den hvite majoritetsbefolkningen synliggjør egen forståelse av rasisme i samtaler, belyser hvordan hvithet representerer et mer dyptliggende problem knyttet til rasistiske strukturer. Slik sett kan fargeblinde diskurser og hvithet forstås i sammenheng: Samtalene om rasisme synes å forhandles om innad i hvite rom, og blir følgelig forstått ut fra et maktperspektiv knyttet til hvem som har mulighet til å definere rasisme i samfunnet. Sistnevnte poeng viser hvorfor samtaler, diskusjoner og debatter om rasisme til tider også kan oppleves overveldende å begi seg ut på.

7.2 Studiens implikasjoner og veien videre

I offentlig debatt så vel som i akademia, har flere reist spørsmål om hvorvidt begrepet 'strukturell rasisme' kan anvendes for å forstå samfunnsforhold i en norsk kontekst. Jeg har vist hvordan deltagerne opplever rasisme som en gjentakende erfaring, men også som en bevissthet om hvordan handle- og væremåter potensielt kan bidra til å unngå rasisme. Sistnevnte funn kan muligens forstås som en form for kroppsliggjort kunnskap, som ikke gir mening å forstå uavhengig av gjentakende erfaringer med rasistiske praksiser. Kanskje vil mer forskning som undersøker denne sammenhengen kunne belyse debatten om strukturell rasisme fra et litt annet perspektiv? Jeg ønsker å presisere at denne oppgaven kun har tatt for seg perspektivene til 18 personer som er del av det antirasistiske miljøet i Oslo. Likevel bygger funnene opp under nyere forskning som har blitt gjort på rasisme i Norge, også med personer som ikke er del av et antirasistisk miljø (eks. Führer 2021; Kaur 2021). Mer forskning som belyser hvordan ikke-hvite navigerer handlinger for å unngå rasisme og kroppsliggjort kunnskap forbundet med dette, kan dermed gi innsikt i debatten om strukturell rasisme som enda ikke har blitt tilstrekkelig belyst.

Videre har jeg vist hvordan teorien om fargeblind rasisme både kan belyse deltageres opplevelse av å snakke om rasisme, men også hvordan deltageres erfaringer kan kaste lys over teorien i en norsk kontekst. I forbindelse med det sistnevnte poenget, er det særlig to poenger jeg ønsker å fremme som forslag til videre forskning. Det første er i tråd med Doanne sitt argument om at fargeblinde diskurser ikke må studeres som et fenomen i seg selv, men som en prosess som stadig endrer seg i takt med samfunnet (2017: 980-984). Jeg har vist hvordan det norske språket ikke virker så fleksibelt, dynamisk og subtilt for å skjule utsagn om at rasisme ikke er relevant slik teorien i utgangspunktet tilsier. Én mulig inngang for å belyse denne forskjellen kan være ut fra hvordan kolonial delaktighet ikke blir anerkjent som del av den norske historien blant majoritetsbefolkningen (Keskinen 2009). Følgelig blir det å

snakke om rasisme som del av det norske samfunnet, også en måte å utfordre nasjonale narrativer i større grad enn det gjør i USA hvor kolonialisme/transatlantisk slavehandel er en anerkjent del av deres historie. Vi kan håpe på at det å anerkjenne eksistensen av rasisme blir en mer selvfølgelig del av norsk offentlig diskurs med tiden. Samtidig gir det grunn til å følge nøye med – for tidligere forskning har også vist hvordan fleksibiliteten i språket etter all sannsynlighet også vil endre seg i takt med en slik utvikling (Bonilla-Silva 2018; Doanne 2017). Denne endringen vil i så fall være nødvendig å følge med på, og her ligger det et stort potensiale i norsk forskning på rasisme i tiden fremover.

Jeg har også vist hvordan fargeblindhet for deltagerne ikke bare handler om mangel på anerkjennelse av hvordan rasisme forstås som en gjennomgripende og strukturell erfaring. Vel så viktig er hvordan rase som sosial konstruksjon ikke anerkjennes som betydningsfullt for hvordan de opplever seg selv og andre. Som nevnt har Führer vist hvordan fenotypiske trekk/rase er tabubelagt å snakke om i en norsk kontekst, til tross for at dette er sosialt meningsbærende for hvordan mennesker leser seg selv og andre (2021: 208-209). Når rase blir oppfattet som et tema som ‘ikke bør ha betydning’, blir dermed uttrykk som ‘flerkulturell’, ‘innvandrere’ eller etnisk minoritet måter å skjule den sosiale betydningen rase har uten at dette anerkjennes direkte. Denne masteroppgaven har vist noe tilsvarende tendenser, ved at deltagerne ikke opplever at deres virkelighetsoppfattelse blir anerkjent av majoritetsbefolkningen. Jeg vil dermed argumentere for at videre forskning som undersøker rase og dens sammenheng med rasisme, potensielt vil kunne utfordre diskurser om fargeblindhet i en norsk kontekst.

Helt til slutt ønsker jeg å vende tilbake til motivasjonen for å skrive denne masteroppgaven, som jeg presenterte innledningsvis. Jeg ønsket å undersøke om, og i så fall hvordan det er mulig å skape konstruktive samtaler om rasisme. Denne studien har gitt en dypere innsikt i hvordan ikke-hvite antirasister gir mening til samtaler de har om rasisme. Når dette samtidig er aktører som forsøker å utfordre samfunnsdiskurser gjennom offentlige ytringer, er de empiriske funnene i seg selv interessante ved at de sier noe om samspillet mellom enkeltaktører og den offentlige diskursen. Det er slående hvordan kampen om å definere; hva rasisme er, hvordan erfaringer skal bli forstått og når rasisme skal kunne snakkes om, oppleves som den største utfordringen i samtaler antirasistene har med den hvite majoritetsbefolkningen. Dette snarere enn; hvordan jobbe konkret og målrettet mot rasisme, forebygge og styrke dem av oss som blir utsatt. Å anerkjenne denne kampen, vil derfor i seg selv kunne være et første steg for å oppnå mer konstruktive samtaler om rasisme. Videre vil

det være interessant å undersøke om lignende erfaringer gjør seg gjeldende for andre grupper i samfunnet, som ikke-hvite personer som ikke er del av et antirasistisk miljø. I fremtidens mangfoldige Norge vil dette være viktig kunnskap for å utvikle en mer bærekraftig samtale om rasisme.

Litteraturliste

- Ahmed, S. (2007). A phenomenology of whiteness. *Feminist theory*, 8(2), 149-168.
<https://doi.org/10.1177/1464700107078139>
- Ahmed, S. (2013). *Strange encounters: Embodied others in post-coloniality*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203349700>
- Ahmed, S., & Auestad, L. (2021). *Gledesdrepende essays* (1. utgave. ed., Vol. 81). Cappelen Damm akademisk.
- Alexander, M. (2012). *The new Jim Crow : mass incarceration in the age of colorblindness* (rev. ed. ed.). The New Press.
- Ali, S. (2018). *Ikkje ver redd sånne som meg* (Norsk røyndom). Oslo: Samlaget.
- Ali, S. (2018). *Melanin hvitere enn blekemiddel: Dikt*. Oslo: Aschehoug.
- Ali, S. (2021). *Når jeg ser havet, slokner lyset: Dikt*. Oslo: Aschehoug
- Andreassen, R., & Ahmed-Andresen, U. (2014). I can never be normal: A conversation about race, daily life practices, food and power. *The European journal of women's studies*, 21(1), 25-42. <https://doi.org/10.1177/1350506813507716>
- Andersson, M. (2007). The Relevance of the Black Atlantic in Contemporary Sport: Racial Imaginaries in Norway. *International Review for the Sociology of Sport*, 42(1), 65–81.
<https://doi.org/10.1177/1012690207081829>.
- Andersson, M. (2018b). Race: A contested and travelling concept. In H. Leiulfsrud & P. Sohlberg (Eds.), *Concepts in Action: Conceptual Constructionism* (ss. 284–301). Leiden, Boston: Brill.
- Bangstad, S. (2017). Rasebegrepets fortid og nåtid. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 1(3), 233-251.
<https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2017-03-03>
- Bangstad, S., & Døving, C. A. (2015). *Hva er rasisme* (Vol. 57). Universitetsforl.
- Beaman, J., & Petts, A. (2020). Towards a global theory of colorblindness: Comparing colorblind racial ideology in France and the United States. *Sociology compass*, 14(4), n/a. <https://doi.org/10.1111/soc4.12774>
- Birkelund, G. E. (2021). Skal europeere begynne å snakke om «raser» igjen? *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 62(1), 80-86. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2021-01-05>

- Bissenbakker, M., & Myong, L. (2019). The affective biopolitics of migration. *Nordic Journal of Migration Research*.
- Bonilla-Silva, E. (2018). *Racism without racists : color-blind racism and the persistence of racial inequality in America* (Fifth edition. ed.). Rowman & Littlefield
- Bonilla-Silva, Eduardo. 1997. "Rethinking Racism: Toward a Structural Interpretation." *American Sociological Review* 62(3):465–80
- Bourabain, D., & Verhaeghe, P.-P. (2021). EVERYDAY RACISM IN SOCIAL SCIENCE RESEARCH. *Du Bois Rev*, 18(2), 221-250.
<https://doi.org/10.1017/S1742058X21000102>
- Brekke, T. (2021). Strukturell rasisme og andre alt-i-ett-begreper. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 62(01), 94-98. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2020-01-07>
- Carling, J., Erdal, M. B., & Ezzati, R. (2014). Beyond the insider-outsider divide in migration research. *Migration studies*, 2(1), 36-54. <https://doi.org/10.1093/migration/mnt022>
- Collins, P. H. (2000). *Black feminist thought : knowledge, consciousness, and the politics of empowerment* (2nd ed. ed.). Routledge.
- Collins, P. H. (2019). *Intersectionality as critical social theory*. Duke University Press.
- Collins, P. H., & Solomos, J. (2010). *The SAGE handbook of race and ethnic studies*. SAGE.
- Collins, P. H. (1986). Learning from the Outsider Within: The Sociological Significance of Black Feminist Thought. *Social problems (Berkeley, Calif.)*, 33(6), S14-S32.
<https://doi.org/10.1525/sp.1986.33.6.03a00020>
- Crenshaw, K. (2021). Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *Droit et société*, 108(2), 465-487. <https://doi.org/10.3917/drs1.108.0465>
- Dincer, P. (2019). Being an Insider and/or Outsider in Feminist Research: Reflexivity as a Bridge Between Academia and Activism. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(4), 3728-3745.
- Dixon, A. R., & Telles, E. E. (2017). Skin Color and Colorism: Global Research, Concepts, and Measurement. *Annual review of sociology*, 43(1), 405-424.
<https://doi.org/10.1146/annurev-soc-060116-053315>
- Doane, A. (2017). Beyond Color-blindness: (Re) Theorizing Racial Ideology. *Sociological perspectives*, 60(5), 975-991. <https://doi.org/10.1177/0731121417719697>

- Du Bois, W. E. B. (2003). The Souls of White Folk. *Monthly Review*, 55(6), 44-58.
https://doi.org/10.14452/MR-055-06-2003-10_6
- Du Bois, W. E. B., & Edwards, B. H. (2007). *The souls of Black folk*. Oxford University Press.
- Eddo-Lodge, R. (2018). *Why I'm no longer talking to white people about race*. Bloomsbury.
- Essed, P. (1991). *Understanding everyday racism : an interdisciplinary theory* (Vol. 2). Sage.
- Fangen, K. (2010). *Deltagende observasjon* (2. utg. ed.). Fagbokforl.
- Fanon, F. (2008). *Black skin, white masks*. Grove Press.
- Feagin, Joe. R. 2014. *Racist America: Roots, Current Realities, and Future Reparations*. New York: Routledge.
- Friedman, Samuel. R. 1969. "How Is Racism Maintained?" *Et Al* 2:18–21.
- Fjeld, I. E., Svaar, P., Liestøl, A. K. (2018). «Frp-politiker mener «kronisk norsk» heller bør lede 17. mai-komiteen». *NRK.no*. <https://www.nrk.no/norge/frp-politiker-mener-kronisk-norsk-heller-bor-lede-17-mai-komiteen-1.14278472> (lesedato: 25.03.2022).
- Flyvbjerg, B. (2010). Five Misunderstandings About Case-Study Research. *SAGE Qualitative Research Methods*, 12(2), 219-245. <https://doi.org/10.1177/1077800405284363>
- Fog, J. (2004). *Med samtalen som udgangspunkt : det kvalitative forskningsinterview* (2. rev. udg. ed.). Akademisk Forlag.
- Frankenberg, R. (1997). *Displacing whiteness : essays in social and cultural criticism*. Duke Univeristy Press.
- Frankenberg, R. (1993). *White women, race matters : the social construction of whiteness*. Routledge.
- Fylkesnes, S. (2019). *Whiteness in teacher education discourses : an analysis of the discursive usage and meaning making of the term cultural diversity* Faculty of Education and International Studies, OsloMet - Oslo Metropolitan University]. Oslo.
- Führer, L. M. (2021). *'The Social Meaning of Skin Color': Interrogating the Interrelation of Phenotype/Race and Nation in Norway* Universitetet i Oslo]. Oslo
- Garner, S. (2007). *Whiteness : an introduction*. Routledge.
- Garner, S. (2014). Injured nations, racialising states and repressed histories: making whiteness visible in the Nordic countries. *Social identities*, 20(6), 407-422.
<https://doi.org/10.1080/13504630.2015.1010707>
- Garner, S., & Selod, S. (2015). The Racialization of Muslims: Empirical Studies of Islamophobia. *Critical sociology*, 41(1), 9-19.
<https://doi.org/10.1177/0896920514531606>

Goodreads, "Toni Morrison". <https://www.goodreads.com/quotes/3228728-the-function-the-very-serious-function-of-racism-is-distraction> (lesedato: 05.02.2022)

Golash-Boza, T. (2016). A Critical and Comprehensive Sociological Theory of Race and Racism. *Sociology of race and ethnicity* (Thousand Oaks, Calif.), 2(2), 129-141. <https://doi.org/10.1177/2332649216632242>

Gossett, T. F. (1997). *Race : the history of an idea in America* (New ed. ed.). Oxford University Press.

Gullestad, M. (2004). Blind slaves of our prejudices: Debating 'culture' and 'race' in Norway. *Ethnos*, 69(2), 177-203. <https://doi.org/10.1080/0014184042000212858>

Gullestad, M. (2002a). *Det norske sett med nye øyne : kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt*. Universitetsforl.

Gullestad, M. (2002b). Om å være både norsk og "farget". *Nytt norsk tidsskrift*, 19(2), 155-175.

Gunaratnam, Y. (2003). *Researching 'Race' and Ethnicity: Methods, Knowledge and Power*. London: SAGE Publications.

Hage, G. (2012). *White nation: Fantasies of white supremacy in a multicultural society*. Routledge.

Harding, S. (1992). RETHINKING STANDPOINT EPISTEMOLOGY: WHAT IS "STRONG OBJECTIVITY?". *The Centennial review*, 36(3), 437-470.

Helland, F. (2019). *Rasismens retorikk : studier i norsk offentlighet*. Pax forlag A/S.

Hooks, B. (2000). *Feminist theory : from margin to center* (2nd ed. ed.). Pluto Press.

Hooks, B. (1992). Kap. 11: Representations of Whiteness. I *Black Looks. Race and Representation*, ss. 165-179. Boston: South End Press.

Hübinette, T., & Tigervall, C. (2009). To be Non-white in a Colour-Blind Society: Conversations with Adoptees and Adoptive Parents in Sweden on Everyday Racism. *Journal of intercultural studies*, 30(4), 335-353. <https://doi.org/10.1080/07256860903213620>

Jung, M.-K. (2015). *Beneath the surface of white supremacy : denaturalizing U.S. racisms past and present*. Stanford University Press.

Kaur. (2021). *"Loud Skin": The Consequences of Racialization for Belonging and Self-Understanding in the Norwegian Context*.

Keskinen, S. (2009). *Complying with colonialism : gender, race and ethnicity in the Nordic region*. Ashgate.

- Knowles, C. (2010). Theorising race and ethnicity: Contemporary paradigms and perspectives. *The SAGE handbook of race and ethnic studies*, 23-42.
- Knudsen, L. (2022). *Det er personlig*. Oslo: Res Publica.
- Koskinen, M. G. (2015). Racialization, Othering, and Coping Among Adult International Adoptees in Finland. *Adoption quarterly*, 18(3), 169-195.
<https://doi.org/10.1080/10926755.2014.895467>
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg. ed.). Gyldendal akademisk.
- Lentin, A. (2008). Europe and the Silence about Race. *European journal of social theory*, 11(4), 487-503. <https://doi.org/10.1177/1368431008097008>
- Lentin, A. (2011). What Happens to Anti-Racism When We Are Post Race? *Feminist legal studies*, 19(2), 159-168. <https://doi.org/10.1007/s10691-011-9174-5>
- Lentin, A. (2020). *Why race still matters*. John Wiley & Sons.
- Loftsdóttir, K., & Jensen, L. (2012). *Whiteness and postcolonialism in the Nordic region : exceptionalism, migrant others and national identities*. Ashgate.
- Matsumoto, K. (2020). Orientalism and the legacy of racialized sexism: Disparate representational images of Asian and Eurasian women in American culture. *Young Scholars in Writing*, 17, 114-126.
- McEachrane, M. (2014). *Afro-Nordic landscapes : equality and race in Northern Europe* (Vol. 5). Routledge.
- McIntosh, L. (2015). Impossible presence: race, nation and the cultural politics of 'being Norwegian'. *Ethnic and racial studies*, 38(2), 309-325.
<https://doi.org/10.1080/01419870.2013.868017>
- McIntosh, P. (2010). White Privilege and Male Privilege: A Personal Account of Coming to See Correspondences through Work in Women's Studies. In (pp. 291). Temple University Press.
- Midtbøen, A. H. (2021). Strukturell rasisme i en strukturelt inkluderende velferdsstat? *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 62(01), 106-115. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2021-01-09>
- Morning, A. (2007). "Everyone Knows It's a Social Construct": Contemporary Science and the Nature of Race. *Sociological focus (Kent, Ohio)*, 40(4), 436-454.
<https://doi.org/10.1080/00380237.2007.10571319>

- Myrdahl, E. M. (2014). Recuperating whiteness in the injured nation: Norwegian identity in the response to 22 July. *Social identities*, 20(6), 486-500.
<https://doi.org/10.1080/13504630.2015.1004997>
- Myong, L., & Nielsen, A. S. (2019). White Danish Love as Affective Intervention: Studying Media Representations of Family Reunification Involving Children.
<https://doi.org/https://doi.org/10.2478/njmr-2019-0038>
- Nyheim-Jomisko, W. (2021), «Rasisme, diskriminering og mental helse». I Ellen Reiss, Tony Sandset og Mishelle Akhtar Shakar (red.) *Håndbok mot rasisme* (ss. 45-49). Oslo: Fritt Ord.
- Omi, Michael, and Howard Winant. 2015. *Racial Formation in the United States*. New York: Routledge.
- Orupabo, J. (2021). Spranget fra hvem som er rasist, til når, hvor og hvordan. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 62(01), 116-120. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2021-01-10>
- Retriever (2020), *Rasismedebatten i norske medier: En medieanalyse av rasisme i kjølvannet av drapet på George Floyd og fremveksten av Black Lives Matter bevegelsen*. Medieanalyse. Oslo: Fritt ord.
- Sandberg, S., Andersen, J., Gasser, T., Linge, M., Mohamed, I., Shokr, S., & Tutenges, S. (2019). *Unge muslimske stemmer : Om tro og ekstremisme*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Shanmugaratnam, Y. (2020). *Vi puster fortsatt*. Oslo: Forlaget Manifest AS.
- Sibeko, G. (2019). *Rasismens poetikk*. Oslo: Ordatoriet.
- Smith, L., Proctor, G., & Akondo, D. (2021). Confronting racism in counselling and therapy training—Three experiences of a seminar on racism and whiteness. *Psychotherapy and Politics International*, 19(2), N/a.
- Song, M. (2018). Why we still need to talk about race. *Ethnic and racial studies*, 41(6), 1131-1145. <https://doi.org/10.1080/01419870.2018.1410200>
- Tisdell, M. (2020). “Collecting Social Documentation “We can’t breathe. Justice for George Floyd”” <https://www.lev-no.org/collecting-1> (lesedato: 24.03.2022).
- Tjernshaugen, K. (2016). «Listhaug: «Her i Norge spiser vi svin, drikker alkohol og viser ansiktet vårt». *Aftenposten.no*. <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/0Aj02/listhaug-her-i-norge-spiser-vi-svin-drikker-alkohol-og-viser-ansikt> (lesedato: 02.02.2022)

- Tjora, A. H. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (4. utgave. ed.). Gyldendal.
- Twine, F. W., & Gallagher, C. (2008). Introduction: The future of whiteness: A map of the 'third wave'. *Ethnic and racial studies*, 31(1), 4-24.
<https://doi.org/10.1080/01419870701538836>
- Vassenden, A., & Andersson, M. (2011). Whiteness, non-whiteness and 'faith information control': religion among young people in Grønland, Oslo. *Ethnic and racial studies*, 34(4), 574-593. <https://doi.org/10.1080/01419870.2010.511239>
- Voyer, A., & Lund, A. (2020). Importing American racial reasoning to social science research in Sweden. *Sociologisk forskning*, 57(3-4), 337-362.
<https://doi.org/10.37062/sf.57.21982>
- Wacquant, L. (2017). From Slavery to Mass Incarceration: Rethinking the 'race question' in the US. In *Race, Law and Society* (pp. 277-296). Routledge.
- Woan, S. (2008). White sexual imperialism: a theory of Asian feminist jurisprudence. *Washington and Lee journal of civil rights and social justice*, 14(2), 275.
- Yeğenoğlu, M. (1998). *Colonial fantasies : towards a feminist reading of Orientalism*. Cambridge University Press.

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord: 35.526

Vedlegg A: Skriv om informert samtykke

Til ikke-hvite antirasister:

Ikke-hvites blikk på hvithet i samtaler om rasisme

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt med formålet om å undersøke hvordan det oppleves å snakke om rasisme i Norge. I dette skrivet gir jeg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

De siste årene har kommet flere skjønnlitterære bøker som tematiserer rasisme i Norge, hvor blant annet boka *Eg snakkar om det heile tida* (Joof 2018) har inspirert oppgavens problemstilling. Her tematiserer forfatteren hvordan hun opplever å snakke om rasisme med den hvite folk, og erfaringer forbundet med dette ønsker jeg å undersøke nærmere i min masteroppgave. Jeg vil belyse hvordan ikke-hvite antirasister opplever å snakke om rasisme med den hvite majoritetsbefolkningen – både i personlige og offentlige samtaler.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Oslo er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg spør deg fordi du har uttalt deg offentlig om rasisme i Norge, som eksempelvis i aviser, podkast, debatter og panelsamtaler, sosiale medier eller gjennom kunst- og kulturlivet. I masteroppgaven ønsker jeg å undersøke hvordan ikke-hvite antirasister opplever å snakke om rasisme, og jeg tror derfor dine refleksjoner, erfaringer og perspektiver vil gi god innsikt i å belyse forskningsspørsmålene for prosjektet. Jeg vil intervjuer rundt til sammen 20 personer i Oslo, og har rekruttert deg gjennom mitt kjennskap til det antirasistiske miljøet i Norge.

Hva innebærer det for deg å delta?

Jeg vil begynne intervjuet med å spørre erfaringer du har fra å uttale deg offentlig om rasisme. Andre del vil innebære spørsmål om personlige samtaler om rasisme, med både hvite og personer som ikke regnes som hvite. Til slutt vil jeg spørre om refleksjoner du har rundt hvithet og rasisme i Norge. Intervjuet vil ta rundt 60 minutter. Mot slutten av intervjuet vil jeg også spørre deg om du kan fylle ut et kort spørreskjema.

Om det er greit for deg, ønsker jeg å ta opp samtalen elektronisk gjennom lydopptak. Opptakene vil slettes rett etter intervjuene. Transkripsjonen vil lagres på en måte som gjør at det ikke kan kobles til din identitet. Dersom du under intervjuet bruker navn på bekjente, venner, familie eller på steder der du har bodd eller bor nå vil dette slettes når jeg transkriberer intervjuet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det vil bare være meg som intervjuer som vil ha tilgang til opplysningene om deg. Mine veiledere, Laura Maria Führer og Sabina Tica, vil ha tilgang til anonymiserte transkripsjoner av intervjuene. For å sikre at ingen uvedkommende får tilgang til personopplysningene vil navnet og kontaktopplysningene dine erstattes med en kode som lagres på en egen navneliste som vil ligge adskilt fra øvrige data. Du og de andre deltagerne vil ikke kunne gjenkjennes i masteroppgaven, verken av personer innad i det antirasistiske miljøet eller utenfor.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Ved prosjektslutt vil personopplysninger, navneliste og intervjuopptak slettes, noe som etter planen er i juli 2022.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke. På oppdrag fra Universitetet i Oslo har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med: Universitetet i Oslo ved Kine Marie Michelet. Veiledere: Laura Maria Führer (LauraMaria.Fuhrer@oslomet.no/40205456) og Sabina Tica (sabina.tica@sosgeo.uio.no/930 87 448)

Vårt personvernombud: Roger Markgraf-Bye, personvernombud@uio.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost: personverntjenester@nsd.no eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen,

Prosjektansvarlig Laura Maria Führer

Kine Marie Michelet

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Ikke-hvites blikk på hvithet i samtaler om rasisme* og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i et kvalitativt forskningsintervju
- å delta i spørreskjema
- at anonymiserte data brukes som bakgrunnsdata til et eventuelt eget PhD prosjekt

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet,

-----

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Til hvite antirasister:

Ikke-hvites blikk på hvithet i samtaler om rasisme

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt med formålet om å undersøke hvordan det oppleves å snakke om rasisme i Norge. I dette skrivet gir jeg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Det har de siste årene kommet flere skjønnlitterære bøker som tematiserer rasisme i Norge, hvor blant annet boka *Eg snakkar om det heile tida* (Joof 2018) inspirert oppgavens problemstilling. Her tematiserer forfatteren hvordan hun opplever å snakke om rasisme med den hvite, og dette ønsker jeg å undersøke i min masteroppgave. Jeg vil belyse hvordan ikke-hvite antirasister opplever å snakke om rasisme med den hvite majoritetsbefolkningen – både i personlige og offentlige samtaler.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Oslo er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg spør deg fordi du har uttalt deg offentlig om rasisme i Norge, som eksempelvis gjennom avis/nettavis, podkast, debatter eller panelsamtaler, på sosiale medier eller gjennom kunst- og kulturlivet. Jeg ønsker å intervju et utvalg av personer som er del av den antirasistiske bevegelsen og forstår seg som hvite om opplevelser av å snakke om rasisme i Norge, noe jeg vet du har uttalt deg om tidligere. Jeg tror derfor at dine refleksjoner, erfaringer og perspektiver vil gi god innsikt for prosjektets formål. Din kunnskap om rasisme vil enten benyttes som bakgrunnsdata for prosjektet eller til selve analysen.

Hva innebærer det for deg å delta?

Jeg vil først begynne intervjuet med å stille spørsmål om dine erfaringer med å uttale deg offentlig om rasisme. Andre del vil innebære spørsmål om personlige erfaringer av å snakke om rasisme. Til slutt kommer jeg også til å spørre om dine refleksjoner om rasisme og hvithet i Norge. Intervjuet vil ta rundt 60 minutter.

Dersom det er greit for deg ønsker jeg å ta opp samtalen elektronisk gjennom lydopptak. Opptakene vil slettes rett etter intervjuene. Transkripsjonen vil lagres på en måte som gjør at det ikke kan kobles til din identitet. Dersom du under intervjuet bruker navn på bekjente, venner, familie eller på steder der du har bodd eller bor nå vil dette slettes når jeg transkriberer intervjuet. Om det er greit for deg, ønsker jeg å ta opp samtalen elektronisk gjennom lydopptak. Opptakene vil slettes rett etter intervjuene. Transkripsjonen vil lagres på en måte som gjør at det ikke kan kobles til din identitet. Dersom du under intervjuet bruker navn på bekjente, venner, familie eller på steder der du har bodd eller bor nå vil dette slettes når jeg transkriberer intervjuet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det vil bare være meg som intervjuer som vil ha tilgang til opplysningene om deg. Mine veiledere, Laura Maria Führer og Sabina Tica, vil ha tilgang til anonymiserte transkripsjoner av intervjuene. For å sikre at ingen uvedkommende får tilgang til personopplysningene vil navnet og kontaktopplysningene dine erstattes med en kode som lagres på en egen navneliste som vil ligge adskilt fra øvrige data. Du og de andre deltagerne vil ikke kunne gjenkjennes i masteroppgaven, verken av personer innad i det antirasistiske miljøet eller utenfor.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Ved prosjektslutt vil personopplysninger, navneliste og intervjuopptak slettes, noe som etter planen er i juli 2022.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke. På oppdrag fra Universitetet i Oslo har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med: Universitetet i Oslo ved Kine Marie Michelet (kinemm@student.sv.uio.no/91746408).
Veiledere: Laura Maria Führer (LauraMaria.Fuhrer@oslomet.no/40205456) og Sabina Tica (sabina.tica@sosgeo.uio.no)

Vårt personvernombud: Roger Markgraf-Bye, personvernombud@uio.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost: personverntjenester@nsd.no eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen,

Prosjektansvarlig Laura Maria Führer

Kine Marie Michelet

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Ikke-hvites blikk på hvithet i samtaler om rasisme* og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i et kvalitativt forskningsintervju
- å delta i spørreskjema
- at anonymiserte data brukes som bakgrunnsdata til et eventuelt eget PhD prosjekt

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet,

-----

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg B: Intervjuguide

Bakgrunnsinformasjon

- La informant presentere seg selv
  - Veien inn i den antirasistiske bevegelsen
-

Uttale seg offentlig om rasisme

- Temaer du er opptatt av å løfte fram i den offentlige debatten?
  - Hvordan opplever du at responsen eller reaksjoner på uttalelsene dine vært?
  - Hva er det som motiverer deg til å delta i den offentlige debatten?
  - Kan du si litt om hva representasjon og mangfold i den offentlige debatten betyr for deg?
  - Opplever du at det er et skille mellom det du deler i offentligheten og i ditt privatliv? Evt. På hvilke måter oppleves det forskjellig?
-

Personlige samtaler om rasisme

- Er det å snakke om rasisme noe du også er opptatt av i ditt privatliv med venner, bekjente og familie? Positivt/negativt?
- I hvilke sammenhenger snakker du oftest om rasisme/oppstår slike samtaler?
- Tar du oftest selv initiativ til å snakke om rasisme eller er det andre som gjør dette?
- Lyst til å fortelle litt om andres reaksjoner når du snakker om rasisme?
- Hvilken betydning har økt fokus på rasisme i offentlig debatt i etterkant av BLM hatt for deg?

Språk for å snakke om rasisme

- Opplever du at du har et godt språk for å sette ord på egne opplevelser av rasisme?
- Pleier du ofte å dele egne erfaringer med rasisme med andre?
- Kan du komme på et eksempel hvor du ikke ønsket å snakke om rasisme?
- Hva med en gang du valgte å si fra? Hva gjorde det enklere i denne situasjonen?
- Hvilken betydning tror du det å velge å snakke om egne erfaringer av rasisme har hatt for relasjonene dine?
- Spør om betydningen av kunstuttrykk for dem det angår?
- Har du alltid opplevd det som vanskelig/enkelt, eller er dette noe som har endra seg med tiden?

Samtaler med hvite

- Synes du at det er forskjell på å snakke om egne erfaringer av rasisme med hvite og folk som ikke er hvite, eller opplever du ikke at det har så mye å si? Be om eksempel
- Evt.: Hvordan tilpasser du samtalene ut fra hvem du snakker med? Eks.: Temaer, type erfaringer eller hvordan du ordlegger deg.
- Hender det ofte at du snakker om egne erfaringer av rasisme med hvite?
- Opplever du ofte å måtte motbevise fordommer/forventninger andre kan ha om deg når du snakker om rasisme?
- Opplever du å bli forstått / tatt på alvor i slike samtaler?
- Hender det at du lar vær å snakke om erfaringer av rasisme fordi det ofte skaper dårlig/ubehagelig stemning?
- En gang du opplevde at det var utrygt å snakke om rasisme?

Samtaler med ikke-hvite

- Oppsøker du ofte selv steder med bare melaninrike/svarte/brune/minoritet etc. for å snakke om erfaringer av rasisme? Fortelle om en gang det hadde betydning?
- Noen temaer/erfaringer med rasisme som du velger snakker om med andre melaninrike, men ikke ville snakket om med hvite?
- Eksempel på en gang du opplevde en samtale om rasisme som givende?

- Betydning av 'safe space'. Spør om erfaringer med dette.
-

Egne erfaringer med rasisme og hvithet

Dersom aktuelt: Erfaringer av rasisme

- Kan du si noe generelt om hva det å erfare rasisme i Norge innebærer?
- Vet du alltid når du blir utsatt for rasisme, eller hender det at du kan bli usikker?
- Kan du komme på et eksempel der du ble gjort bevisst på egen hudfarge?
- Opplever du å måtte motbevise fordommer andre har til deg?
- Har du et eksempel på en gang du ble utsatt for rasisme, men som andre ikke skjønnte at handlet om dette?

Blikk på hvithet

- Pleier du å legge merke til når du er i situasjoner der det er lite mangfold? Eller tenker du ikke så ofte over det? Evt., i hvilke situasjoner i hverdagslivet ditt legger du spesielt merke til dette?
  - På hvilke måter tilpasser du deg/ikke tilpasser deg situasjoner der det er lite mangfold/representasjon?
  - Hva innebærer hvite privilegier for deg? Be om eksempel
  - Spør om forhold til norsk identitet
-

Avsluttende

- Hvordan opplevde du dette intervjuet?
- Noe annet du ønsker å tilføye?

Vedlegg C: Spørreskjema

1. Alder: _____

2. Kjønnssidentitet? Kvinne Mann Annet Ønsker ikke å oppgi

Spesifiser hvis annet: _____

3. Hvor er du født? _____

4. Hvor vokste du opp? _____

5. Har du jobb, i så fall hva jobber du som _____

6. Hvor i verden kommer dine foreldre fra?

Mor: _____

Far: _____

7. Hva er dine foreldres høyeste fullførte utdanning? Sett ett kryss for mor og ett kryss for far.

Hvis du ikke har kontakt med én eller begge av foreldrene dine, hopper du over spørsmålet som gjelder denne forelderen.

Mor: Grunnskole Videregående/yrkesfag Universitet/høyskole

Far: Grunnskole Videregående/yrkesfag Universitet/høyskole

8. Hvilket yrke har foreldrene dine? Skriv tittelen på yrket og kort hva de gjør på jobben.

Yrket til mor: _____

Yrket til far: _____

9. Vil du selv si at du tilhører en spesiell religion eller livssyn?

Spesifiser, dersom ønskelig _____

* Spørreskjemaet er hentet fra Sabina Tica (2018) sin masteroppgave, etter tillatelse.